

COVID-19 Salgınının TR63 Bölgesine Etkileri Raporu

06.07.2020

DOĞU AKDENİZ KALKINMA AJANSI

Haraparası Mh. Birinci Tabakhane Sk. No: 20

Antakya/HATAY

Tel: +90 (326) 225 14 15

Faks: +90 (326) 225 14 52

E-Posta: bilgi@dogaka.gov.tr

Yayın Sahibi:

Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı

İçindekiler

1. GİRİŞ.....	8
2. TR63 BÖLGESİ MEVCUT DURUM	14
2.1. Dış Ticaret Göstergeleri.....	16
Hatay.....	16
Kahramanmaraş.....	20
Osmaniye	22
2.2. İşgücü, İstihdam ve Kısa Çalışma Ödeneği.....	24
Hatay.....	25
Kahramanmaraş.....	29
Osmaniye	31
2.3. Sanayi Elektrik Tüketimi.....	35
Hatay.....	35
Kahramanmaraş.....	41
Osmaniye	48
3. TR63 BÖLGESİNDE COVID-19 SALGINININ EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ	55
3.1. COVID-19 Salgınından Yüksek Düzeyde Etkilenen Sektörler	56
3.1.1. Turizm	56
Hatay.....	56
Kahramanmaraş.....	59
Osmaniye	62
3.1.2. Tekstil	64
Kahramanmaraş.....	64
Osmaniye	65
3.1.3. Ana Metal Sanayi	65
Hatay.....	65
Osmaniye	66
3.1.4. Mobilyacılık	67
Hatay.....	67
3.1.5. Ayakkabıcılık	69
Hatay.....	69
Kahramanmaraş.....	70
3.1.6. Lojistik	71
Hatay.....	71

3.1.7.	Kuyumculuk	72
	Kahramanmaraş.....	72
3.1.8.	Plastik-Kauçuk.....	73
	Kahramanmaraş.....	73
3.2.	COVID-19 Salgınından Düşük Düzeyde Etkilenen Sektörler	75
3.2.1.	Metal Mutfak Eşyaları	75
	Kahramanmaraş.....	75
3.2.2.	Filtre	76
	Hatay.....	76
3.2.3.	Gıda	77
	Hatay.....	77
	Kahramanmaraş.....	79
	Osmaniye	80
3.2.4.	Tarım	81
	Hatay.....	81
	Kahramanmaraş.....	82
	Osmaniye	83
3.2.5.	Çimento	83
	Kahramanmaraş.....	83
4.	TR63 BÖLGESİNDE COVID-19 SALGINININ SOSYAL DEĞERLENDİRMESİ	85
4.1.	Eğitim	87
	Hatay (İl Milli Eğitim Müdürlüğü- İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimi).....	87
	Kahramanmaraş (İl Milli Eğitim Müdürlüğü- Okul Sağlığı Birimi)	88
	Osmaniye (İl Milli Eğitim Müdürlüğü - Ar-Ge Şube Müdürü)	88
4.2.	Ar-Ge, Bilim ve Teknoloji	89
	Hatay.....	89
	Kahramanmaraş.....	90
	Osmaniye	91
4.3.	Sağlık.....	91
	Osmaniye (İl Sağlık Müdürlüğü)	91
4.4.	Sanayi Hizmetleri	92
	Hatay (İl Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü).....	92
4.5.	Sosyal Hizmetler	92
	Hatay (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü)	92

Kahramanmaraş (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü)	92
4.6. Sivil Toplum Kuruluşları.....	93
5. TEMEL BULGULAR	94
5.1. Veriye Dayalı Bulgular	94
5.2. Sektörel Bulgular	95
6. FIRSAT ALANLARI, TEDBİRLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	99
EKLER.....	102
Ek 1. Pandemi kapsamında Türkiye'de Alınan Tedbirler Kronolojisi ve Yansıması (3 1Aralık 2019-1 Haziran 2020)	102
Ek 2. Anket Formu	104

TABLÖLAR

Tablo 1. Türkiye ve TR63 Bölgesi Dış Ticaret Göstergeleri	16
Tablo 2. Hatay İli Karşılaştırmalı İhracat Rakamları (Özet)	17
Tablo 3. Kahramanmaraş İli Karşılaştırmalı İhracat Rakamları (Özet)	20
Tablo 4. Osmaniye İli Karşılaştırmalı İhracat Rakamları (Özet)	23
Tablo 5. Hatay İli İşyeri Türüne Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları.....	26
Tablo 6. Hatay İli Çalışan Sayısına Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları.....	27
Tablo 7. Kahramanmaraş İli İşyeri Türüne Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları.....	29
Tablo 8. Kahramanmaraş İli Çalışan Sayısına Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları	30
Tablo 9. Osmaniye İli İşyeri Türüne Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları	32
Tablo 10. Osmaniye İli Çalışan Sayısına Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları	33
Tablo 11. Aylara ve Tüketici Grubuna Göre Elektrik Tüketimleri (Hatay, MWh).....	36
Tablo 12. Antakya Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Mayıs, 2020).....	38
Tablo 13. İskenderun Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Nisan, 2020)	39
Tablo 14. Payas Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Nisan, 2020)	41
Tablo 15. Aylara ve Tüketici Grubuna Göre Elektrik Tüketimleri (Kahramanmaraş, MWh)	42
Tablo 16. Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Mayıs, 2020)	44
Tablo 17. Kahramanmaraş-Türkoğlu Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Mayıs, 2020)	47
Tablo 18. Aylara ve Tüketici Grubuna Göre Elektrik Tüketimleri (Osmaniye, MWh).....	49
Tablo 19. Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (2020)	51
Tablo 20. Osmaniye-Kadirli Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Mayıs, 2020)	52
Tablo 21. Hatay İli Konaklama Göstergeleri	57
Tablo 22. Kahramanmaraş İli Konaklama Göstergeleri	60
Tablo 23. Osmaniye İli Konaklama Göstergeleri.....	62
Tablo 24. Düzey-2 İstatistiki Bölge Birimlerine Göre Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	86
Tablo 24. Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayıları (Kişi, 2018/19)	87
Tablo 25. Kahramanmaraş'ta Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayıları (Kişi, 2018/19).....	88
Tablo 26. Osmaniye'de Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayıları (Kişi, 2018/19)	88

ŞEKİLLER

Şekil 1. Salgının Seyri Eğrisi ile Ekonomik Maliyet Eğrileri.....	8
Şekil 2. Dünya COVID-19 Vaka ve Ölüm Sayıları*	9
Şekil 3. Toplam Vaka Sayısı 100 Bini Aşan Ülkelerin Toplam Vaka ve Ölüm Sayılarının Karşılaştırması*	10
Şekil 4. Türkiye’de Aylara Göre COVID-19 Vaka ve Ölüm Sayıları*	11
Şekil 5. Hatay İli Çelik Sektörü İhracatı, 1000 USD	17
Şekil 6. Hatay İli Yaş Meyve ve Sebze İhracatı, 1000 USD	18
Şekil 7. Hatay İli Kimyevi Maddeler ve Mamulleri İhracatı, 1000 USD	18
Şekil 8. Hatay İli Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri İhracatı, 1000 USD	19
Şekil 9. Hatay İli Otomotiv Endüstrisi İhracatı, 1000 USD	19
Şekil 10. Kahramanmaraş İli Tekstil ve Hammaddeleri Sektörü İhracatı, 1000 USD	20
Şekil 11. Kahramanmaraş İli Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektörü İhracatı, 1000 USD	21
Şekil 12. Kahramanmaraş İli Demir ve Demir Dışı Metaller (Metal Mutfak Eşyası Dahil) Sektörü İhracatı, 1000 USD	21
Şekil 13. Kahramanmaraş İli Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri İhracatı, 1000 USD	22
Şekil 14. Kahramanmaraş İli Çimento, Cam, Seramik ve Toprak Ürünleri İhracatı, 1000 USD	22
Şekil 15. Osmaniye İli Çelik Sektörü İhracatı, 1000 USD	23
Şekil 16. Osmaniye İli Demir ve Demir Dışı Metaller Sektörü İhracatı, 1000 USD	24
Şekil 17. Osmaniye İli Tekstil ve Hammaddeleri Sektörü İhracatı, 1000 USD	24
Şekil 18. Hatay İli Kısa Çalışma Ödeneğine Başvuran İşyerleri Sektörel Dağılımı	27
Şekil 19. Hatay’da KÇÖ Başvurularının Sektör İçindeki Oransal Durumu, %	28
Şekil 20. Kahramanmaraş İli Kısa Çalışma Ödeneğine Başvuran İşyerleri Sektörel Dağılımı	30
Şekil 21. Kahramanmaraş’ta KÇÖ Başvurularının Sektör İçindeki Oransal Durumu, %	31
Şekil 22. Osmaniye İli Kısa Çalışma Ödeneğine Başvuran İşyerleri Sektörel Dağılımı	33
Şekil 23. Osmaniye’de KÇÖ Başvurularının Sektör İçindeki Oransal Durumu (Firma sayısına göre), %	34
Şekil 24. Elektrik Tüketimi ve GSYH Değişim Oranları (2000-2020/4.çeyrek, %).	35
Şekil 25. Hatay Sanayi Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)	36
Şekil 26. Hatay Ticarethane Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)	37
Şekil 27. Antakya OSB Elektrik Tüketim (2019-2020 Mayıs, MWh)	38
Şekil 28. İskenderun OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)	39
Şekil 29. Ana Metal ve Demir Çelik Sanayi Elektrik Tüketimi, İOSB (2019-2020 Nisan)	40
Şekil 30. Makine ve Ekipmanların Kur. Elektrik Tüketimi, İOSB (2019-2020 Nisan, MWh)	40
Şekil 31. Payas OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)	41
Şekil 32. Kahramanmaraş Sanayi Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)	43
Şekil 33. Kahramanmaraş Ticarethane Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)	43
Şekil 34. Kahramanmaraş OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Mayıs, MWh)	45
Şekil 35. Tekstil Sektörü Elektrik Tüketimi, Kahramanmaraş OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)	45
Şekil 36. Metal Mutfak Eşyaları Sektörü Elektrik Tüketimi, Kahramanmaraş OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)	46
Şekil 37. Hafif Metallerin Dökümü Elektrik Tüketimi, K.Maraş OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)	46
Şekil 38. Mobilya Sektörü Elektrik Tüketimi, K.Maraş OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)	47
Şekil 39. Türkoğlu OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Mayıs, MWh)	48
Şekil 40. Osmaniye Sanayi Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)	49
Şekil 41. Osmaniye Ticarethane Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)	50

Şekil 42. Osmaniye OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Mayıs, MWh).....	51
Şekil 43. Kadirli OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Mayıs, MWh).....	52
Şekil 44. Gıda Sektörü Elektrik Tüketimi, Kadirli OSB (2019-2020 Mayıs, MWh).....	53
Şekil 45. Tekstil Sektörü Elektrik Tüketimi, Kadirli OSB (2019-2020 Mayıs, MWh).....	53
Şekil 46. İnşaat Malzemeleri Sektörü Elektrik Tüketimi, Kadirli OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)	54
Şekil 47. Makine İmalatı Sektörü Elektrik Tüketimi, Kadirli OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)	54

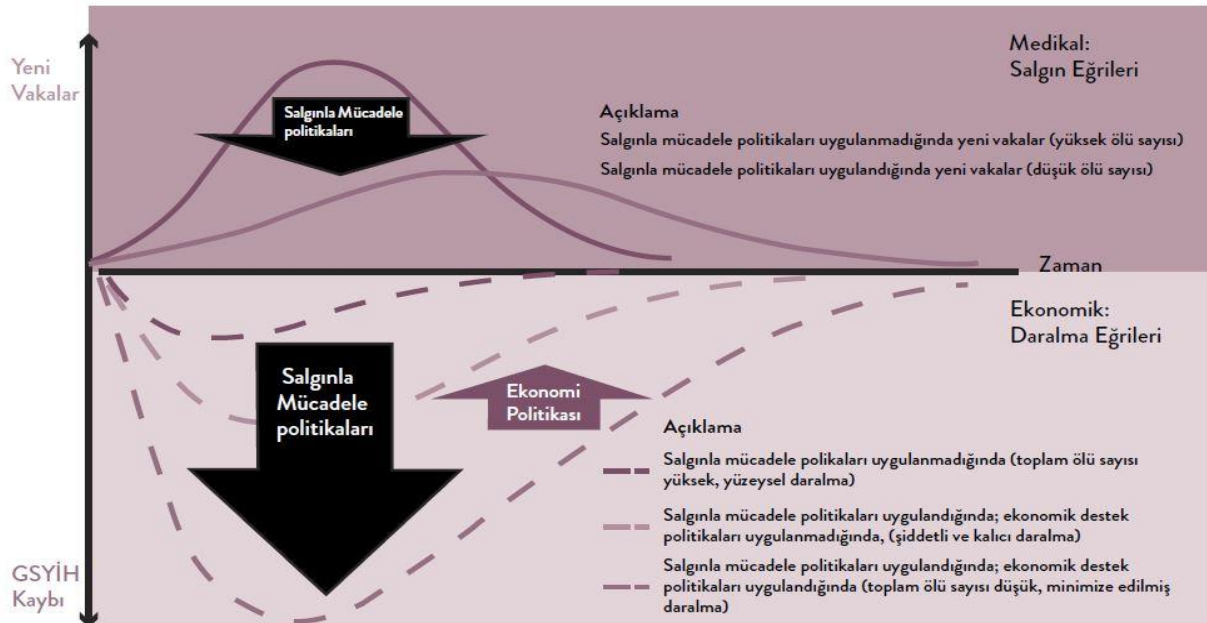
1. GİRİŞ

Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan kentinde, kaynağı bilinmeyen bir solunum yolu hastalığı tespit edildiğinin bildirilmesi ile başlayan süreç, hastalığın COVID-19 (**CO**rona**VI**rus **D**isease-2019) olarak adlandırılması ve 11 Mart 2020 tarihi itibarıyla Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi¹ olarak ilan edilmesiyle küresel bir boyuta taşınmıştır. Daha önce benzeri olmayan bu süreç ülkelerin, sektörlerin ve toplumların alışkanlıklarını sorgulatmış ve değiştirmiştir. Süreç tüm dünyada üretimin azalması, işsizliğin artması, sınırların kapatılması, ticaretin yavaşlaması ve sonuç olarak ekonomik büyümenin azalması ve sosyal sorunların ortaya çıkması ile sonuçlanacak ve birçok alanda dönüşüme sebep olacaktır.

COVID-19 salgınına karşı mücadelede uluslararası ölçekte 2 farklı yöntem üzerinde durulmuştur. İlki izolasyona dayalı mücadele yöntemi, ikincisi ise salgına karşı doğrudan tedbir alınmayarak toplumun bağışıklık kazanmasını bekleyen sürü bağışıklığına dayalı mücadele yöntemidir. İzolasyon yönteminde ekonomik faaliyetlerin azalması/durması sebebiyle yüksek gelir kaybı yaşanması riski bulunmaktadır. Bununla birlikte başta kültür-turizm faaliyetleri olmak üzere üretim, ticaret, hizmet gibi faaliyetlerin neredeyse tamamen durması sebebiyle bu faaliyetleri yürüten işletmelere girdi sağlayan sektörler de oldukça etkilenecektir. Sürü bağışıklığı yönteminde ise ekonomik daralmanın daha düşük olması beklenmekle birlikte sağlık sisteminin çökme riski bulunmaktadır. Keza ABD ve İngiltere gibi sürü bağışıklığı sistemini uygulamayı düşünen ülkeler salgın yayıldıkça bu yöntemden vazgeçmişlerdir.

COVID-19 salgınına karşı erken dönemde tedbir alan ülkeler arasında yer alan Türkiye'de 4 Temmuz 2020 tarihi itibarıyla 204.610 vaka ile karşılaşılmış ve 5.206 kişi hayatını kaybetmiştir.

Şekil 1. Salgının Seyri Eğrisi ile Ekonomik Maliyet Eğrileri

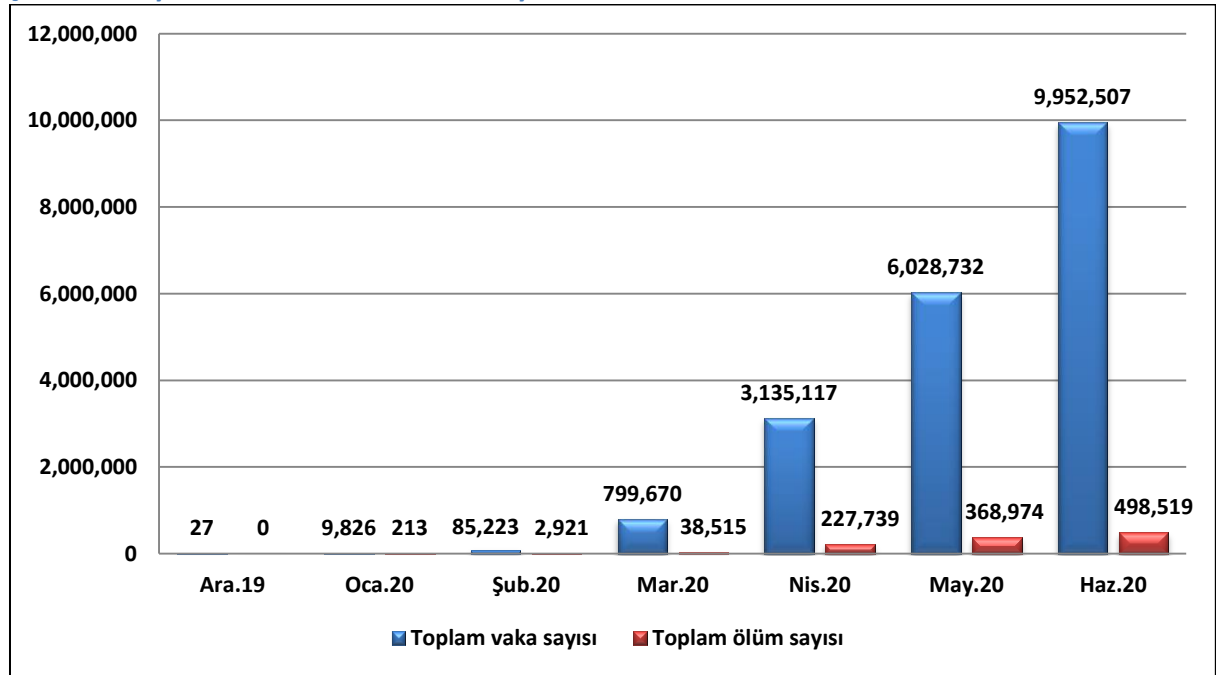

Kaynak: COVID-19 Salgınının Türkiye'de Gelir Dağılımına Etkisi ve Mevcut Politika Seçenekleri, İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü, Nisan 2020

¹ Pandemi: Bir hastalığın, enfeksiyon etmeninin veya sağlıkla ilgili bir sorunun çeşitli ülkelerde veya bir kıtada yayılması, veya tüm dünya gibi çok geniş bir alanda yayılım göstererek nüfusun önemli bir bölümünün etkilenmesidir. Kaynak: TÜBA COVID-19 Küresel Salgın Değerlendirme Raporu, Haziran 2020.

Sürü bağışıklığı yönteminde salgın süresi kısa sürmekle birlikte çok yüksek bir vaka sayısı ile karşı karşıya kalacak olan ekonomi için bu durumun maliyeti düşük olacaktır. Öte yandan salgının yayılmasına yönelik tedbirlerin alınması halinde salgınla mücadele zamana yayılabilir. Süre uzadıkça hem doğrudan mücadelenin maliyeti, hem de alınan tedbirlerin yol açtığı ekonomik kayıplar maruz kalınan toplam maliyetin artmasına neden olacaktır (Şekil 1). Salgının yayılma süreci ile resesyon riski arasında ters yönlü bir bağıntıdan bahsedebilmek mümkündür. Burada salgınla mücadele ederken devletlerin bu işe ayıracakları kaynağın boyutu ve kapsamı, bu mücadele neticesinde meydana gelecek resesyon risklerinin de minimize edilmesinin en önemli koşuludur (COVID-19 Salgınının Türkiye’de Gelir Dağılımına Etkisi ve Mevcut Politika Seçenekleri, İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü, Nisan 2020).

Şekil 2. Dünya COVID-19 Vaka ve Ölüm Sayıları*

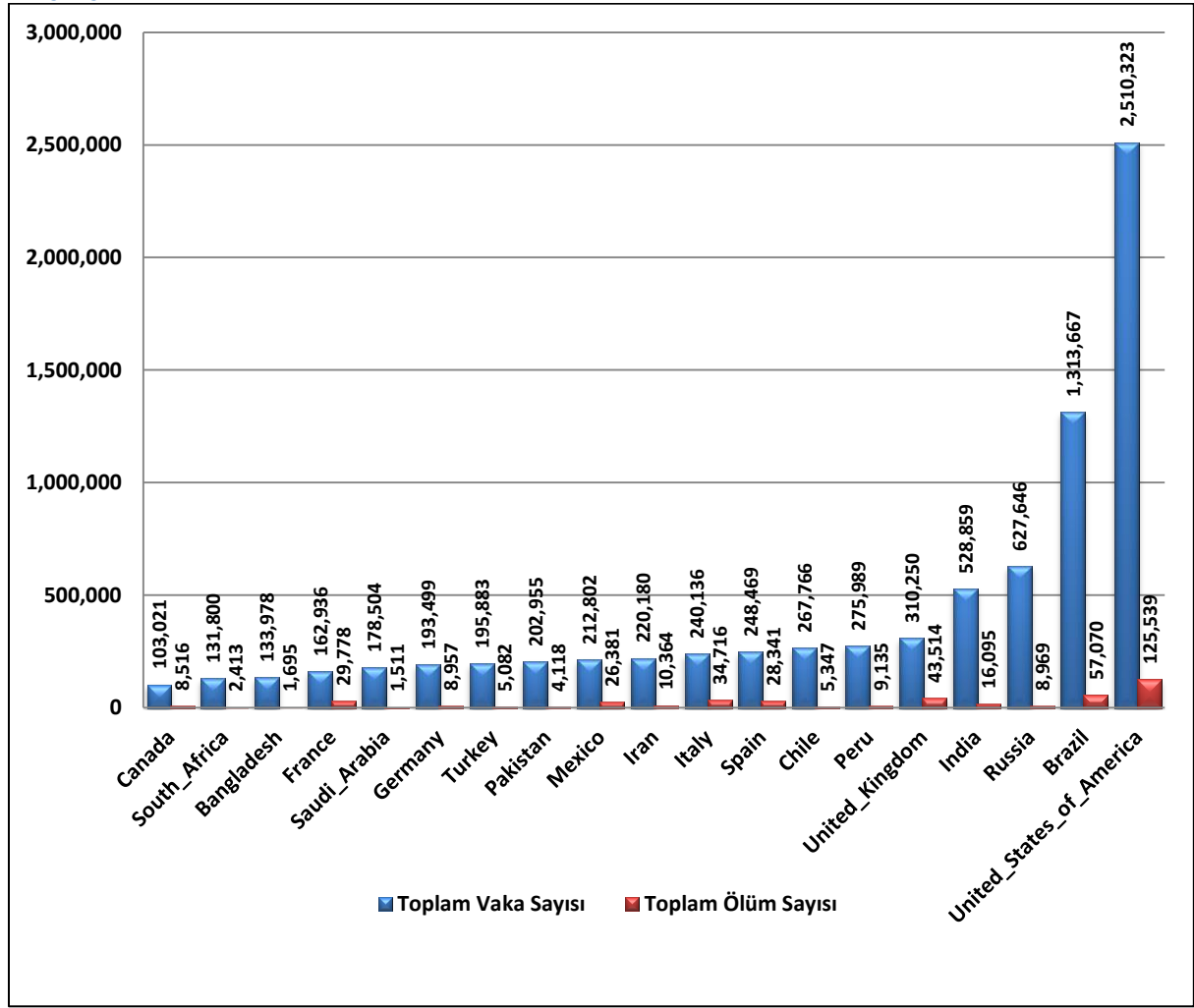

*28.06.2020 tarihi itibarıyla

Kaynak: EU Open Data Portal, Erişim Adresi: <https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/covid-19-coronavirus-data/resource/55e8f966-d5c8-438e-85bc-c7a5a26f4863> , Erişim Tarihi: 28.06.2020

COVID-19 salgınının dünyada ilk kez kayıt edildiği Aralık 2019’dan 28.06.2020 tarihine kadar dünyadaki toplam vaka sayısı 9.952.507’yi bulmuş, hayatını kaybedenlerin sayısı ise 498.519 kişi olmuştur. 28.06.2020 tarihi itibarıyla ABD salgının merkezi olma özelliğini sürdürmekte olup en fazla vaka ve ölüm sayısının gerçekleştiği ülke olmuştur. Vaka sayısı bakımından ABD’yi sırasıyla Brezilya, Rusya, Hindistan ve Birleşik Krallık izlemektedir. Ölüm sayısının toplam vaka sayısına oranına bakıldığında ise İspanya, İtalya ve Fransa gibi salgının Avrupa’daki merkezi haline gelen ülkelerde %10’ların üzerinde iken, Türkiye gibi hastalığın tedavi yöntemlerinde başarılı ülkelerde %5’in altında kaldığı görülmektedir.

Şekil 3. Toplam Vaka Sayısı 100 Bini Aşan Ülkelerin Toplam Vaka ve Ölüm Sayılarının Karşılaştırması*

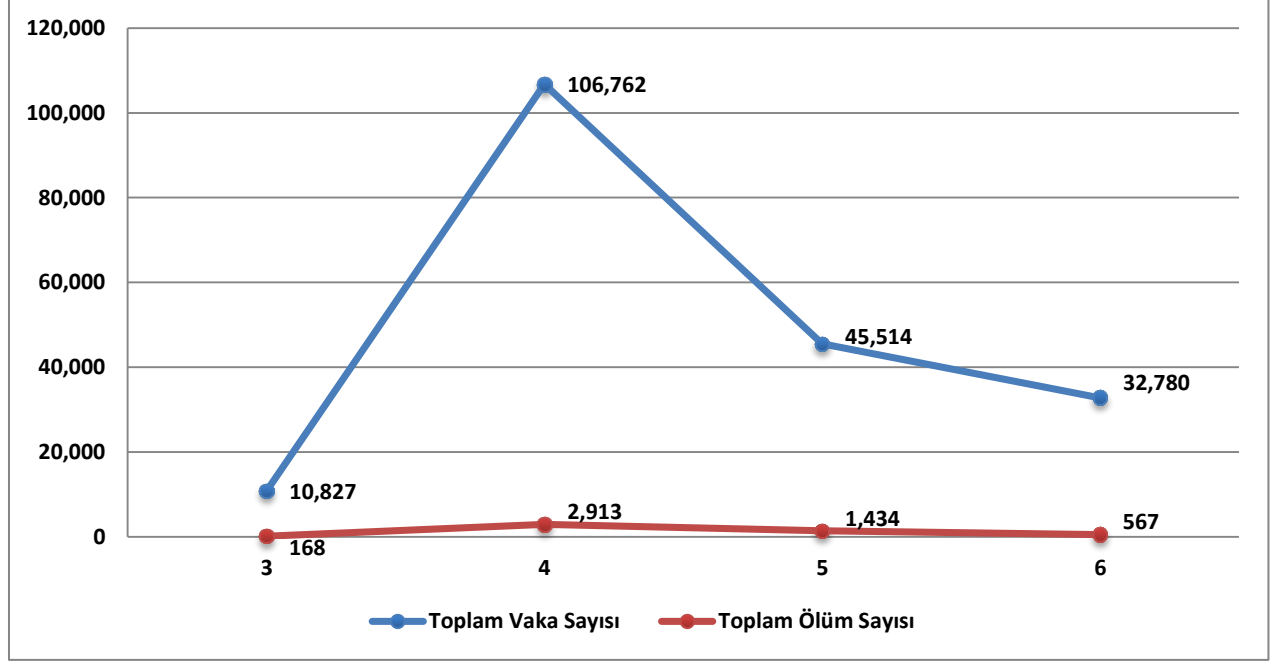

*28.06.2020 tarihi itibarıyla

Kaynak: EU Open Data Portal, Erişim Adresi: <https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/covid-19-coronavirus-data/resource/55e8f966-d5c8-438e-85bc-c7a5a26f4863> , Erişim Tarihi: 28.06.2020

Dünyada erken dönemlerde tedbirler alan ülkeler arasında yer alan Türkiye'de (alınan tedbirlerin detaylı kronolojisi Ek-1'de verilmiştir) tespit edilen ilk COVID-19 vakası Sağlık Bakanlığı tarafından 10 Mart 2020'de açıklanmış ve ülkemizde virüse bağlı ilk ölüm 15 Mart 2020'de gerçekleşmiştir. 4 Temmuz 2020 tarihi itibarıyla ülkede toplam vaka sayısı 204.610 toplam vefat sayısı ise 5.206 olarak gerçekleşmiştir (<https://covid19.saglik.gov.tr/>, erişim tarihi: 05.07.2020). Ülkemizde COVID-19 salgını ile mücadele döneminde sıkı izolasyon politikası uygulanmış ve toplumun süreci en az etkiyle atlattırması amacıyla farklı kesimlere (hane halkı, iş dünyası, finans sektörü) yönelik alınan tedbirlerle (esnek mesai, dönüşümlü mesai, uzaktan çalışma, uzaktan eğitim uygulamaları, yaşlı ve engellilerin ihtiyaçlarının kamu tarafından karşılanması, kısa çalışma ödeneği, kredi paketleri, vb.) ekonomik ve sosyal sorunların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Şekil 4. Türkiye’de Aylara Göre COVID-19 Vaka ve Ölüm Sayıları*

*28.06.2020 tarihi itibarıyla

Kaynak: EU Open Data Portal, Erişim Adresi: <https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/covid-19-coronavirus-data/resource/55e8f966-d5c8-438e-85bc-c7a5a26f4863> , Erişim Tarihi: 28.06.2020

Ocak 2020 itibarıyla Sağlık Bakanlığı’nda bir operasyon merkezi ve Bilim Kurulu oluşturularak COVID-19 ile ilgili gelişmelerin anlık izlenmesi Türkiye’de alınan ilk tedbirlerden olmuştur. Şubat ve Mart ayı içerisinde çeşitli ülkelerden yolcu taşımacılığına yasaklar getirilmeye başlanması, yayınlanan genelgelerle insanların toplu olarak bir arada bulunduğu kafe, restoran, spor salonu, vb. işyerlerinin tüm Türkiye’de geçici olarak kapatılması, kültür-sanat faaliyetlerinin durdurulması, eğitime ara verilmesi ve çalışma hayatının mümkün olan asgari seviyede devam ettirilmesi gibi önlemler, salgının yayılmasını önlemede büyük bir avantaj sağlamakla beraber tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de üretim ve ticari faaliyetlerin ciddi darbe almasına, hane gelirlerinin ve tüketim harcamalarının azalmasına yol açmıştır. Karantina uygulamaları (yasal zorunluluk olsun veya olmasın) piyasada talebin düşmesiyle birlikte dayanıklı tüketim mallarının ticaretine de büyük zarar vermiştir. Bununla birlikte ortaya çıkan yeni süreç, toplumsal ilişkiler, kentsel/kırsal yaşam kalitesi, kurumsal kriz yönetimi, vb. konulara yeni ve belki de zorunlu yeni bakış açıları geliştirilmesi konusunu gündeme getirmiştir.

Yaşanan ticari kayıpları telafi etmek ve ekonomik olarak ortaya çıkan durgunluk sürecinin etkilerini en aza indirmek üzere salgından etkilenen birçok ülke gibi Türkiye de çeşitli destek paketlerini devreye almıştır. Vergiler ve diğer ödemeler, finans, çalışanlar ve emekliler başlığı altında sınıflandırılan destek paketleri aşağıda yer almaktadır (<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ekonomik-istikrar-paketi-tum-kesimlere-kalkan-oldu/1795337>, erişim tarihi: 29.06.2020).

Vergi ve diğer ödemeler:

- 2 milyondan fazla mükellefin muhtasar, KDV ve prim ödemeleri 6 ay ertelendi. Mücbir sebep halinden yararlanan mükelleflere ek olarak gelir vergisi mükellefi 1,9 milyon kişi daha mücbir sebep hali kapsamına alındı.
- 65 yaşın üzerinde ve kronik rahatsızlığı olan mükelleflerin beyanname ve ödemeleri ertelendi.

- Konaklama vergisinin başlangıcı, Ocak 2021'e ötelendi.
- Otel kiralamalarına ilişkin irtifak hakkı bedelleri ve hasılat payı ödemelerinde Nisan, Mayıs ve Haziran ayları için 6 ay ertelemeye gidildi.
- Belediye kesintileri 3 ay ertelenerek, 3 milyar liralık kaynak sağlandı.

Bankacılık:

- Nakit akışı bozulan firmaların bankalara olan kredi anapara ve faiz ödemeleri asgari 3 ay ötelendi.
- Kamu bankaları, aylık 5 bin liranın altında geliri olan tüm vatandaşlar için temel ihtiyaç desteği paketini devreye aldı.
- Salgından etkilenen tüm firmalara, çalışan sayısında azaltma yapmama koşuluyla "İşe Devam Kredi Desteği" verileceği açıklandı.
- Halkbank tarafından esnaf için "İşletme ve Finans Desteği" ile "Paraf Esnaf Kart Desteği" paketleri hayata geçirildi.
- İşlerinin olumsuz etkilendiğini beyan eden esnaf ve sanatkarların Halkbank'a olan kredi borçlarının, Nisan, Mayıs ve Haziran anapara ve faiz ödemeleri 3 ay faizsiz olarak ertelendi.
- BDDK kararıyla kredi ödemelerindeki gecikmelere esneklik tanınarak, gecikmeye giren kredilerin takip hesaplarına aktarılmadan önce 90 gün olan bekleme süresi 180 güne çıkarıldı, takip aktarım süresi uzatıldı.
- İhracattaki geçici yavaşlama sürecinde kapasite kullanım oranlarının korunması amacıyla ihracatçıya stok finansmanı desteği verildi. Kredi Garanti Fonu limiti 2 katına çıkarıldı.
- 500 bin liranın altındaki konutlarda kredilendirilebilir miktar % 80'den % 90'a çıkarılırken, asgari peşinatı % 10'a düşürüldü.
- Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında temerrüde düşen firmaların kredi siciline "mücbir sebep" notu düşülmesinin sağlanacağı açıklandı.
- KOBİ'lere yönelik devlet destekli alacak sigortası 25 milyon liradan 125 milyon liraya çıkarıldı.

Çalışanlar ve emekliler:

- Kamu ve özel sektörde esnek ve uzaktan çalışma modeli devreye alındı.
- İşten çıkarmaları önlemek için kısa çalışma ödeneği uygulanmaya başlandı. Faaliyetlerini azaltan ya da durduran işletmelerde çalışanlara 3 ay maaş desteği verilmesi sağlandı.
- Ücretli öğretmenler ve usta öğreticilere ek ders ücretinin ödeneceği açıklandı.
- Emekli aylığı 1500 TL'nin altındaki yaklaşık 650 bin emeklinin aylığı yükseltildi.
- İhtiyaç sahibi 2 milyon 111 bin haneye 1000 TL nakdi yardım yapılarak 2 milyar TL'lik paket devreye alındı.
- İstihdamdaki sürekliliği temin amacıyla 2 aylık telafi çalışma süresi 4 aya çıkarıldı.
- Sağlık çalışanlarının ve üniversite hastanelerinin çalışanlarının performans ödemelerinin 3 ay üst limitten yapılacağı açıklandı.

Bu çalışma, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından COVID-19 salgınının ulusal boyutta ekonomik ve sosyal etkilerinin ortaya konması amacıyla hazırlanacak olan çalışmaya katkı sağlaması, ilerleyen süreçte gerçekleştirilecek çalışmalara altlık oluşturması ve salgının yarattığı olumsuz etkilerin yanında olası fırsatların da değerlendirilebilmesi amacıyla Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye illerinden oluşan TR63 Düzey 2 Bölgesi'ni kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında 33 firma temsilcisi ile

anket çalışması yapılmış, toplamda 59 sektör ve kurum temsilcisi ile derinlemesine mülakat yöntemi ile görüşme gerçekleştirilerek salgının sosyoekonomik etkilerine ilişkin görüş alış verişinde bulunulmuştur. Bununla birlikte bölgesel düzeyde temin edilen dış ticaret göstergeleri, kısa çalışma deneği kayıtları ve elektrik tüketim verileri analiz edilmiştir. Bu girdilerle birlikte COVID-19'un ekonomik ve sosyal etkilerine yönelik olarak farklı kesimler tarafından yapılan analizler ve akademik çalışmalar da kaynak olarak kullanılmıştır.

2. TR63 BÖLGESİ MEVCUT DURUM

2020 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre Türkiye nüfusu 83.154.997 kişidir. Bu nüfusun % 4'ü (3.321.755 Kişi) Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinden oluşan TR63 Bölgesinde yaşamaktadır. Hatay ilinde 1.628.894, Kahramanmaraş ilinde 1.154.102, Osmaniye ilinde 538.759 kişi ikamet etmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre 25.06.2020 tarihi itibarıyla Hatay ilinde 433.162 kişi, Kahramanmaraş ilinde 93.050 kişi ve Osmaniye ilinde 48.920 kişi olmak üzere bölgede 575.132 Geçici Koruma Statüsünde Suriyeli kayıt altına alınmıştır.

Gayrisafi yurt içi hâsıla göstergeleri değerlendirildiğinde bölge 95,857 milyar TL ile Türkiye GSYH'sinin % 2,57'sini oluşturmaktadır. Kişi başına düşen GSYH ise 6.230 ABD Doları ile 26 Bölge içerisinde 21. sıradadır. Bölgede 2 adet liman, 4'ü faal 8 adet organize sanayi bulunmaktadır. Hatay ilinde 4 adet Organize Sanayi Bölgesi bulunmakta olup bu OSB'lerde 8.875 Kişi istihdam edilmektedir.

2015-2019 yılı dış ticaret verileri incelendiğinde TR63 Bölgesi 2019 yılında 2015 yılına göre % 49 artışla ihracatını 4,24 milyar ABD dolarına yükseltmiştir. Bölgeden 169 ülkeye ihracat gerçekleştirilmektedir. En çok ihracat gerçekleştirilen ülkeler İtalya, Mısır ve Irak olup bu ülkeler arasında COVID-19'dan en çok etkilenen ülkelerden İtalya'nın olması bölge ekonomisi açısından endişe oluşturmaktadır. Ülke gruplarına göre dış ticaret değerlendirildiğinde ise AB (27 Üye) Ülkeleri ilk sırada yer almaktadır. Bölge ihracat değerleri bakımından Hatay ilk sırada yer almaktadır. 2019 yılında Hatay ili 2 milyar 848 milyon, Kahramanmaraş ili 905 milyon, Osmaniye ili 305 milyon ABD doları ihracat gerçekleştirmiştir.

2011 yılından günümüze TR63 Bölgesi ekonomik ve sosyal yaşamı; Suriye'den göç hareketleri, terör sorunları, sınır kapılarının kapanması ve COVID-19 pandemisi ile karşılaşmıştır.

TR63 bölgesinde dış ticaret ve istihdam çerçevesinde öne çıkan imalat sanayii sektörleri değerlendirildiğinde Hatay ilinde ana metal sanayi (çelik), gıda (yaş meyve ve sebze), mobilya, ayakkabıcılık, filtre sektörleri öne çıkarken; Kahramanmaraş ilinde tekstil, gıda sanayi, metal mutfak eşyası, kuyumculuk ve kağıt sanayi sektörleri; Osmaniye ilinde ise ana metal sanayi ve gıda sektörleri öne çıkmaktadır.

Her 3 ilde de tarımsal üretim bölgenin ekonomisinde öne çıkan ortak sektör olarak yer almaktadır. Hatay ilinde turuncgiller, zeytin, havuç, kavun gibi ürünlerde, Kahramanmaraş ili ceviz, elma, biber; Osmaniye ili ise fıstık üretiminde Türkiye'de ilk sıralarda yer almaktadır.

Bölgenin imalat sanayi profili değerlendirildiğinde dış ticaretin büyük ölçüde orta-düşük teknolojili ürünlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Daha çok emek yoğun sektörlerde imalat yapan bölgede yüksek teknoloji ürünlerinin ihracatının toplam imalat sanayi içerisindeki oranı % 0,1 'in civarında olup Türkiye ortalamalarının (% 3,6) oldukça altındadır.

Karayolu, denizyolu, demiryolu ve havayolu altyapısı ile tüm ulaşım modlarına sahip bölge ekonomisinde dış ticaret önemli bir rol oynamaktadır. Ancak Suriye'de yaşanan siyasi istikrarsızlık süreci ile başlayan dönemde Suriye üzerinden Ortadoğu ülkeleri ile gelişmekte olan dış ticarete sekte vurmuştur. Günümüzde de etkisi hissedilen süreçte, Suriye üzerinden Ortadoğu'ya karayolu taşımacılığının güvensiz olması, sınır kapılarının zaman zaman kapatılması bölgenin ekonomisini üretim, taşımacılık ve ticaret açısından olumsuz etkilemiştir. Karayoluyla daha hızlı sürede

gerçekleştirilebilecek sevkiyatlar konteynırlar ile deniz yoluyla daha uzun sürelerde daha yüksek fiyatlarla gerçekleştirilmek zorunda kalmış, bu durum üretim giderlerine de yansımıştır. Bununla birlikte sınır güvenliğini sağlamaya yönelik gerçekleştirilen harekâtların merkezinde de bölgenin yer alması, yerli turistlerin bölgeyi ziyaret etmekten imtina etmelerine sebep olmuş, konaklama tesisleri, kafe-restoran işletmelerini ve ziyaretçilerin yoğun şekilde alışveriş yaptığı bölge esnafını olumsuz etkilemiştir. Nihayetinde bölgenin imajının yanı sıra ekonomisi de olumsuz etkilenmiştir.

Bölgedeki kredi mevduat oranları değerlendirildiğinde Hatay ili Türkiye ortalamalarında seyrederken, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinin Türkiye’de ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Söz konusu illerde COVID-19 süreci ile birlikte takipteki alacakların artma durumu söz konusu olabilecektir.

2019 yılı TÜİK Ulusal Eğitim İstatistiklerine göre;

- Okuryazarlık oranı Hatay’da %98, Kahramanmaraş’ta %95 ve Osmaniye’de %95’tir. Türkiye genelinde bu oran %97’dir.
- 6 yaş ve üzeri nüfus içinde yüksekokul veya fakülte mezunu olanların oranı Hatay’da %11, Kahramanmaraş’ta %10, Osmaniye’de %12’dir. Türkiye’de bu oran %13’tür.

2018 yılı TÜİK verilerine göre;

- İlköğretim ve ortaöğretim düzeyinde derslik başına düşen öğrenci sayısı üç ilimizde de Türkiye ortalamasının üzerindedir. İlköğretim düzeyinde derslik başına düşen öğrenci sayısı Hatay ve Osmaniye’de 26 iken Kahramanmaraş’ta 27’dir. Bu sayı Türkiye genelinde 21’dir. Ortaöğretim düzeyinde derslik başına düşen öğrenci sayısı Hatay ve Osmaniye’de 23 iken Kahramanmaraş’ta 24’tür. Bu sayı Türkiye genelinde 20’dir.

2018 yılı TÜİK Sağlık İstatistiklerine göre;

- Hatay’da 11’i Sağlık Bakanlığına bağlı, 1’i üniversite ve 13’ü özel olmak üzere toplam 25 adet; Kahramanmaraş’ta 10’u Sağlık Bakanlığına bağlı 1’i üniversite ve 8’i özel olmak üzere 19 adet; Osmaniye’de ise 4’ü Sağlık Bakanlığına bağlı ve 6’sı özel olmak üzere toplam 10 adet hastane bulunmaktadır.
- Hastane yatak sayılarının illere göre dağılıma bakıldığında Hatay ve Kahramanmaraş’ta 1.000 kişi başına düşen yatak sayısı 2,6 iken, Osmaniye’de 2,4’tür. Türkiye genelinde 1.000 kişi başına düşen yatak sayısı ise 2,8’dir.

İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü verilerine göre;

- Hatay’da 1.588, Kahramanmaraş’ta 1.098, Osmaniye’de ise 643 adet faal dernek bulunmaktadır.
- Türkiye’de faaliyetine izin verilen yabancı STK’lardan Hatay’da 14 adet, Kahramanmaraş ve Osmaniye’de ise 1’er adet şube/temsilcilik bulunmaktadır.
- Hatay’da 32 adet sendika şube veya temsilciliği bulunurken Kahramanmaraş’ta bu sayı 28, Osmaniye’de ise 13’tür.

2.1. Dış Ticaret Göstergeleri

TÜİK verilerine göre 2019 yılı Mart-Mayıs döneminde TR63 Bölgesi ihracatı 1,054 milyar ABD doları iken, 2020 yılında bu rakam % 34 gerileyerek 699 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Hatay ili ihracatı 700 milyon ABD Dolarından 505 ABD Dolarına gerilemiş (% 28), Kahramanmaraş ili ihracatı 257 milyon ABD Dolarından 164 milyon ABD Dolarına gerilemiş (% 36) ve Osmaniye ili ihracatı 97 milyon ABD Dolarından 30 milyon ABD Dolarına gerilemiştir (% 69). Aynı dönemde Türkiye ihracatı ise % 34 oranında azalmıştır.

Mart-Mayıs döneminde TR63 Bölgesi ihracatı 2020 yılında bir önceki yıla göre % 34 azalırken, bölge ithalatı % 19 azalmıştır.

TR63 Bölgesi üretiminde öne çıkan sektörler olan tekstil ve ana metal sanayi sektörleri büyük ölçüde ithal girdiye bağlı üretim gerçekleştirmektedir. Tekstil hammadde pamuk, ana metal sanayi girdilerinden hurda demir ve demir-çelik sanayisinde enerji kaynağı olarak kullanılan kömür birkaç tedarikçi ülkeden karşılanmaktadır. 2019 ve 2020 yılları Mart-Mayıs dönemi ithalat verileri incelendiğinde TÜİK verilerine göre Hatay ili ithalatı 862 milyon ABD Dolarından 685 milyon ABD Dolarına gerilemiş (-% 21), Kahramanmaraş ili ithalatı 335 milyon ABD Dolarından 276 ABD Dolarına gerilemiş (-% 18) ve Osmaniye ili ithalatı 174 milyon ABD Dolarından 148 milyon ABD Dolarına gerilemiştir (-%15). Aynı dönemde Türkiye ithalatı ise % 18 oranında azalmıştır.

Tablo 1. Türkiye ve TR63 Bölgesi Dış Ticaret Göstergeleri

İl/Bölge/Ülke	İhracat			İthalat		
	Mart-Mayıs 2019	Mart-Mayıs 2020	Değişim Oranı %	Mart-Mayıs 2019	Mart-Mayıs 2020	Değişim Oranı %
Hatay	\$700.386.426	\$505.054.777	-28%	\$861.996.868	\$685.102.043	-21%
Kahramanmaraş	\$257.297.651	\$163.700.900	-36%	\$335.348.920	\$276.221.164	-18%
Osmaniye	\$96.698.133	\$30.072.886	-69%	\$174.477.419	\$148.135.989	-15%
TR63 Bölgesi	\$1.054.382.210	\$698.828.563	-34%	\$1.371.823.207	\$1.109.459.196	-19%
Türkiye	\$45.864.056.704	\$30.468.995.834	-34%	\$52.910.548.026	\$43.163.929.703	-18%

Kaynak: TÜİK

Hatay

Hatay ilinin ihracatında çelik, yaş meyve ve sebze, kimyevi maddeler ve mamulleri, otomotiv endüstrisi ve mobilya, kâğıt ve orman ürünleri sektörleri öne çıkmaktadır.

2019 yılı verilerine göre, İskenderun Körfezi 16,7 milyon ton çelik üretim kapasitesi ile bu alanda

Hatay ilinin ekonomisinde ve istihdamında başat sektör olan çelik sektörünün ihracatı 2020 yılı Mart-Mayıs döneminde % 37 oranında düşmüştür.

Türkiye'nin en öne çıkan üretim merkezi konumundadır. Demir Çelik sektörünün TR63 Bölgesi'ndeki yoğunlaşmasını ve üretim kapasitesini İstanbul Sanayi Odası (İSO) "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" 2018 yılı listesi de, gözler önüne sermektedir. Söz konusu yıl TR63 Bölgesi'nden listeye giren 21 adet kurum ve kuruluşun 13 adetini demir çelik sektöründe faaliyet göstermekte olan firmalar oluşturmaktadır. Ana metal sanayi sektörü tek başına Hatay ilinin 2019 yılı ihracatının % 58'ini gerçekleştirmektedir. Sektör özellikle İskenderun körfezinin ekonomisinde ve istihdamında

(Hatay ili sanayisinde çalışanların % 36'si, Osmaniye ili sanayisinde çalışanların % 34'ü ana metal sanayi sektöründedir) başat rol oynamaktadır.

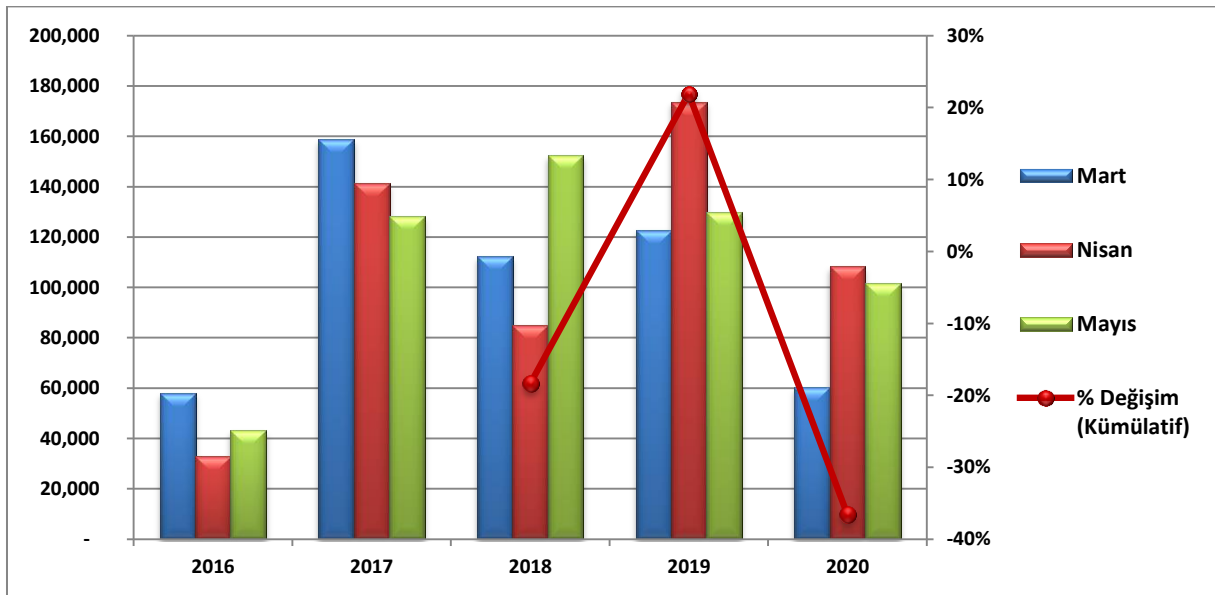
Tablo 2. Hatay İli Karşılaştırmalı İhracat Rakamları (Özet)

Sektörler	Mart-Mayıs 2019	Mart-Mayıs 2020	Değişim Oranı (%)
Çelik	426.325.249	270.424.148	-37%
Yaş Meyve ve Sebze	82.859.973	82.309.546	-1%
Kimyevi maddeler ve mamulleri	36.970.857	24.883.139	-33%
Otomotiv endüstrisi	32.877.358	21.772.823	-34%
Mobilya, kağıt ve orman ürünleri	18.797.763	11.647.214	-38%
Toplam İhracat (ABD Doları)	703.790.956	509.739.201	-28%

Kaynak: TİM

Hatay ilinde çelik ihracatında 3 aylık kümülatif verilere bakıldığında incelenen yıllar içinde en dramatik düşüşün 2020 yılında gerçekleştiği görülmektedir (-%37)

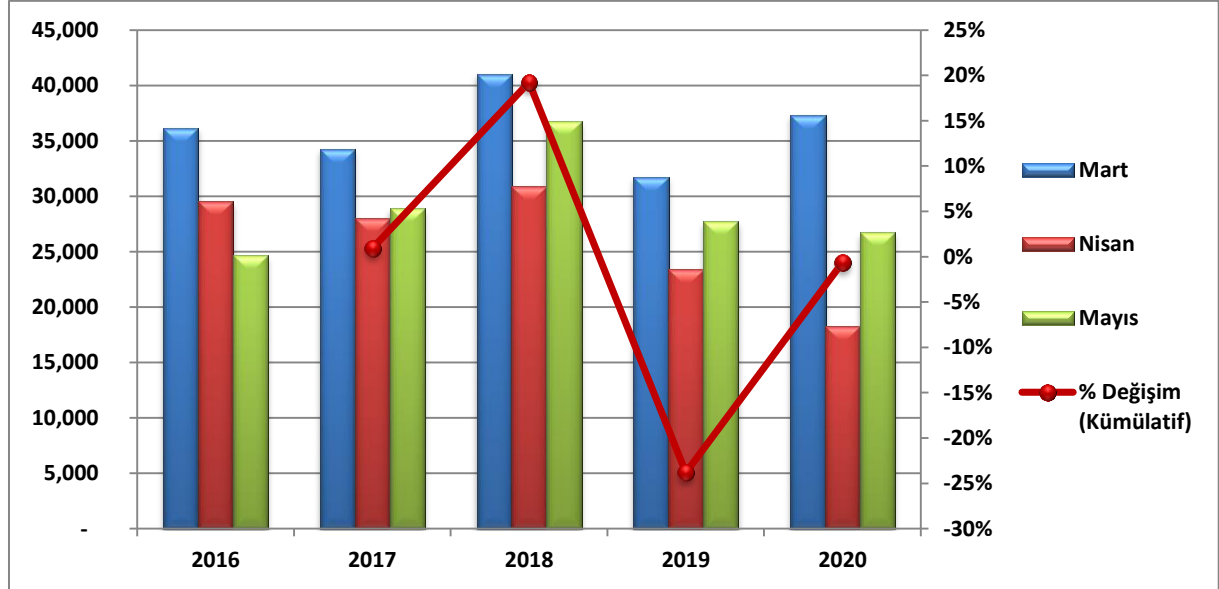
Şekil 5. Hatay İli Çelik Sektörü İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Yaş meyve ve sebze sektörü ihracatı, 2020 yılında bir önceki yıla göre aylık olarak değişkenlik göstermekte olup 3 aylık kümülatif ihracat değerinde 2019 yılına göre %1'lik bir düşüş görülmektedir.

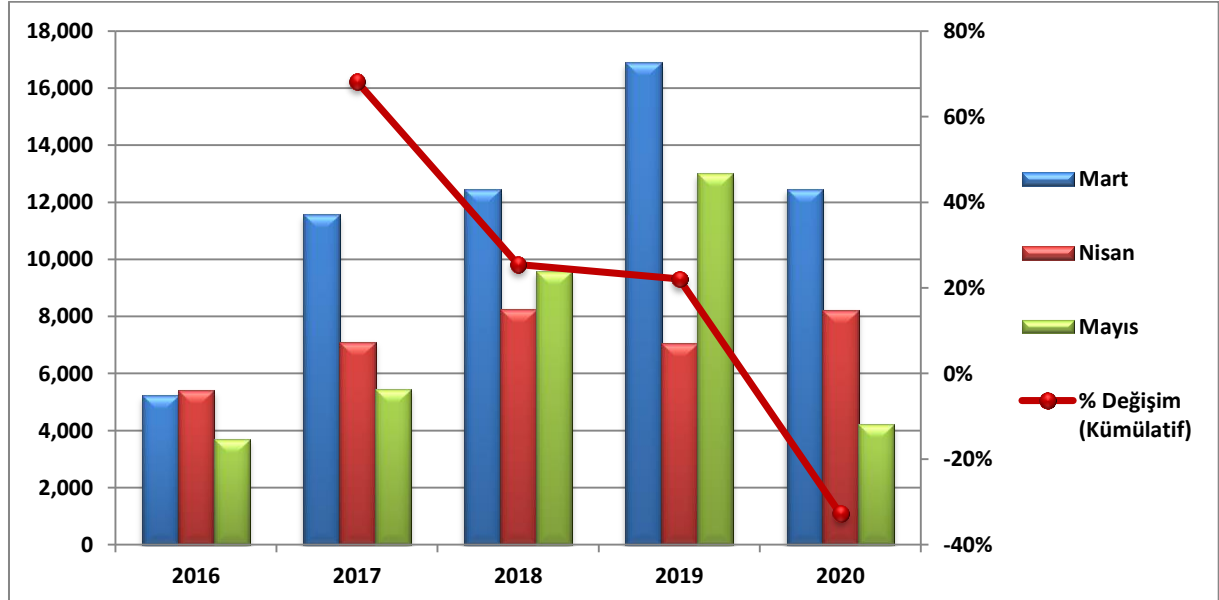
Şekil 6. Hatay İli Yaş Meyve ve Sebze İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Kimyevi maddeler ve mamulleri ihracatında incelenen yıllar içinde Mart-Nisan-Mayıs dönemi verilerine göre 2020 yılına kadar artış trendi gözlenmekte iken, 2020 yılının Mart-Nisan-Mayıs döneminde bir önceki yıla göre %33'lük bir düşüş görülmektedir. 2020 yılındaki en ciddi düşüş Mayıs ayında gerçekleşmiştir. (Mayıs 2019-2020 değişimi: -%68).

Şekil 7. Hatay İli Kimyevi Maddeler ve Mamulleri İhracatı, 1000 USD

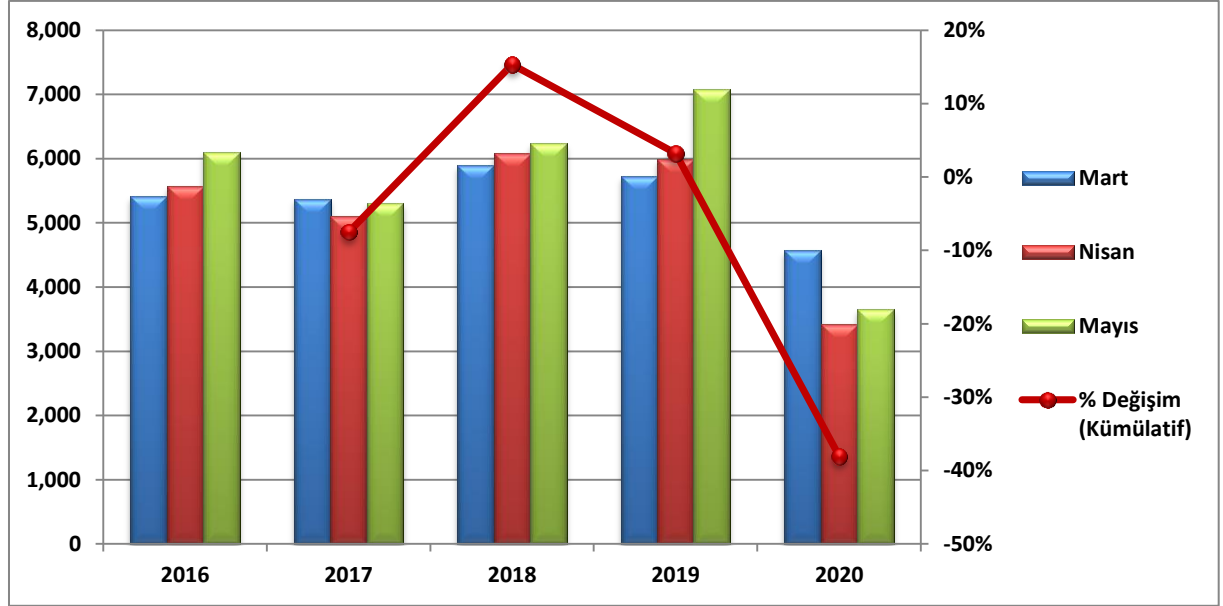

Kaynak: TİM

COVID-19 salgınının ihracata olan etkileri Hatay ilinin bir diğer önemli sektörü olan mobilya, kâğıt ve orman ürünleri sektöründe de önemli ölçüde görülmüştür. Mart-Nisan-Mayıs aylarının toplam ihracat

değeri 2018 ve 2019 yıllarında artış göstermekte iken 2020 yılında bir önceki yıla göre %38 oranında azalmıştır.

Şekil 8. Hatay İli Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri İhracatı, 1000 USD

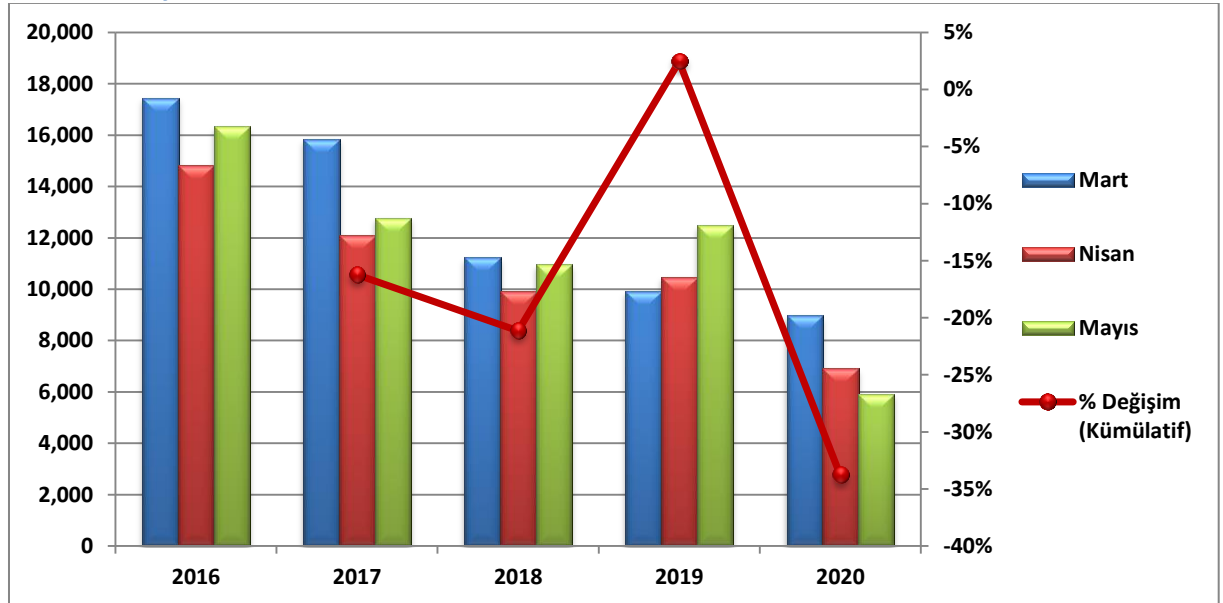

Kaynak: TİM

Hatay otomotiv sektörü ihracatı (filtre imalatı dâhil) 2017 ve 2018 yıllarında bir önceki yıla göre düşüş eğiliminde iken 2019 yılında bir önceki yıla göre %2 artış göstermiştir. Ancak 2020 yılının Mart-Nisan-Mayıs döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %34 oranında düşmüştür.

Kahramanmaraş ilinin ekonomisinde ve istihdamında başat sektörü olan tekstil sektörünün ihracatı 2020 yılı Mart-Mayıs döneminde % 50 oranında düşmüştür.

Şekil 9. Hatay İli Otomotiv Endüstrisi İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Kahramanmaraş

Kahramanmaraş ilinin ihracatında tekstil ve hammaddeleri, hazır giyim ve konfeksiyon, demir ve demir dışı metaller (metal mutfak eşyası dâhil), mobilya, kağıt ve orman ürünleri ve çimento, cam, seramik ve orman ürünleri ihracatı ön plana çıkmaktadır.

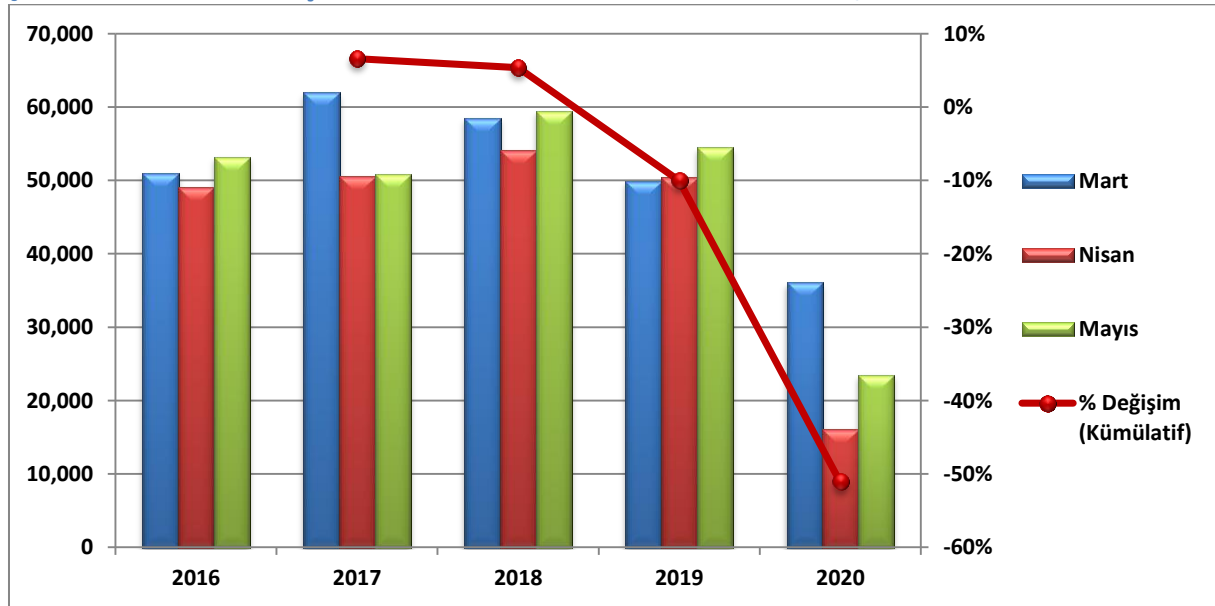
Tablo 3. Kahramanmaraş İli Karşılaştırmalı İhracat Rakamları (Özet)

Sektörler	Mart-Mayıs 2019	Mart-Mayıs 2020	Değişim Oranı (%)
Tekstil	154.794	75.701	-51%
Giyim ve Konfeksiyon	22.733	18.307	-19%
Demir ve Demir Dışı Metaller	45.760	38.007	-17%
Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	15.074	3.920	-74%
Çimento, Cam, Seramik ve Toprak Ürünleri	5.878	15.375	162%
Toplam İhracat (ABD Doları)	262.399	161.311	-39%

Kaynak: TİM

Tekstil ve hammaddeleri sektörü ihracatında, COVID-19 salgınının yaşandığı 2020 yılının Mart-Nisan-Mayıs döneminde bir önceki yıla göre %50'yi aşan oranda bir düşüş meydana geldiği görülmektedir. 3 aylık dönem içinde 2019 yılına göre aylık bazda en ciddi düşüş, %68 ile Nisan ayında gerçekleşmiştir.

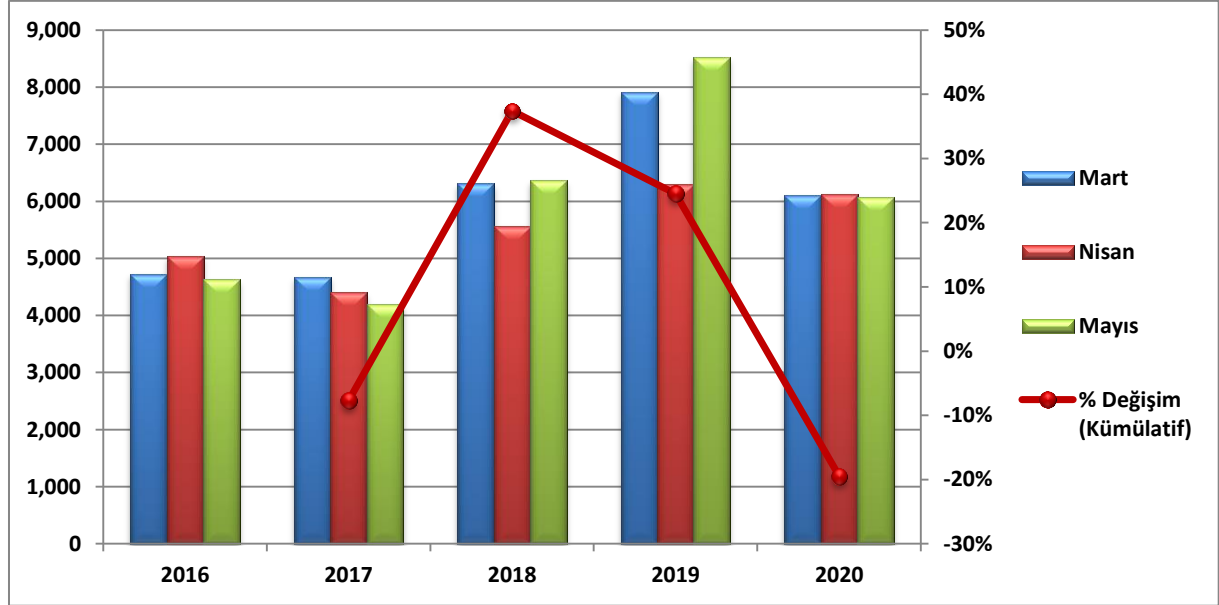
Şekil 10. Kahramanmaraş İli Tekstil ve Hammaddeleri Sektörü İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Tekstil ve hammaddeleri sektörü ile benzer şekilde hazır giyim ve konfeksiyon ihracatı da olumsuz yönde değişim göstermiştir. Sektörün ihracatında tekstil ve hammaddeleri sektörü kadar ciddi bir düşüş olmamakla birlikte 3 aylık kümülatif ihracat değerinde 2019 yılına göre %19'luk bir düşüş gözlenmiştir.

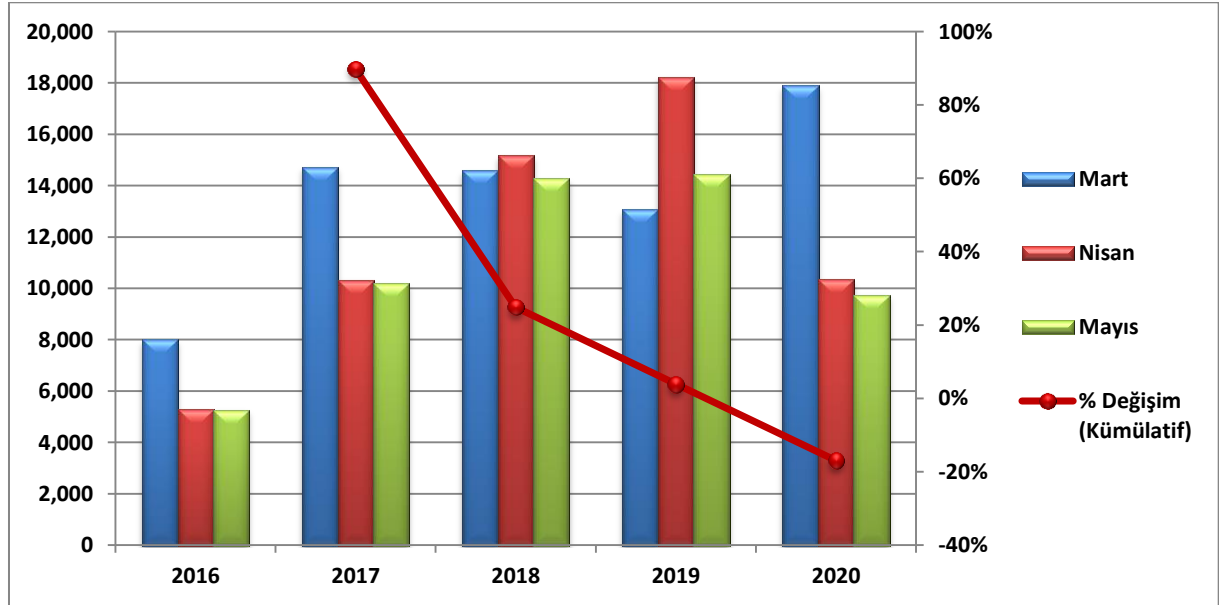
Şekil 11. Kahramanmaraş İli Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektörü İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Demir ve demir dışı metaller sektöründe (metal mutfak eşyası dâhil), incelenen yıllar içinde sürekli artış trendinde olan ihracat, 2020 Mart ayında da bir önceki yılın aynı ayına göre artış göstermiştir. Ancak sektörde COVID-19 etkisi ile Nisan ve Mayıs aylarında ciddi düşüşler görülmüş ve 3 aylık toplam ihracat değeri bir önceki yılın aynı dönemine göre %17 azalmıştır.

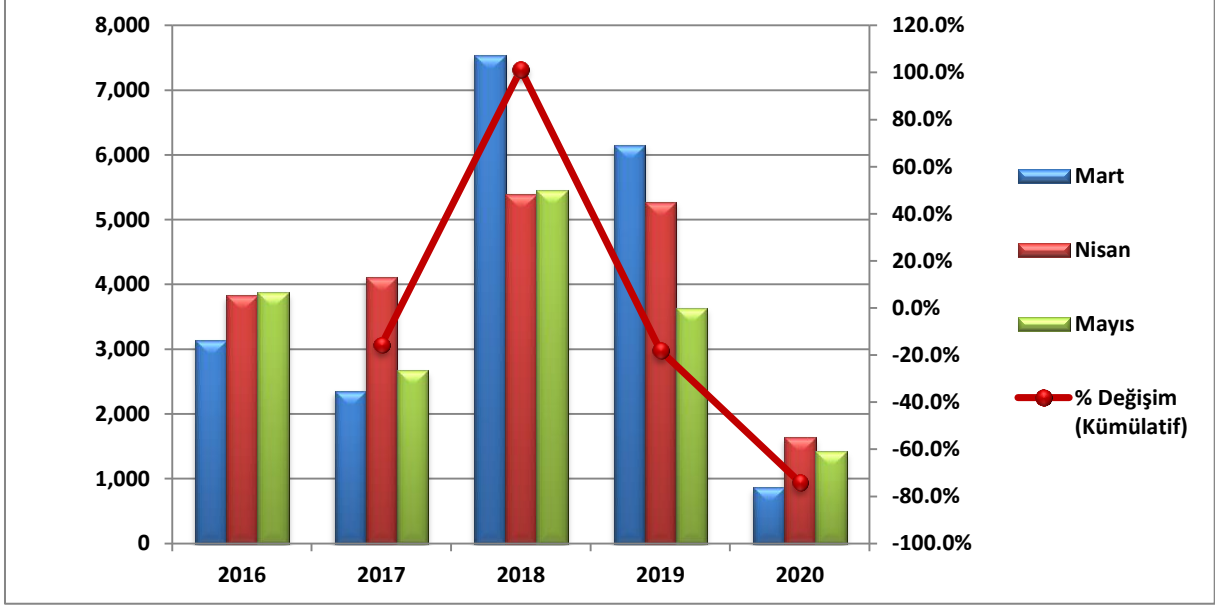
Şekil 12. Kahramanmaraş İli Demir ve Demir Dışı Metaller (Metal Mutfak Eşyası Dahil) Sektörü İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Kahramanmaraş ili mobilya, kâğıt ve orman ürünleri sektörü, COVID-19 salgınının etkisinden ihracat bazında en fazla etkilenen sektörlerden olmuştur. Mart-Nisan-Mayıs döneminde yapılan toplam ihracat değeri, 2019 yılında bir önceki yıla göre %18 azalmışken, 2020 yılında bir önceki yıla göre %74 gibi ciddi bir oranda düşüş göstermiştir. Aylık bazda en ciddi düşüş %86 ile Mart ayında meydana gelmiştir.

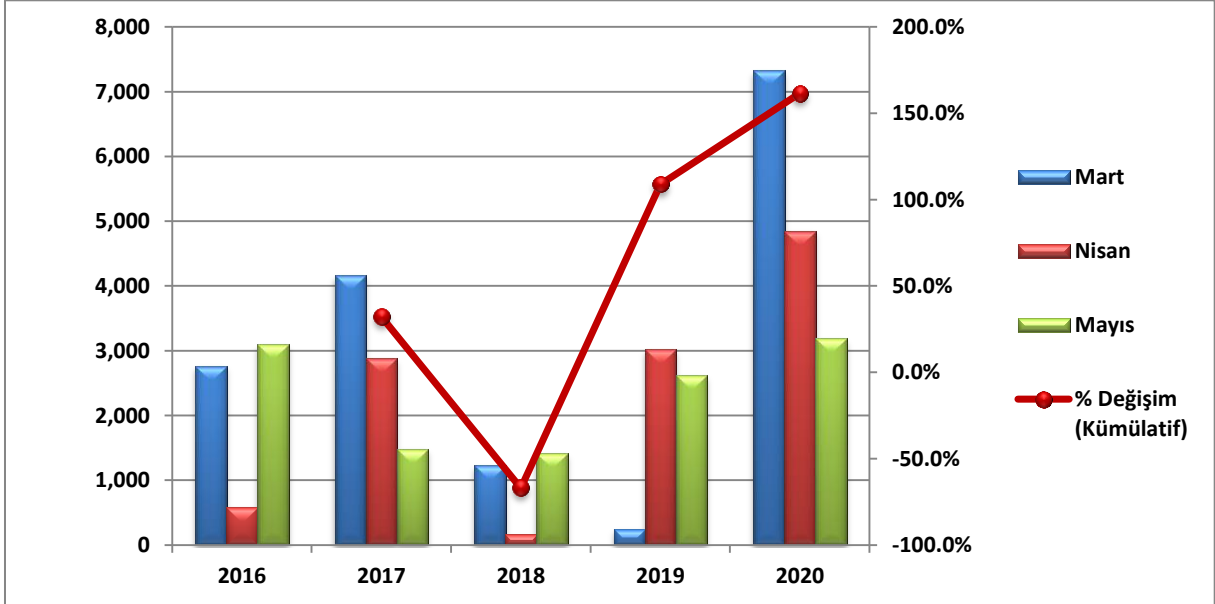
Şekil 13. Kahramanmaraş İli Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Çimento, cam, seramik ve toprak ürünleri sektörü, COVID-19 salgınından olumsuz etkilenmeyen nadir sektörlerden olup Kahramanmaraş ilinde 3 aylık kümülatif dönemde 2019 yılına göre %162'lik artış meydana gelmiştir. 3 aylık dönem içinde en ciddi artış bir önceki yılın aynı dönemine göre Mart ayında gerçekleşmiştir.

Şekil 14. Kahramanmaraş İli Çimento, Cam, Seramik ve Toprak Ürünleri İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Osmaniye

Osmaniye'nin ihracatında demir ve demir dışı metaller, çelik ve tekstil ve hammaddeleri sektörleri ihracat potansiyeli bakımından ön plana çıkmaktadır.

Osmaniye ilinin ekonomisinde ve istihdamında başat sektörü olan çelik sektörünün ihracatı 2020 yılı Mart-Mayıs döneminde % 79 oranında düşmüştür.

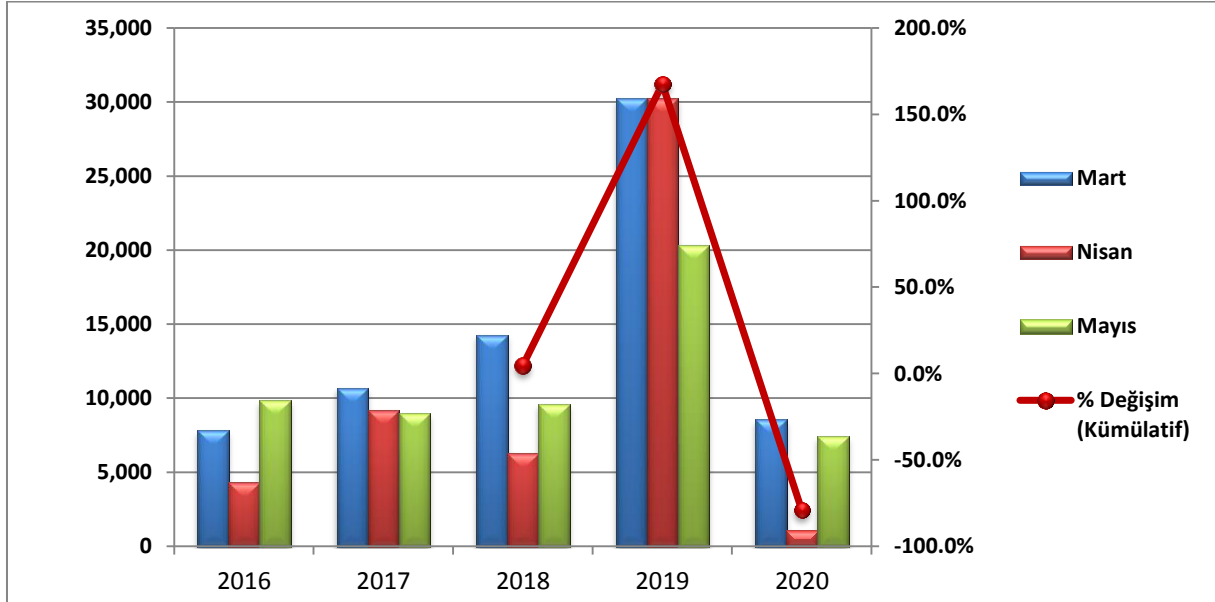
Tablo 4. Osmaniye İli Karşılaştırmalı İhracat Rakamları (Özet)

Sektörler	Mart-Mayıs 2019	Mart-Mayıs 2020	Değişim Oranı (%)
Çelik	80.857	17.028	-79%
Demir ve Demir Dışı Metaller	4.872	5.305	9%
Tekstil ve Hammaddeleri	5.527	3.297	-40%
Toplam İhracat (ABD Doları)	97.627	30.004	-69%

Kaynak: TİM

Osmaniye ilinde COVID-19 salgınından ihracat bazında en fazla etkilenen sektör çelik sektörü olmuştur. Özellikle Nisan 2020’de ihracat neredeyse tamamen durmuş, bir önceki yılın aynı dönemine göre %96 oranında bir düşüş yaşanmıştır. 3 aylık dönemin kümülatif ihracat değerinde ise 2020 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre %79’luk bir düşüş meydana gelmiştir.

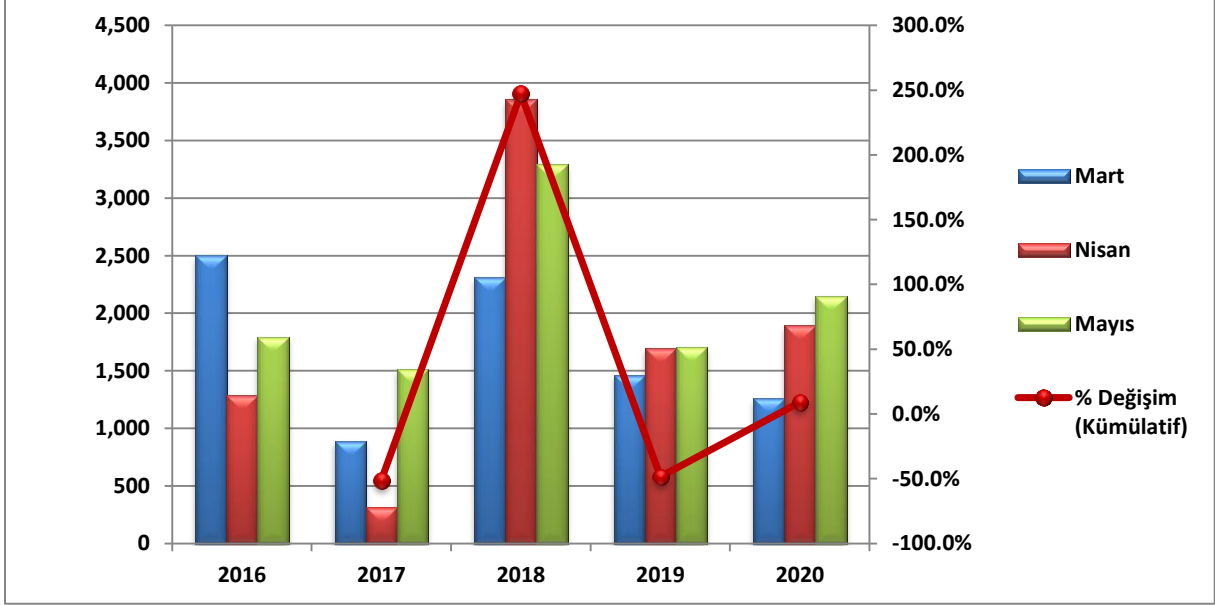
Şekil 15. Osmaniye İli Çelik Sektörü İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Demir ve demir dışı metaller sektöründe 2020 yılının Mart-Nisan-Mayıs döneminin ilk ayında %14’lük düşüş gözlenmekle beraber kümülatif olarak 3 aylık dönem bir önceki yıla karşılaştırıldığında %9’luk bir ihracat artışı gözlenmektedir.

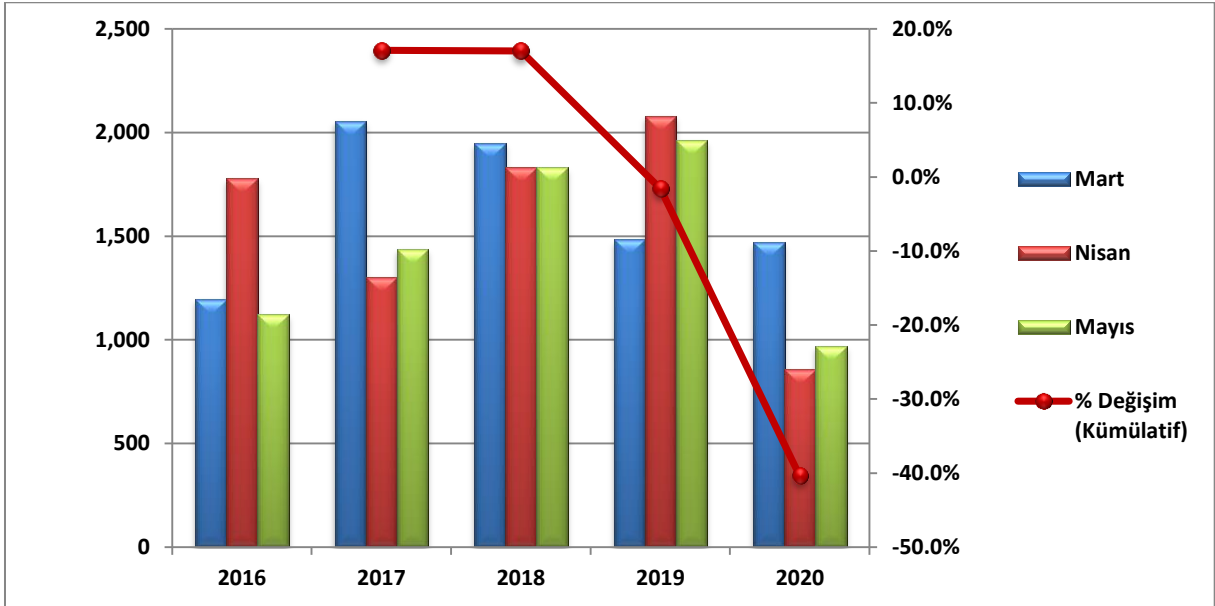
Şekil 16. Osmaniye İli Demir ve Demir Dışı Metaller Sektörü İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

Bir diğer önemli ihracat kalemi tekstil ve hammaddeleri sektöründe ise 2020 yılında 3 aylık dönemdeki en ciddi düşüş bir önceki yıla göre Nisan ayında gerçekleşmiştir (%59). 2020 yılının 3 aylık döneminde toplam ihracat ise bir önceki yıla göre %40 oranında azalmıştır.

Şekil 17. Osmaniye İli Tekstil ve Hammaddeleri Sektörü İhracatı, 1000 USD

Kaynak: TİM

2.2. İşgücü, İstihdam ve Kısa Çalışma Ödeneği

TR63 Bölgesi, % 47,9 iş gücüne katılım oranı ile 26 bölge arasında 20. sıradadır. İşsizlik verilerinde de benzer şekilde TR63 Bölgesi % 18,1 işsizlik oranı ile 26 Bölge arasında 23. sıradadır. İşsizlik göstergelerinde Türkiye’de son sıralarında yer alan bölgede Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin de kayıt dışı çalıştırılmaları ile birlikte işgücüne katılımın düşük, işsizlik oranlarının yüksek olmasına yol açmıştır.

COVID-19 salgını sebebiyle işletmelerin kapanması/kapasite düşürmesi ve çalışan maaşlarını ödeyememesi gibi sorunların yaşanmaması amacıyla Cumhurbaşkanlığı tarafından Kısa Çalışma Ödeneği kararı çıkarılmıştır. 30 Haziran 2020 tarihine kadar geçerli olan destek sürecine bölgemizden başta imalat ve toptan ticaret sektörleri olmak üzere birçok sektörden başvuru gelmiştir. 29 Haziran 2020 tarihinde yayınlanan Cumhurbaşkanlığı kararı ile söz konusu süre 1 Temmuz 2020 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde 1 ay uzatılmıştır.

TR63 Bölgesi % 18,1 işsizlik oranı en yüksek işsizlik oranına sahip bölgeler arasında olup 26 Bölge arasında 23. sırada yer almaktadır.

Hatay

2020 yılı Ocak ayı SGK verilerine göre Hatay ilinde 24.079 adet işyeri ve 169.842 adet sigortalı bulunmaktadır.

COVID-19 salgını sürecinde Hatay'da faaliyet gösteren bu işyerlerinin %27,3'ü (6.561 adet işyeri) KÇÖ'ye başvurmuş, toplam sigortalı sayısının ise %26,4'ü (44.463 çalışan) için KÇÖ'ye başvuru yapılmıştır.

Hatay'da faaliyet gösteren işyerlerinin KÇÖ'ye başvuru durumları sektörel olarak değerlendirildiğinde başvuru yapan işyeri sayısının en fazla olduğu sektörün toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü (1.722 işyeri) olduğu görülmektedir. İşyeri sayısı bakımından KÇÖ'ye en çok başvuru yapılan ikinci sektör ise imalat sektörü olmuştur (834 işyeri).

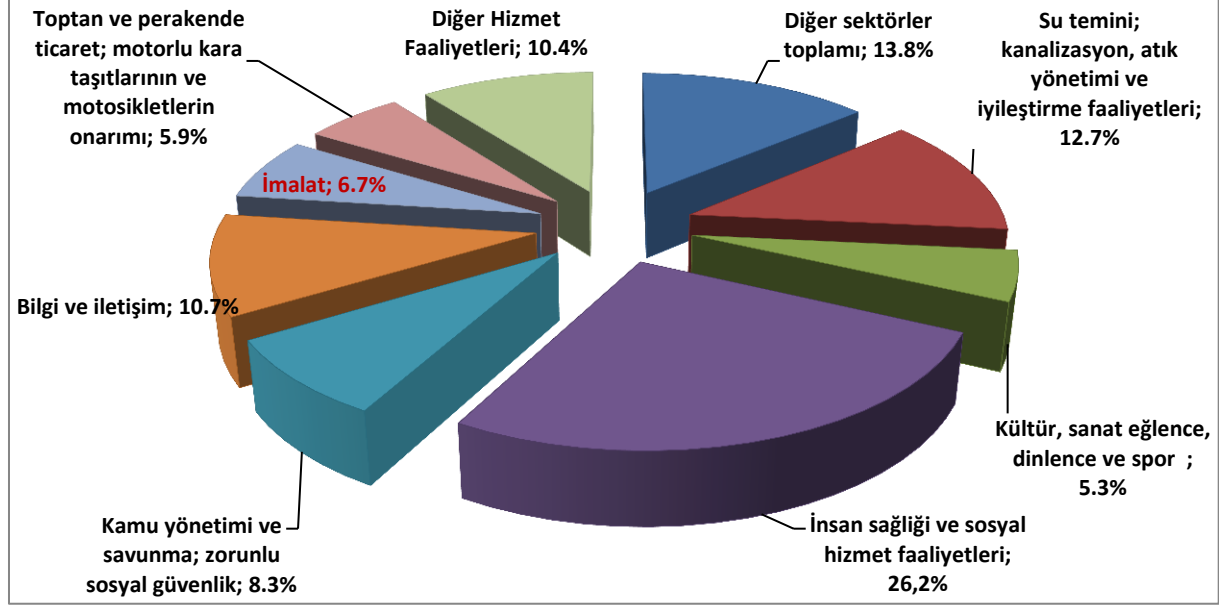
Tablo 5. Hatay İli İşyeri Türüne Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları

Sıra No	Sektör	Başvuru Yapan Firma Sayısı
1	Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	1.722
2	İmalat	834
3	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	699
4	Diğer Hizmet Faaliyetleri	684
5	Ulaştırma ve depolama	544
6	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	438
7	Eğitim	386
8	İnşaat	346
9	İdari ve destek hizmet faaliyetleri	287
10	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	249
11	Finans ve sigorta faaliyetleri	96
12	Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	87
13	Bilgi ve iletişim	57
14	Gayrimenkul faaliyetleri	38
15	Tarım, ormancılık ve balıkçılık	33
16	Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	23
17	Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	13
18	Madencilik ve taş ocaklığı	10
19	Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	10
20	Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri; hanehalkları tarafından kendi kullanımlarına yönelik olarak ayırım yapılmamış mal ve hizmet üretim faaliyetleri	3
21	Uluslararası örgütler ve temsilciliklerinin faaliyetleri	2

Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Hatay İl Müdürlüğü

KÇÖ'ye başvuran işyerlerinin sektörel olarak dağılımına bakıldığında, tüm sektörler içinde insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri sektörü %26,25'lik payla ilk sırada yer almaktadır. Bu sektörü sırasıyla su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri (%12,71), bilgi ve iletişim (%10,65), diğer hizmet faaliyetleri (%10,43), kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik (%8,29) ve imalat (%6,68) sektörleri takip etmektedir.

Şekil 18. Hatay İli Kısa Çalışma Ödeneğine Başvuran İşyerleri Sektörel Dağılımı

Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Hatay İl Müdürlüğü

KÇÖ için başvurulmuş çalışan sayısı bakımından ise imalat sektörü ilk sırada bulunmaktadır (9.184 çalışan). Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü çalışan sayısı bakımından KÇÖ'ye en çok başvurulmuş 2. sektördür (8.196 çalışan).

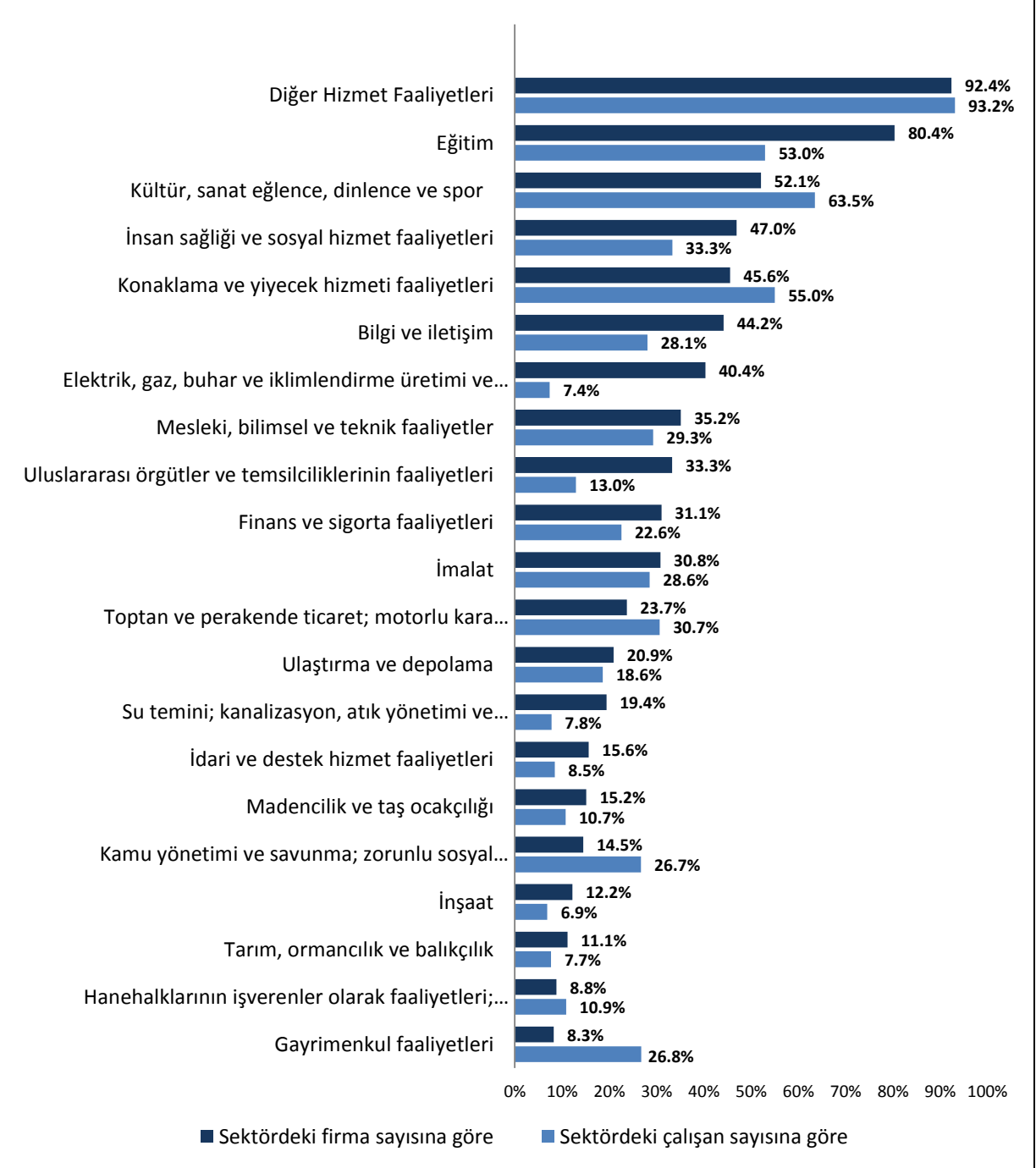
Tablo 6. Hatay İli Çalışan Sayısına Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları

Sıra No	Sektör	Başvuru Yapılan Çalışan Sayısı
1	İmalat	9.184
2	Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	8.196
3	Eğitim	5.326
4	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	3.939
5	Ulaştırma ve depolama	3.697
6	Diğer Hizmet Faaliyetleri	3.307
7	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	2.974
8	Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	1.812
9	İdari ve destek hizmet faaliyetleri	1.694
10	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	1.377
11	İnşaat	1.368
12	Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	383
13	Finans ve sigorta faaliyetleri	281
14	Gayrimenkul faaliyetleri	247
15	Bilgi ve iletişim	220
16	Tarım, ormancılık ve balıkçılık	156
17	Madencilik ve taş ocaklığı	109
18	Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	100
19	Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	74
20	Uluslararası örgütler ve temsilciliklerinin faaliyetleri	14
21	Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri; hanehalkları tarafından kendi kullanımlarına yönelik olarak ayırım yapılmamış mal ve hizmet üretim faaliyetleri	5

Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Hatay İl Müdürlüğü

Sektörel bazda ilgili sektördeki toplam işyerleri içinde KÇÖ'ye başvuru yapan işyeri ve KÇÖ için başvuru yapılan çalışan sayısı oransal olarak değerlendirildiğinde diğer hizmet faaliyetleri sektöründe mevcut işyerlerinin %92,4'ünün KÇÖ'ye başvurduğu görülmektedir. Yine bu sektördeki toplam çalışan sayısının %93,2'si için KÇÖ'ye başvurulmuştur. Mevcut işyeri sayısı bakımından oransal olarak en fazla işyeri başvurusu yapılan ikinci sektör %80,4 ile eğitim sektörü olmuştur. Eğitim sektörü çalışanlarının ise %53'ü için KÇÖ başvurusu yapılmıştır. Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor sektöründe yer alan işyerlerinin ise %52,1'i KÇÖ'ye başvurmuş, bu sektördeki toplam çalışan sayısının %63,5'i için de KÇÖ'ye başvuru yapılmıştır.

Şekil 19. Hatay'da KÇÖ Başvurularının Sektör İçindeki Oransal Durumu, %

Kaynak: 2020 yılı Çalışma ve İş Kurumu Hatay İl Müdürlüğü, KÇÖ'ye başvuran firma ve çalışan sayısı verileri 2018 yılı SGK firma ve çalışan sayısı verilerine oranlanmıştır.

Kahramanmaraş

2020 yılı Ocak ayı SGK verilerine göre Kahramanmaraş ilinde 16.216 adet işyeri ve 142.695 adet sigortalı bulunmaktadır. COVID-19 salgını sürecinde Hataı'da faaliyet gösteren bu işyerlerinin %22,5'i (3.646 adet işyeri) KÇÖ'ye başvurmuş, toplam sigortalı sayısının ise %34,4'ü (49.101 çalışan) için KÇÖ'ye başvuru yapılmıştır.

Kahramanmaraş'ta faaliyet gösteren işyerlerinin KÇÖ'ye başvuru durumları sektörel olarak değerlendirildiğinde başvuru yapan işyeri sayısının en fazla olduğu sektörün Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü (863 işyeri) olduğu görülmektedir. İşyeri sayısı bakımından KÇÖ'ye en çok başvuru yapılan ikinci sektör ise imalat sektörü olmuştur (857 işyeri).

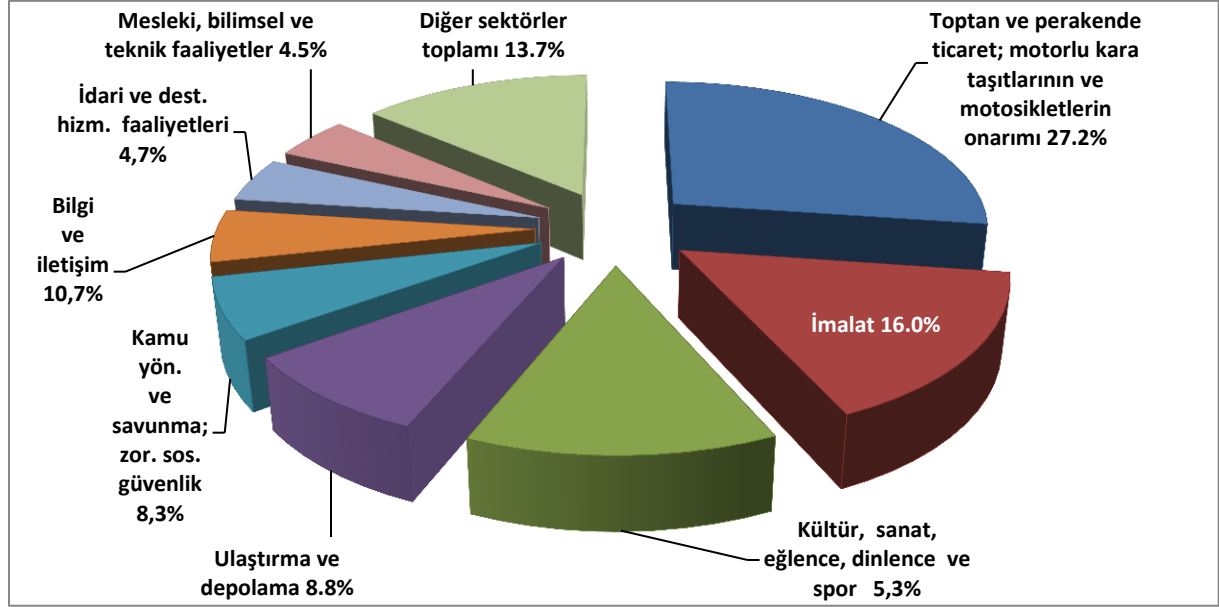
Tablo 7. Kahramanmaraş İli İşyeri Türüne Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları

Sıra No	Sektör	Başvuru Yapan Firma Sayısı
1	Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	863
2	İmalat	857
3	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	380
4	Ulaştırma ve depolama	335
5	Diğer Hizmet Faaliyetleri	234
6	Eğitim	211
7	İnşaat	205
8	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	189
9	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	96
10	İdari ve destek hizmet faaliyetleri	87
11	Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	44
12	Bilgi ve iletişim	38
13	Finans ve sigorta faaliyetleri	36
14	Tarım, ormancılık ve balıkçılık	28
15	Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	21
16	Gayrimenkul faaliyetleri	13
17	Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	4
18	Madencilik ve taş ocakçılığı	3
19	Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	2

Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Kahramanmaraş İl Müdürlüğü

KÇÖ'ye başvuran işyerlerinin sektörel olarak dağılımına bakıldığında, tüm sektörler içinde insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri sektörü %26,25'lik payla ilk sırada yer almaktadır. Bu sektörü sırasıyla su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri (%12,71), bilgi ve iletişim (%10,65), diğer hizmet faaliyetleri (%10,43), kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik (%8,29) ve imalat (%6,68) sektörleri takip etmektedir.

Şekil 20. Kahramanmaraş İli Kısa Çalışma Ödeneğine Başvuran İşyerleri Sektörel Dağılımı

Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Kahramanmaraş İl Müdürlüğü

KÇÖ için başvuru yapılan çalışan sayısı bakımından ise imalat sektörü ilk sırada bulunmaktadır (32.937 çalışan). Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü çalışan sayısı bakımından KÇÖ'ye en çok başvuru yapılan 2. sektördür (4.273 çalışan).

Tablo 8. Kahramanmaraş İli Çalışan Sayısına Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları

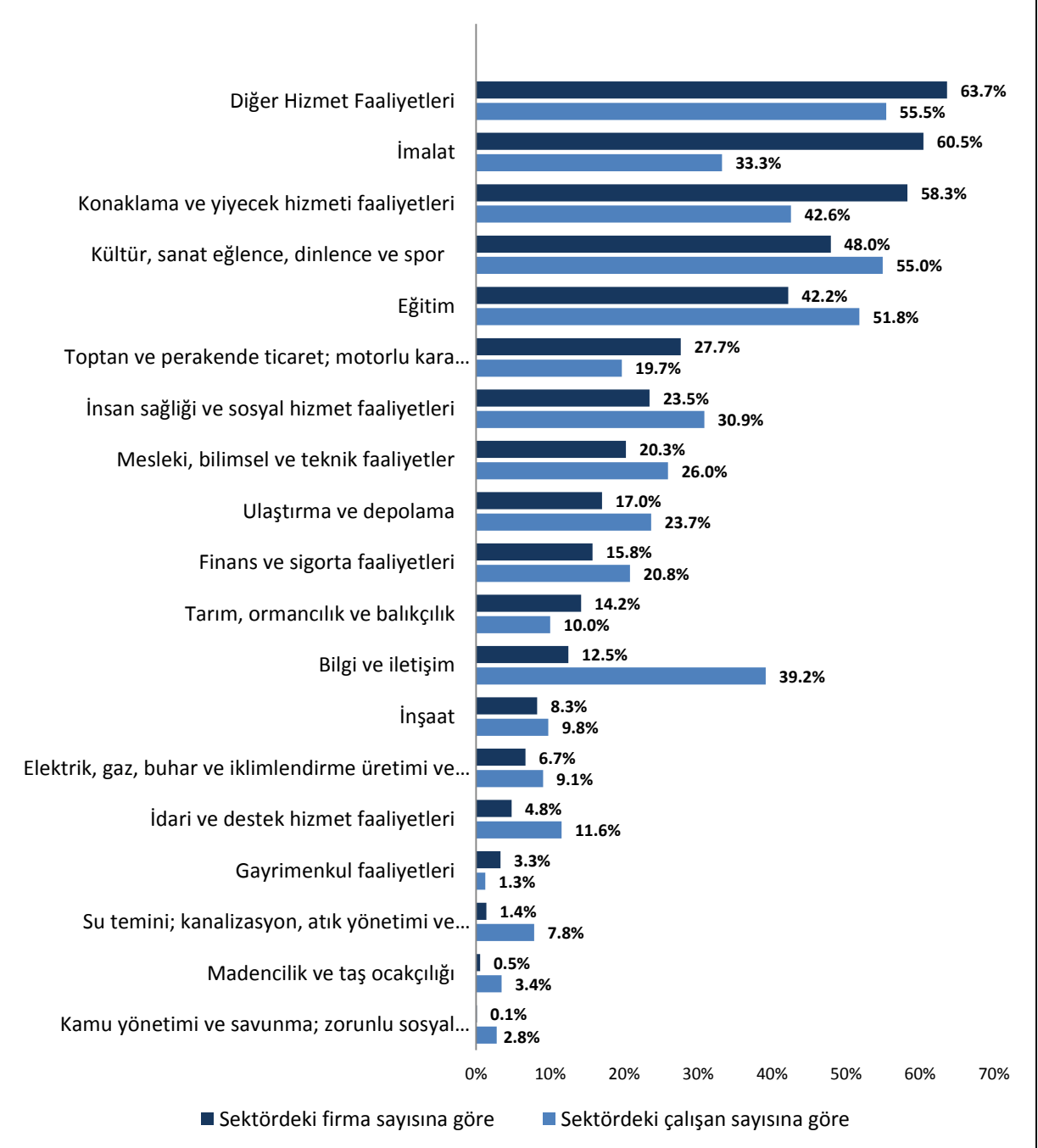
Sıra No	Sektör	Başvuru Yapılan Çalışan Sayısı
1	İmalat	32.937
2	Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	4.273
3	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	2.471
4	Eğitim	2.390
5	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	1.438
6	İnşaat	1.353
7	Diğer Hizmet Faaliyetleri	1.061
8	Ulaştırma ve depolama	935
9	İdari ve destek hizmet faaliyetleri	653
10	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	543
11	Tarım, ormancılık ve balıkçılık	274
12	Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	264
13	Bilgi ve iletişim	175
14	Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	153
15	Finans ve sigorta faaliyetleri	102
16	Gayrimenkul faaliyetleri	45
17	Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	16
18	Madencilik ve taş ocaklığı	14
19	Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	4

Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Kahramanmaraş İl Müdürlüğü

Sektörel bazda ilgili sektördeki toplam işyerleri içinde KÇÖ'ye başvuru yapan işyeri ve KÇÖ için başvuru yapılan çalışan sayısı oransal olarak değerlendirildiğinde diğer hizmet faaliyetleri sektöründe mevcut işyerlerinin %63,7'sinin KÇÖ'ye başvurduğu görülmektedir. Yine bu sektördeki toplam çalışan

sayısının %55,5'i için KÇÖ'ye başvurulmuştur. Mevcut işyeri sayısı bakımından oransal olarak en fazla işyeri başvurusu yapılan ikinci sektör %60,5 ile imalat sektörü olmuştur. İmalat sektörü çalışanlarının ise %33,3'ü için KÇÖ başvurusu yapılmıştır. Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri sektöründe yer alan işyerlerinin ise %58,3'ü KÇÖ'ye başvurmuş, bu sektördeki toplam çalışan sayısının %42,6'sı için de KÇÖ'ye başvuru yapılmıştır.

Şekil 21. Kahramanmaraş'ta KÇÖ Başvurularının Sektör İçindeki Oransal Durumu, %

Kaynak: 2020 yılı Çalışma ve İş Kurumu Kahramanmaraş İl Müdürlüğü, KÇÖ'ye başvuran firma ve çalışan sayısı verileri 2018 yılı SGK firma ve çalışan sayısı verilerine oranlanmıştır.

Osmaniye

2020 yılı Ocak ayı SGK verilerine göre Osmaniye ilinde 6.993 adet işyeri ve 51.554 adet sigortalı bulunmaktadır. COVID-19 salgını sürecinde Osmaniye'de faaliyet gösteren bu işyerlerinin %27,3'ü

(1.589 adet işyeri) KÇÖ'ye başvurmuş, toplam sigortalı sayısının ise %26,4'ü (15.267 çalışan) için KÇÖ'ye başvuru yapılmıştır.

Osmaniye'de faaliyet gösteren işyerlerinin KÇÖ'ye başvuru durumları sektörel olarak değerlendirildiğinde başvuru yapan işyeri sayısının en fazla olduğu sektörün Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü (460 işyeri) olduğu görülmektedir. İşyeri sayısı bakımından KÇÖ'ye en çok başvuru yapılan ikinci sektör ise imalat sektörü olmuştur (204 işyeri).

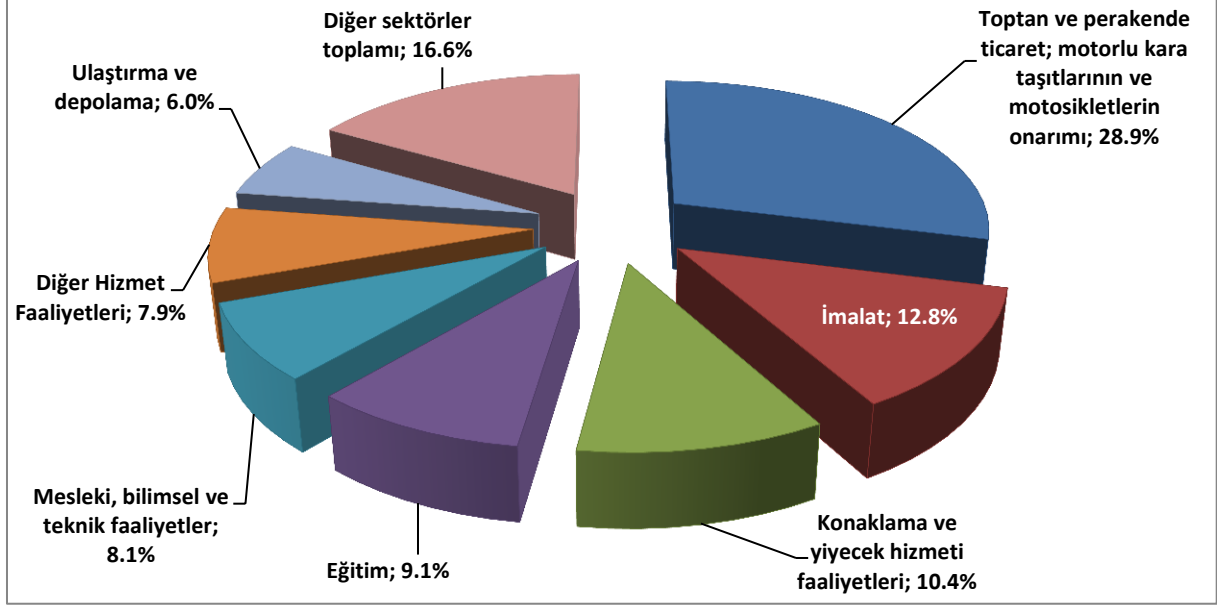
Tablo 9. Osmaniye İli İşyeri Türüne Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları

Sıra No	Sektör	Başvuru Yapan Firma Sayısı
1	Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	460
2	İmalat	204
3	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	166
4	Eğitim	145
5	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	128
6	Diğer Hizmet Faaliyetleri	126
7	Ulaştırma ve depolama	96
8	İnşaat	61
9	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	57
10	İdari ve destek hizmet faaliyetleri	44
11	Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	30
12	Finans ve sigorta faaliyetleri	26
13	Bilgi ve iletişim	19
14	Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	8
15	Tarım, ormancılık ve balıkçılık	6
16	Gayrimenkul faaliyetleri	4
17	Madencilik ve taş ocaklığı	4
18	Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	2
19	Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	2
20	Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri; hanehalkları tarafından kendi kullanımlarına yönelik olarak ayırım yapılmamış mal ve hizmet üretim faaliyetleri	1

Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Osmaniye İl Müdürlüğü

KÇÖ'ye başvuran işyerlerinin sektörel olarak dağılımına bakıldığında, tüm sektörler içinde toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü %28,95'lik payla ilk sırada yer almaktadır. Bu sektörü sırasıyla imalat (%12,84), konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri (%10,45), eğitim (%9,13), Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler (%8,06) ve diğer hizmet faaliyetleri (%7,93) sektörleri takip etmektedir.

Şekil 22. Osmaniye İli Kısa Çalışma Ödeneğine Başvuran İşyerleri Sektörel Dağılımı

Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Osmaniye İl Müdürlüğü

KÇÖ için başvurulmuş çalışan sayısı bakımından ise imalat sektörü ilk sırada bulunmaktadır (6.374 çalışan). Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı sektörü çalışan sayısı bakımından KÇÖ'ye en çok başvurulmuş 2. sektördür (2.142 çalışan).

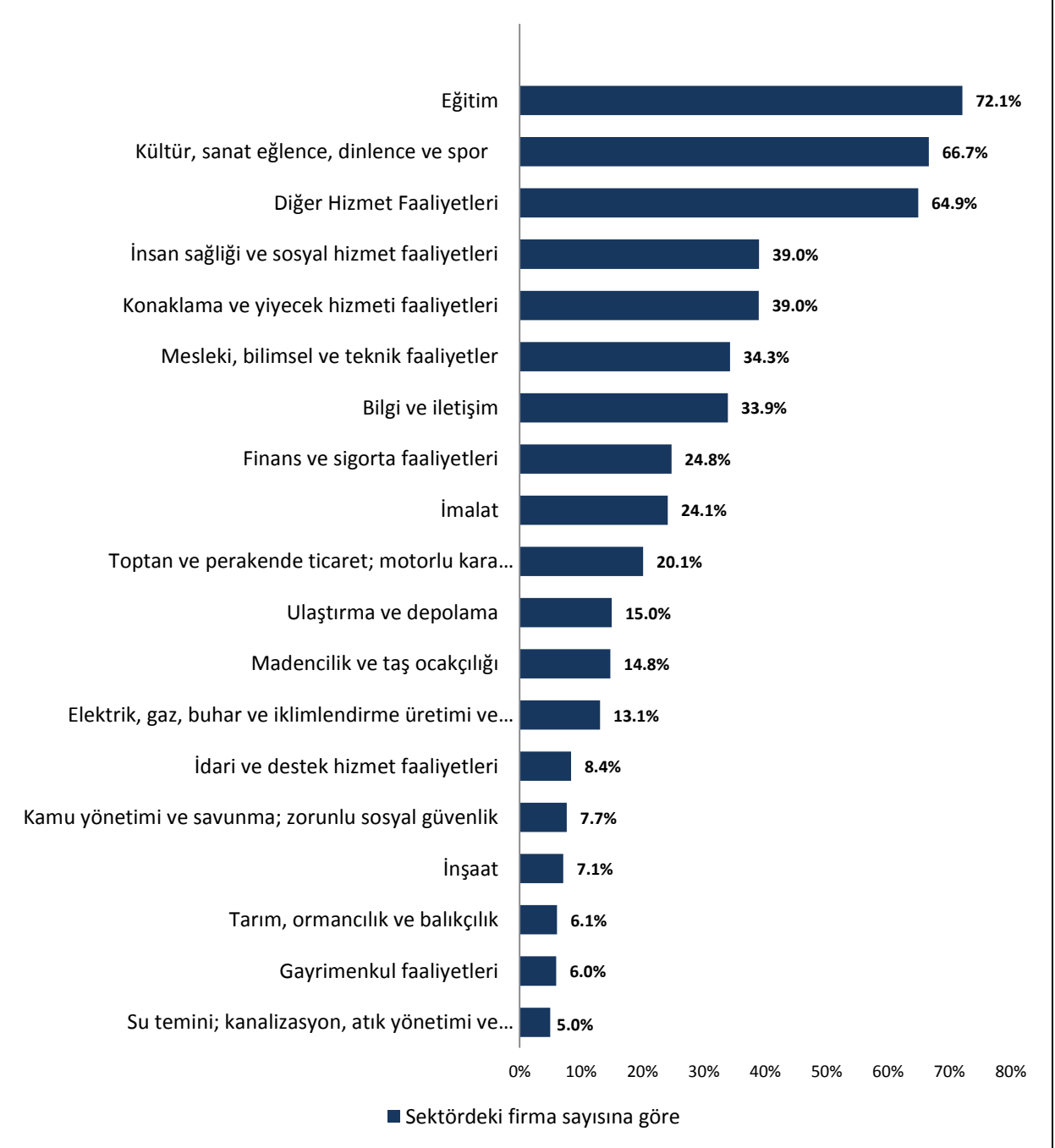
Tablo 10. Osmaniye İli Çalışan Sayısına Göre Kısa Çalışma Ödeneği Başvuruları

Sıra No	Sektör	Başvuru Yapılan Çalışan Sayısı
1	İmalat	6.374
2	Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	2.142
3	Eğitim	1.958
4	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	1.519
5	Diğer Hizmet Faaliyetleri	766
6	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	766
7	İdari ve destek hizmet faaliyetleri	380
8	İnşaat	347
9	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	320
10	Ulaştırma ve depolama	270
11	Kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor	177
12	Finans ve sigorta faaliyetleri	56
13	Bilgi ve iletişim	52
14	Madencilik ve taş ocaklığı	42
15	Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	40
16	Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik	22
17	Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	12
18	Gayrimenkul faaliyetleri	11
19	Tarım, ormancılık ve balıkçılık	11
20	Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri; hanehalkları tarafından kendi kullanımlarına yönelik olarak ayırım yapılmamış mal ve hizmet üretim faaliyetleri	2

Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Osmaniye İl Müdürlüğü

Sektörel bazda ilgili sektördeki toplam işyerleri içinde KÇÖ'ye başvuru yapan işyeri oransal olarak değerlendirildiğinde eğitim sektöründe mevcut işyerlerinin %72,1'inin KÇÖ'ye başvurduğu görülmektedir. Mevcut işyeri sayısı bakımından oransal olarak en fazla işyeri başvurusu yapılan ikinci sektör %66,7 ile kültür, sanat eğlence, dinlence ve spor sektörü olmuştur. Diğer hizmet faaliyetleri sektöründe yer alan işyerlerinin ise %65'i KÇÖ'ye başvurmuştur.

Şekil 23. Osmaniye'de KÇÖ Başvurularının Sektör İçindeki Oransal Durumu (Firma sayısına göre), %

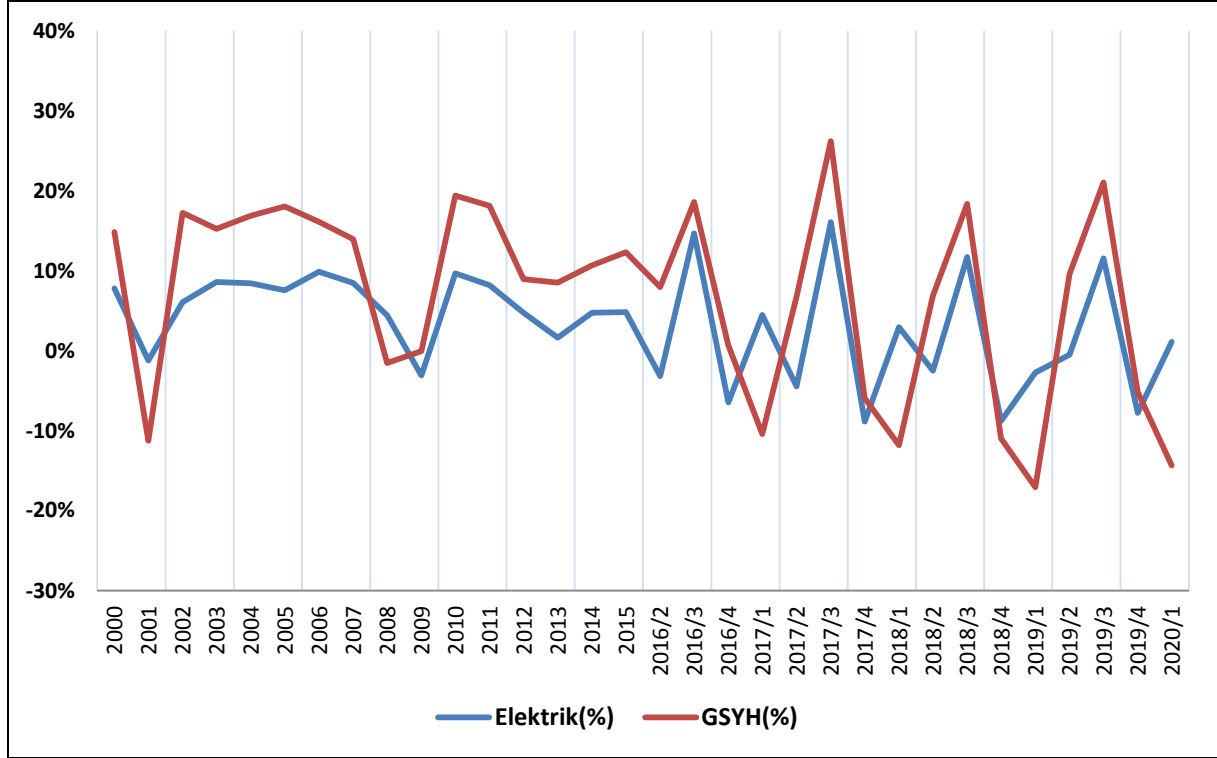
Kaynak: Çalışma ve İş Kurumu Osmaniye İl Müdürlüğü, KÇÖ'ye başvuran firma sayısı verileri 2018 yılı SGK firma sayısı verilerine oranlanmıştır.

2.3. Sanayi Elektrik Tüketimi

Sanayileşme süreci sonrası teknolojik imkânların gelişmesi ile birlikte ülkeler üretim faaliyetlerini gerçekleştirmek için enerji kullanımını artmaktadır. Literatürde, elektrik enerjisi tüketimi ile ekonomik büyüme arasında yapılan çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Salgın sürecinde yaşanan etkilerin tespitinde elektrik tüketim verilerinin kullanılması akılcı bir yaklaşım olarak görülmektedir.

GSYH için TÜİK tarafından açıklanan son veri 2020 yılı 1. çeyrek rakamlarıdır. Aynı tarih için elektrik tüketim verileri de EPDK tarafından açıklanmıştır.

Şekil 24. Elektrik Tüketimi ve GSYH Değişim Oranları (2000-2020/4.çeyrek, %)

Kaynak: TÜİK, EPDK

Şekil 24'te elektrik tüketimi ve GSYH değişim oranları görülmektedir. Elbette sağlam istatistiki analizler yapmak gerekir ama şekil en azından görsel olarak iki seri arasında çok güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, elektrik tüketimindeki dalgalanmaların dönüm noktaları GSYH'deki dönüm noktaları ile neredeyse eş zamanlıdır. Buradan hareketle salgın sürecinde yaşanan ekonomik etkilerini tespitinde elektrik tüketim verilerinin kullanılmasının isabetli olacağı değerlendirilmektedir.

Hatay

Sanayi işletmelerinde elektrik tüketiminin üretim kapasitesiyle doğru orantılı olarak arttığı veya azaldığı hemen hemen bütün sektörler için geçerli bir durumdur. EPDK, OSB gibi kurumların idari kayıtlarına yansıyan bu veriler, salgının ülkemizde ilk etkilerinin yaşanmaya başladığı 2020 Mart ayı ve sonraki aylar için elde edilmeye çalışılmış, geçmiş dönemler ile karşılaştırılarak salgının etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo 11'de Hatay için elektrik tüketim verileri tüketici gruplarına göre gösterilmiştir.

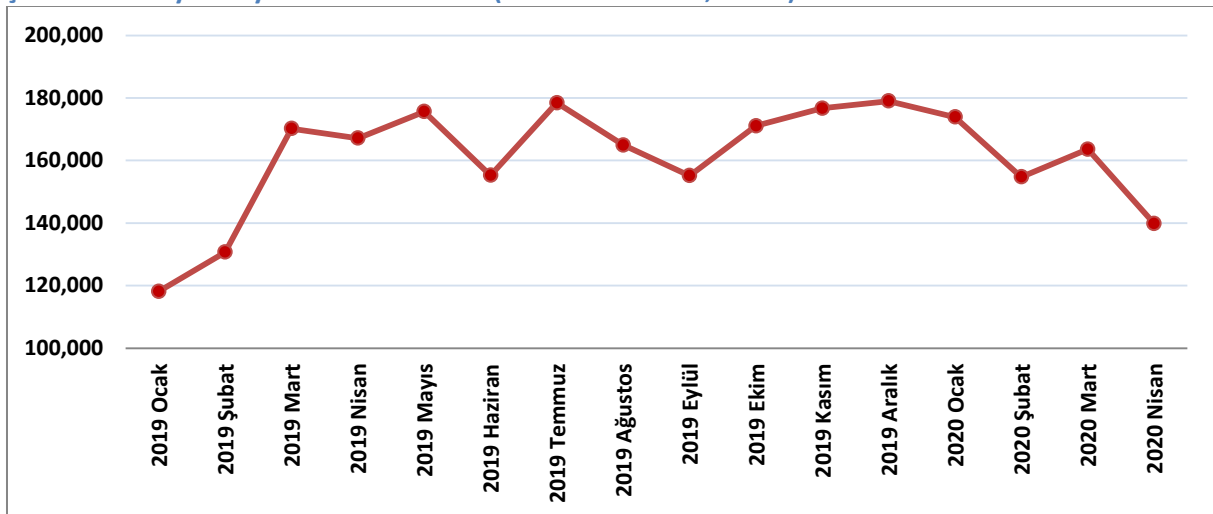
Tablo 11. Aylara ve Tüketici Grubuna Göre Elektrik Tüketimleri (Hatay, MWh)

Yıl	Ay	Mesken	Sanayi	Ticarethane	TOPLAM	Değişim Oranı
2019	1	129.577	118.143	87.893	335.613	-
2019	2	109.155	130.678	67.201	307.034	-8,52%
2019	3	110.678	170.215	71.000	351.893	14,61%
2019	4	92.442	167.147	62.629	322.218	-8,43%
2019	5	90.543	175.605	69.396	335.544	4,14%
2019	6	92.494	155.252	78.597	326.343	-2,74%
2019	7	94.768	178.465	91.938	365.172	11,90%
2019	8	115.551	164.933	94.508	374.993	2,69%
2019	9	113.364	155.158	91.143	359.665	-4,09%
2019	10	88.714	171.066	89.704	349.484	-2,83%
2019	11	94.551	176.684	74.413	345.647	-1,10%
2019	12	101.837	178.986	71.793	352.616	2,02%
2020	1	126.574	173.865	85.720	386.159	9,51%
2020	2	122.523	154.749	76.839	354.111	-8,30%
2020	3	103.606	163.603	68.490	335.699	-5,20%
2020	4	98.728	139.871	52.757	291.356	-17,72%

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası Sektör Raporu(Aylık)

Sanayi grubunda yer alan tüketim verileri imalat yapan ve sanayi sicil belgesini ibraz eden işletmelerdir. Sanayi verileri incelendiğinde Nisan ayında ciddi bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Her ne kadar tedbirler Mart ayında başlamış olsa da (16 Mart, ilk-orta-lise ve üniversitelerin tatil olması, 18 Mart, istikrar kalkını paketi) sokağa çıkma ve iller arası giriş çıkış yasaklarının başladığı Nisan ayında ilk sonuçlar görülmeye başlamıştır. Ülkemiz ve Hatay açısından önemli bir müşteri grubunu oluşturan Avrupa Birliği ülkeleri Mart ayında kısmi tedbirler almış ancak üretimlerini devam ettirmişlerdir. Görüşme yapılan sektör temsilcilerinden bazıları Mart ayı itibarıyla önemli siparişler aldıklarını beyan etmişlerdir.

Şekil 25. Hatay Sanayi Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası Sektör Raporu(Aylık)

Hatay ili organize sanayi bölgelerinde elektrik tüketimi 2020 yılı Mart-Mayıs döneminde bir önceki yılın aynı dönemine oranla düşmüştür.

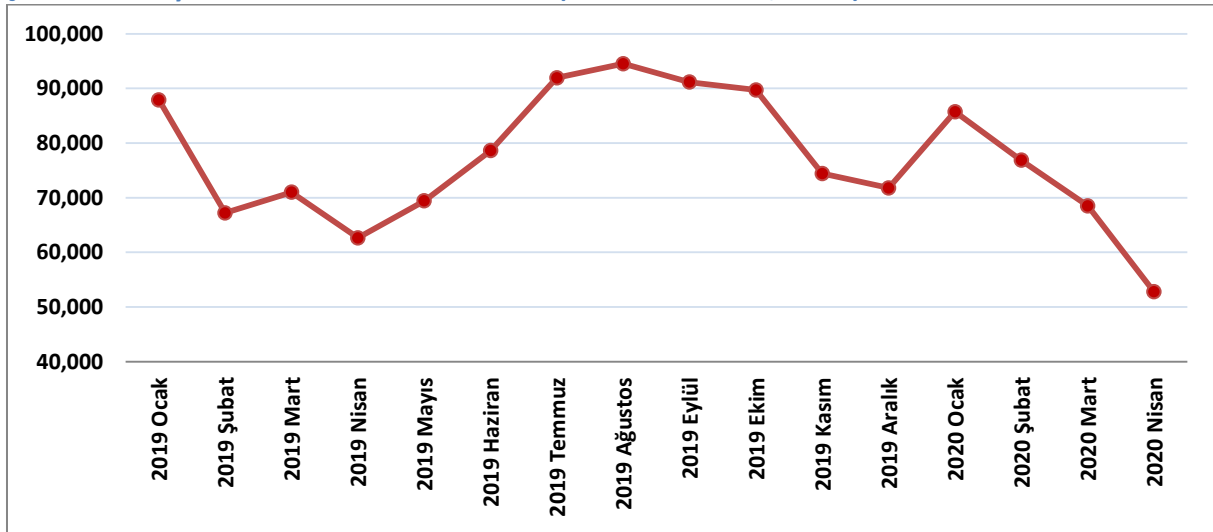
Antakya OSB'nin elektrik tüketimi % 3,7, İskenderun OSB elektrik tüketimi % 16,6 oranında düşmüş, Payas OSB elektrik tüketimi ise % 8,4 oranında artmıştır.

Sanayi grubunun elektrik tüketiminde 2019 Nisan ayı ile karşılaştırıldığında 2020 Nisan ayında %16'lık bir düşüş görülmektedir. Türkiye geneli için düşüş oranı %22,6'dır. Yine Nisan ayında bir önceki aya göre elektrik tüketiminde %14,5 düşüş söz konusudur.

Ticarethane grubunda oteller, restoranlar, benzin istasyonları, dinlenme tesisleri, marketler, büfeler, hastaneler, sağlık

merkezleri, klinikler, okullar vb. işletmeler yer alır. Salgın nedeniyle okulların tatil olması, dışarıda geçirilen vaktin azalması gibi etkenlerin bu grupta yer alan işletmeleri doğrudan etkilemesi beklenmektedir.

Şekil 26. Hatay Ticarethane Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası Sektör Raporu(Aylık)

Ticarethane grubu elektrik tüketiminde 2020 Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %15,8 düşüş yaşanmıştır. Ticarethane grubunda Türkiye genelinde Nisan ayında bir önceki yıla göre %31 düşüş yaşanmıştır. 2020 Nisan ayında son 16 ayın en düşük tüketim rakamı görülmüştür. Mevsimsel etkilerin daha yoğun yaşandığı ticarethane grubunda, normalleşme adımlarının atıldığı Haziran ayına kadar verilerdeki negatif trendin devam edeceği düşünülmektedir.

EPDK verileri üzerinde sektörel ayırım yapılamadığı için Organize Sanayi Bölgelerinden veri derlenmeye çalışılmıştır. Burada bazı OSB'ler sektör detayında kayıt çıkarabilir iken bazıları kayıtlarını bu şekilde tutmadıklarını belirtmişlerdir.

Antakya Organize Sanayi Bölgesi

2001 yılında tüzel kişilik kazanan Antakya OSB'de 2020 yılı Mayıs ayı itibarıyla 77 firma aktif faaliyet göstermektedir. Bu firmalardaki fiili istihdam 2200 kişi civarındadır. Bu firmaların sektörel ayırımı Tablo 12'de belirtilmiştir.

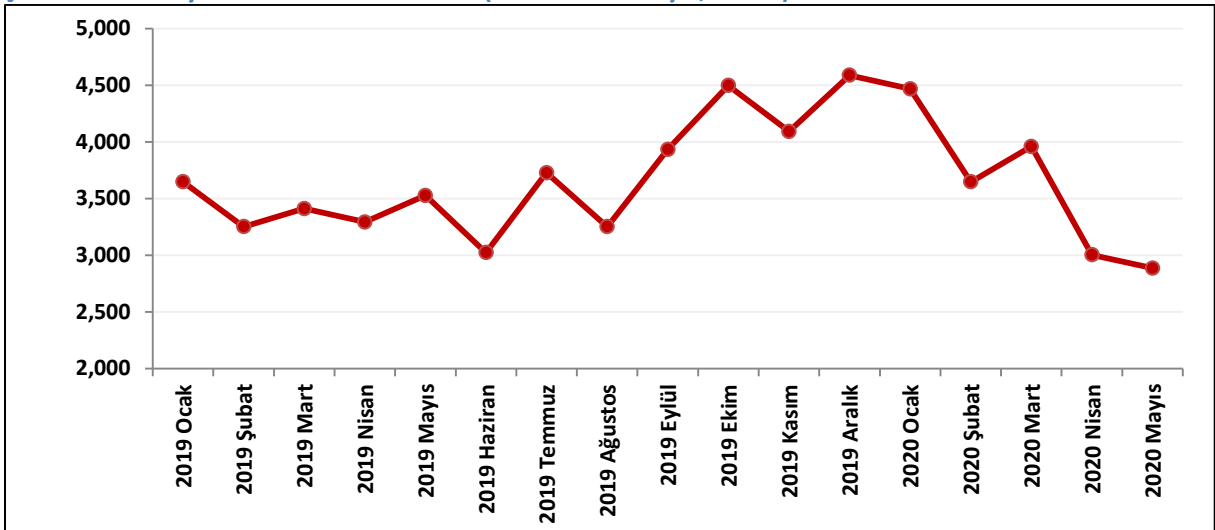
Tablo 12. Antakya Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Mayıs, 2020)

Sektör	Firma Sayısı
Gıda Ürünleri İmalatı	18
Kauçuk Ve Plastik Ürünlerin İmalatı	8
Kimyasalların Ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	7
Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	7
Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makina Ve Ekipman İmalatı	7
Ana Metal Sanayi	6
Mobilya İmalatı	4
Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı	2
İçeceklerin İmalatı	1
Tekstil Ürünlerinin İmalatı	1
Giyim Eşyalarının İmalatı	1
Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	1
Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı	1
Kok Kömürü Ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	1
Diğer İmalatlar	12
TOPLAM	77

Kaynak: Antakya OSB Müdürlüğü

Antakya Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren firmalar arasında gıda ürünleri imalatı 18 firma ile ilk sırada gelmektedir. Daha sonra 8 firma ile kauçuk ve plastik ürünleri imalatı, 7’şer firma ile kimyasal ürünler, fabrikasyon metal ve makine ekipman imalatı, 6 firma ile ana metal ve 4 firma ile mobilya imalatı ön plana çıkmaktadır.

Şekil 27. Antakya OSB Elektrik Tüketim (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Antakya OSB Müdürlüğü

Antakya OSB elektrik tüketim verileri incelendiğinde Mart ayında kadar EPDK verileri ile benzerlik gösteren grafik Nisan ve Mayıs aylarında ciddi bir düşüş göstermektedir. Nisan ayında %24 düşen elektrik tüketimi Mayıs ayında da %3,9 azalarak son 17 ayın en düşük seviyesine gerilemiştir.

İskenderun Organize Sanayi Bölgesi

1980 yılında hizmete başlayan İskenderun OSB’de 2020 Nisan ayı itibarıyla 43 firma aktif faaliyet göstermektedir. OSB içerisinde 4 adet iskele mevcuttur ve otoyola uzaklığı 5 km’dir.

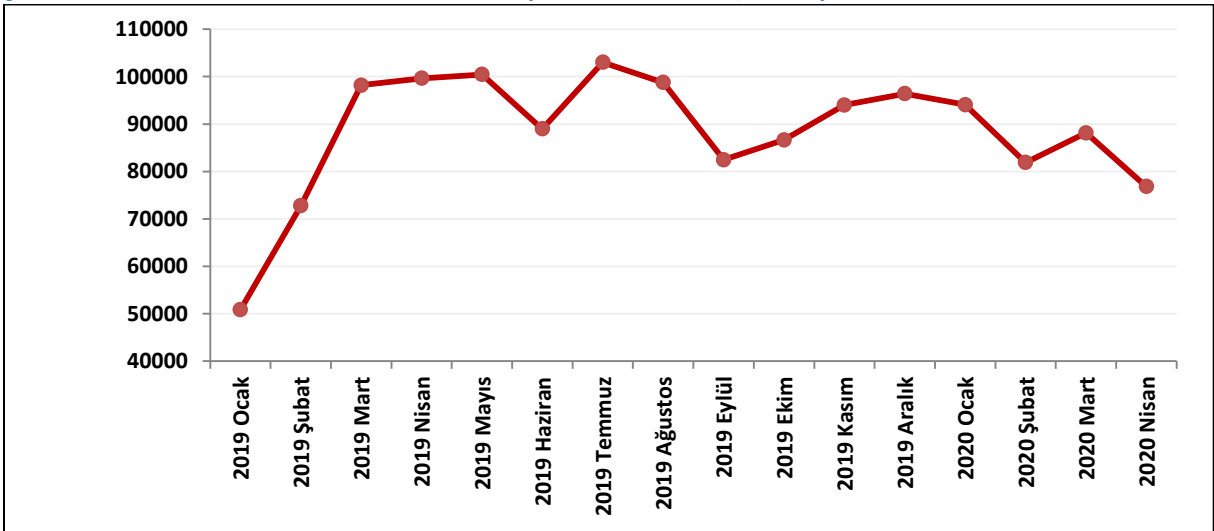
Tablo 13. İskenderun Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Nisan, 2020)

Sektör	Firma Sayısı
Ana Metal Sanayi Ve Demir-Çelik Ürünleri	19
Makina Ve Ekipmanların Kur.Ve Onarımı	6
Kauçuk Ve Plastik Ürünleri İmalatı	2
Motorlu Kara Taşıtı (Yarı Römork İma.)	1
Diğer İmalatlar	15
TOPLAM	43

Kaynak: İskenderun OSB Müdürlüğü

İskenderun Organize Sanayi Bölgesi firmaları içerisinde ana metal sanayisi ve demir-çelik ürünleri 19 firma ile başı çekmektedir. Bu firmaları 6 firma ile makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı, 2 firma ile kauçuk ve plastik ürünleri imalatı izlemektedir.

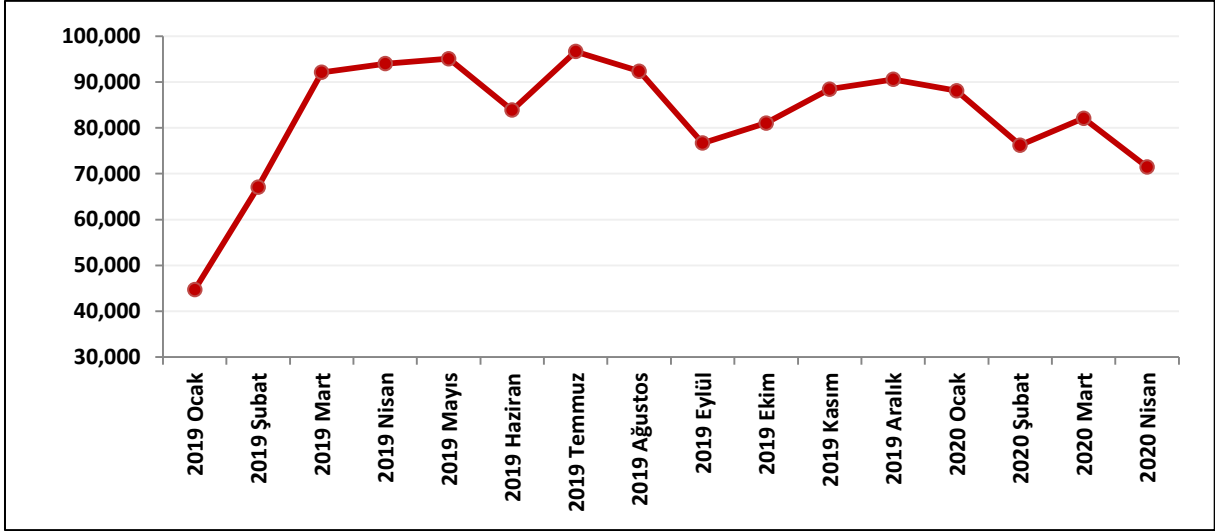
Şekil 28. İskenderun OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)

Kaynak: İskenderun OSB Müdürlüğü

İskenderun OSB toplam tüketim miktarları incelendiğinde elektrik tüketimin düştüğü ancak bu düşüşün çok sert şekilde olmadığı görülmektedir. 2020 yılı Mart-Nisan döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %16,6 düşüş yaşanmıştır.

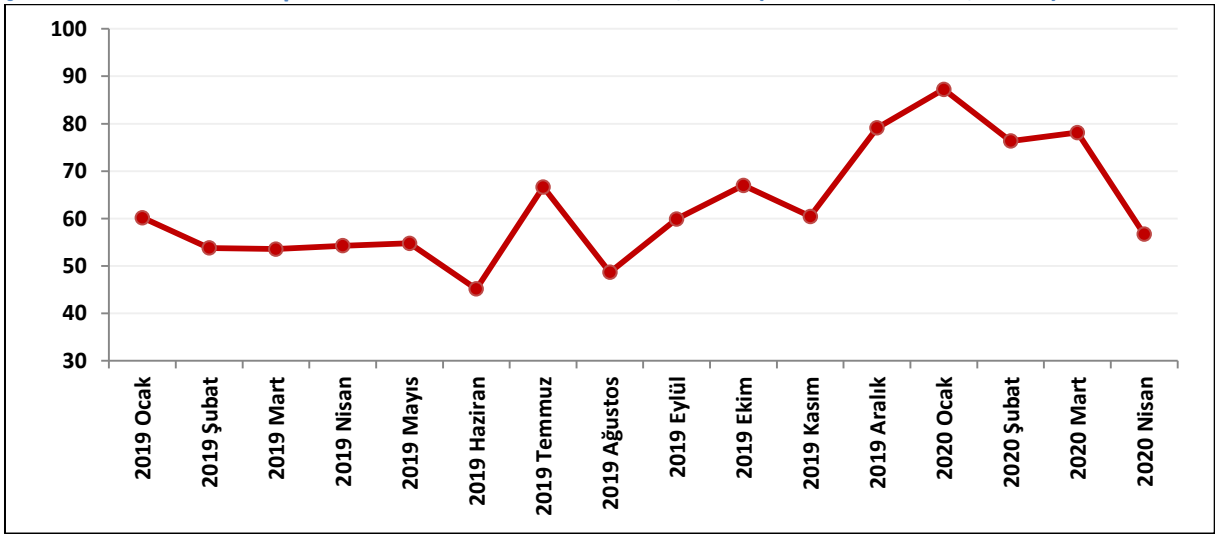
Şekil 29. Ana Metal ve Demir Çelik Sanayi Elektrik Tüketimi, İOSB (2019-2020 Nisan)

Kaynak: İskenderun OSB Müdürlüğü

Ana metal ve demir çelik sektörü bölgenin lokomotif sektörlerinden biridir. OSB'deki 19 firmaya ait elektrik tüketim verileri incelendiğinde Mart ayı sonuna kadar bir düşüş olmadığı görülmektedir ancak Nisan ayında tüketim %13 oranında azalmıştır.

Şekil 30. Makine ve Ekipmanların Kur. Elektrik Tüketimi, İOSB (2019-2020 Nisan, MWh)

Kaynak: İskenderun OSB Müdürlüğü

Makine ve ekipmanları kurulumu ve onarımı sektörüne ait 6 firmaya ait elektrik tüketim verileri Şekil 30'da görülmektedir. Sektör salgının ülkemizdeki başlangıcı olan Mart 2020 tarihine kadar yükseliş trendini sürdürmüştür. Ancak Nisan ayında tüketim %27 düşüş göstermiştir.

Payas Organize Sanayi Bölgesi

Hatay-Payas 1995 yılında Organize Sanayi Bölgesi ilan edilmiştir. Payas OSB bünyesinde bulunan sanayi kuruluşlarının **büyük çoğunluğu demir ve demir mamullerini üretmektedir**. Payas Organize Sanayi Bölgesi, İskenderun Demir ve Çelik fabrikalarına 1 km, demir yollarına 3 km, limanlara yaklaşık 2 km uzaklıktadır.

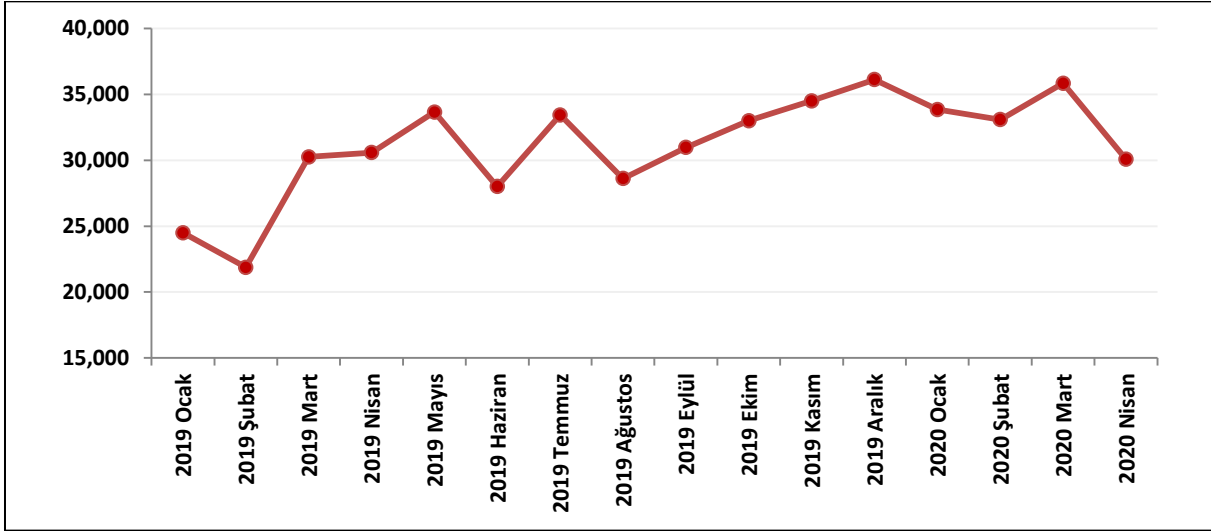
Tablo 14. Payas Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Nisan, 2020)

Sektör	Firma Sayısı
Ana Metal Sanayi Ve Demir-Çelik Ürünleri	12
Toptan ve Perakende Ticaret (Kömür)	3
TOPLAM	15

Kaynak: Payas OSB Müdürlüğü

OSB bünyesinde faaliyet gösteren 3 firma kömür ticareti ile iştigal etmektedir ancak elektrik tüketim rakamlarının düşük bir kısmını oluşturmaktadırlar.

Şekil 31. Payas OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)

Kaynak: Payas OSB Müdürlüğü

Payas Organize Sanayi Bölgesinde yer alan 15 firmaya ait elektrik tüketim verileri yukarıdaki grafikte gösterilmiştir. Mart 2020 sonu itibarıyla son 16 ayın en yüksek tüketimine ulaşan sektör Nisan ayında %16 düşüş göstermiştir. Payas OSB elektrik tüketimi 2020 yılı Mart-Nisan döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %8,4 oranında artmıştır.

Kahramanmaraş

Salgın sürecinde yaşanan etkilerin tespitinde elektrik tüketim verilerinin kullanılması akılcı bir yaklaşım olarak görülmektedir. Özellikle sanayi işletmelerinde elektrik tüketiminin üretim kapasitesiyle doğru orantılı olarak arttığı veya azaldığı hemen hemen bütün sektörler için geçerli bir durumdur. EPDK, OSB gibi kurumların idari kayıtlarına yansıyan bu veriler, salgının ülkemizde ilk etkilerinin yaşanmaya başladığı 2020 Mart ayı ve sonraki aylar için elde edilmeye çalışılmış, geçmiş dönemler ile karşılaştırılarak salgının etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 15'te Kahramanmaraş için elektrik tüketim verileri tüketici gruplarına göre gösterilmiştir.

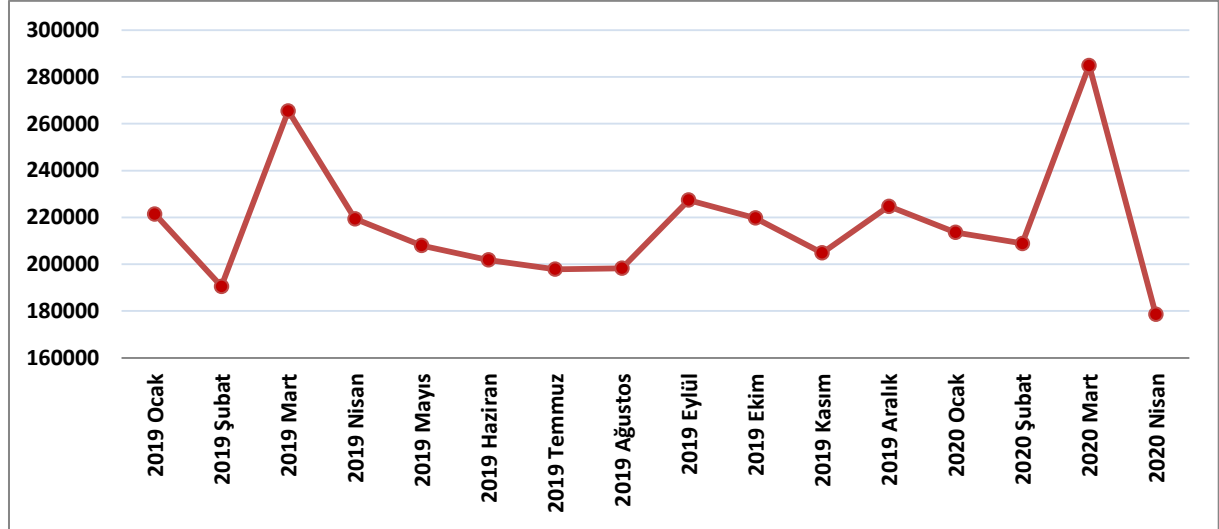
Tablo 15. Aylara ve Tüketici Grubuna Göre Elektrik Tüketimleri (Kahramanmaraş, MWh)

Yıl	Ay	Mesken	Sanayi	Ticarethane	TOPLAM	Değişim Oranı
2019	1	37.118	221.431	54.081	312.630	-
2019	2	47.336	190.579	52.680	290.595	-7,05%
2019	3	29.436	265.478	20.377	315.291	8,50%
2019	4	60.059	219.419	35.764	315.242	-0,02%
2019	5	70.982	207.960	41.848	320.790	1,76%
2019	6	71.469	201.843	38.355	311.667	-2,84%
2019	7	88.963	197.892	38.418	325.273	4,37%
2019	8	80.050	198.276	39.116	317.442	-2,41%
2019	9	69.185	227.359	33.863	330.408	4,08%
2019	10	70.244	219.744	32.535	322.523	-2,39%
2019	11	75.200	204.840	45.606	325.646	0,97%
2019	12	40.732	224.707	43.414	308.853	-5,16%
2020	1	45.475	213.591	43.356	302.422	-2,08%
2020	2	43.834	208.833	41.791	294.458	-2,63%
2020	3	27.372	284.884	18.916	331.172	12,47%
2020	4	43.634	178.553	41.600	263.787	-20,35%

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası Sektör Raporu(Aylık)

Sanayi grubu tarifesinde bir abone olabilmek için imalat yapan ve sanayi sicil belgesini ibraz eden bir işletme olunması gerekmektedir. Veriler incelendiğinde mart aylarında tüketim değerinin çok yükseldiği görülmektedir. Beklenilenin aksine 2020 yılı mart ayı son 16 ay içerisindeki en yüksek tüketim miktarına ulaşılmıştır..

Şekil 32. Kahramanmaraş Sanayi Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası Sektör Raporu(Aylık)

Sanayi grubunun elektrik tüketiminde 2019 Nisan ayı ile karşılaştırıldığında 2020 Nisan ayında %18,6 düşüş görülmektedir. Yine Nisan ayında bir önceki aya göre elektrik tüketiminde %37 düşüş söz

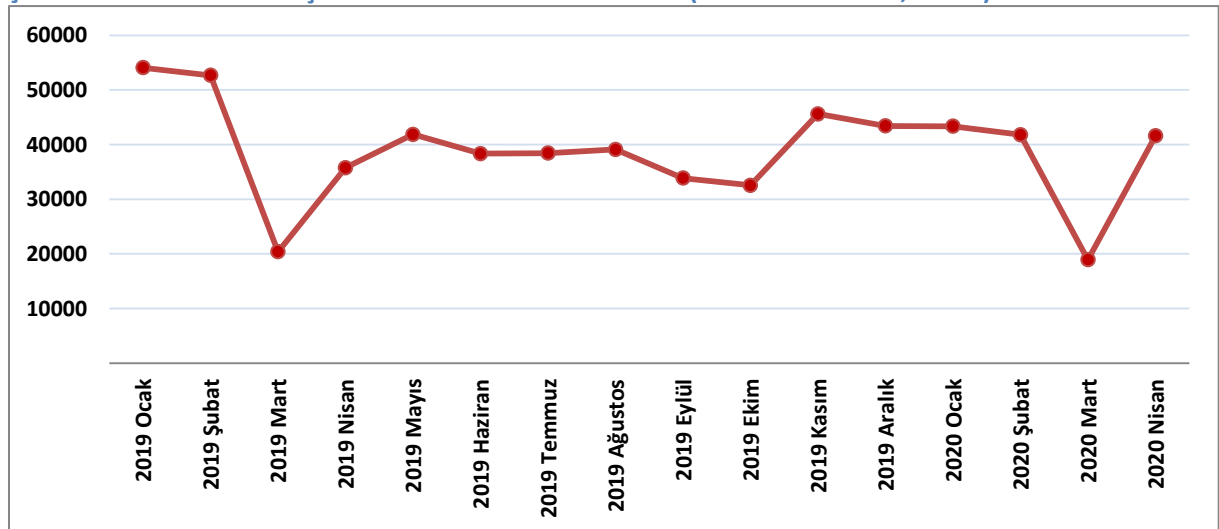
Kahramanmaraş ili organize sanayi bölgelerinde elektrik tüketimi 2020 yılı Mart-Mayıs döneminde bir önceki yılın aynı dönemine oranla oldukça düşmüştür. Kahramanmaraş OSB'nin elektrik tüketimi % 24 oranında düşmüş, Türkoğlu OSB'nin elektrik tüketimi ise % 9,8 oranında, artmıştır.

konusudur. Sanayi grubunda Türkiye genelinde Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %22,6 düşüş yaşanmıştır. Organize Sanayi Bölgelerine ait rakamlarda bu husus daha detaylı incelenmeye çalışılmıştır.

Ticarethane grubunda oteller, restoranlar, benzin istasyonları, dinlenme tesisleri, marketler, büfeler, hastaneler, sağlık

merkezleri, klinikler, okullar vb. işletmeler yer alır. Salgın nedeniyle yaşanan okulların tatil olması, dışarıda geçirilen vaktin azalması gibi etkenlerin bu grupta yer alan işletmeleri doğrudan etkilemesi beklenmektedir.

Şekil 33. Kahramanmaraş Ticarethane Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası Sektör Raporu(Aylık)

Ticarethane grubunda 2020 Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %16,3 artış yaşanmıştır. Türkiye geneli için bu oran %31 düşüş şeklindedir. Mevsimsel etkilerin daha yoğun yaşandığı ticarethane grubunda, Mayıs ayında negatif yönlü bir hareket, normalleşme adımlarının atıldığı Haziran ayında ise pozitif yönlü bir hareket beklenmektedir.

EPDK verileri üzerinde sektörel ayırım yapılamadığı için Organize Sanayi Bölgelerinden veri derlenmeye çalışılmıştır. Burada bazı OSB'ler sektör detayında kayıt temin edilirken bazıları kayıtlarını bu şekilde tutmadıklarını belirtmişlerdir.

Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesi

Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesinin altyapısı 2001 yılında tamamlanmış, sanayileşme 2003 yılında başlamıştır. Bölgede 2020 Mayıs ayı itibarıyla 65 firma üretim faaliyeti göstermekte ve yaklaşık 9.000 kişi bu firmalarda istihdam edilmektedir.

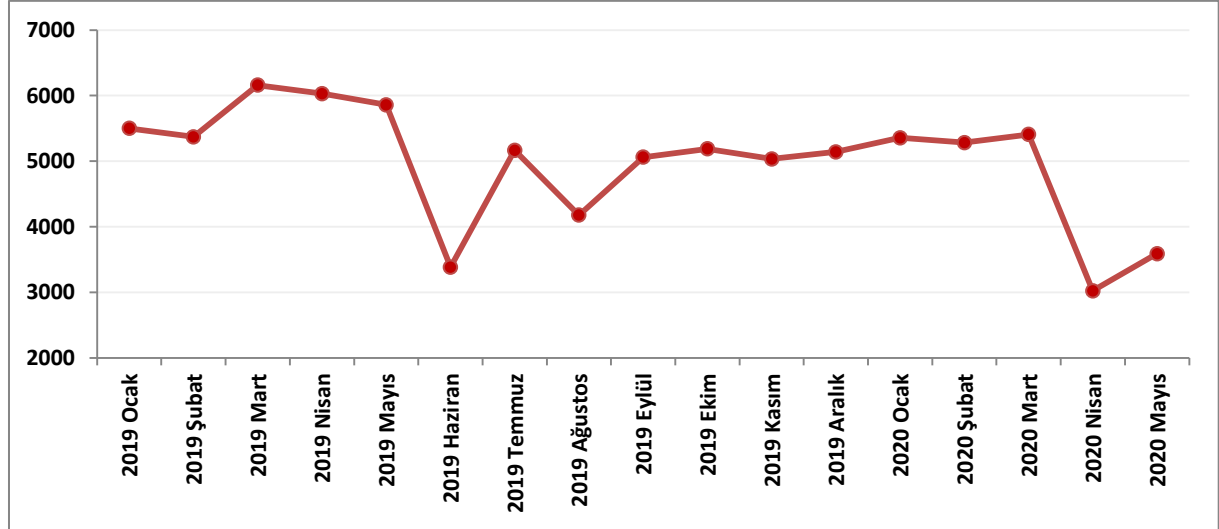
Tablo 16. Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Mayıs, 2020)

Sektör	Firma Sayısı
Tekstil Ürünleri İmalatı	25
Metal Mutfak Eşyaları İmalatı	16
Hafif Metallerin Dökümü	6
Mobilyacılık	5
Gıda ürünleri imalatı	4
Diğer	3
Plastik ürünler imalatı	2
Oluklu kağıt ve mukavva imalatı	1
TOPLAM	62

Kaynak: Kahramanmaraş OSB Müdürlüğü

Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesi firmaları içerisinde tekstil ürünleri imalatı 25 firma, metal mutfak ürünleri imalatı ise 16 firma ile ilk iki sırada yer almaktadır. Bu firmaları 6 firma ile hafif metallerin dökümü, 5 firma ile mobilya imalatı izlemektedir.

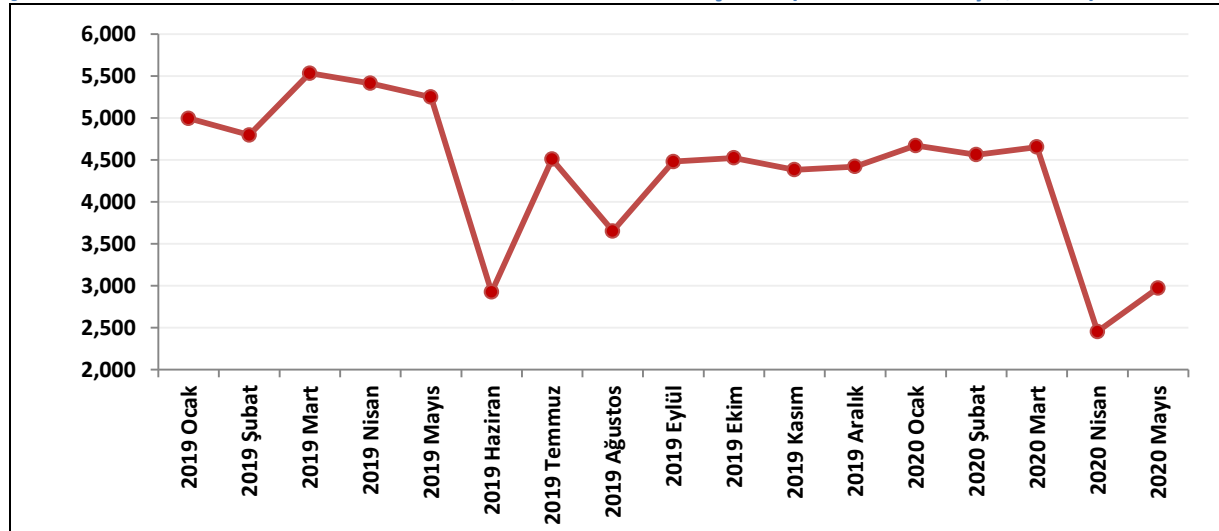
Şekil 34. Kahramanmaraş OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kahramanmaraş OSB Müdürlüğü

Kahramanmaraş OSB’de faaliyet gösteren firmalar arasında tekstil sektörü ağırlıktadır. Haftada 7 gün 24 saat çalışan sektörün Bölgenin elektrik tüketimine etkisi çok yüksektir. Organize Sanayi Bölgesinde yer alan 62 firmaya ait elektrik tüketim verileri yukarıdaki grafikte gösterilmiştir. Kahramanmaraş OSB elektrik tüketimi 2020 yılı Mart-Mayıs döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre %24 oranında düşmüştür.

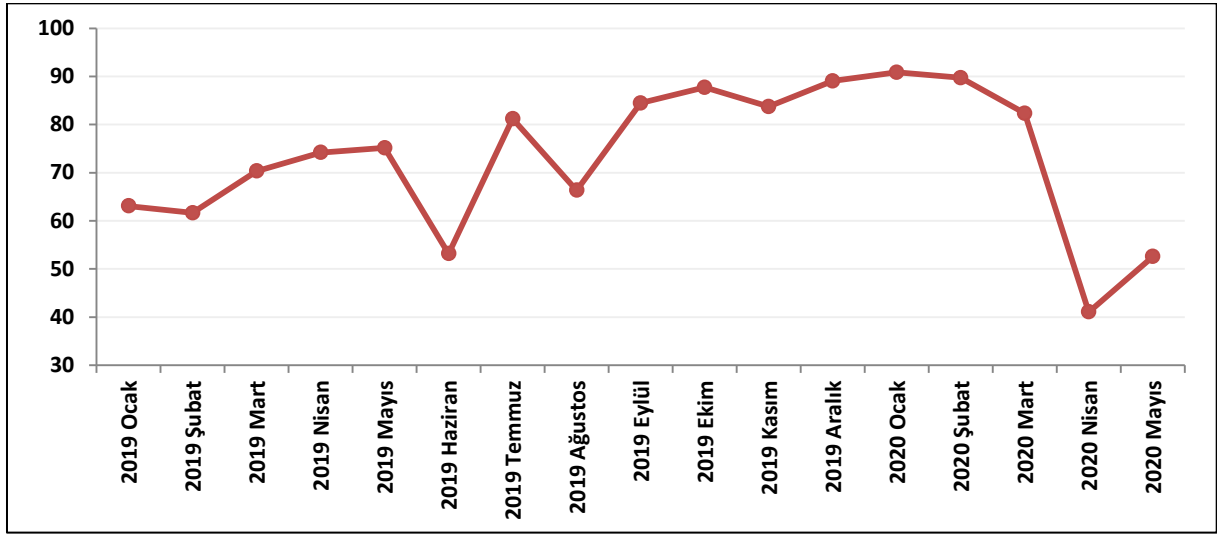
Şekil 35. Tekstil Sektörü Elektrik Tüketimi, Kahramanmaraş OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kahramanmaraş OSB Müdürlüğü

Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesinde yer alan 25 tekstil sektörü firmasına ait elektrik tüketim verileri Şekil 35’te gösterilmiştir. Nisan 2020 sonu itibarıyla son 17 ayın en düşük tüketim rakamları görülen sektör, Mayıs ayında biraz canlanarak bir önceki aya göre %21 artış göstermiştir.

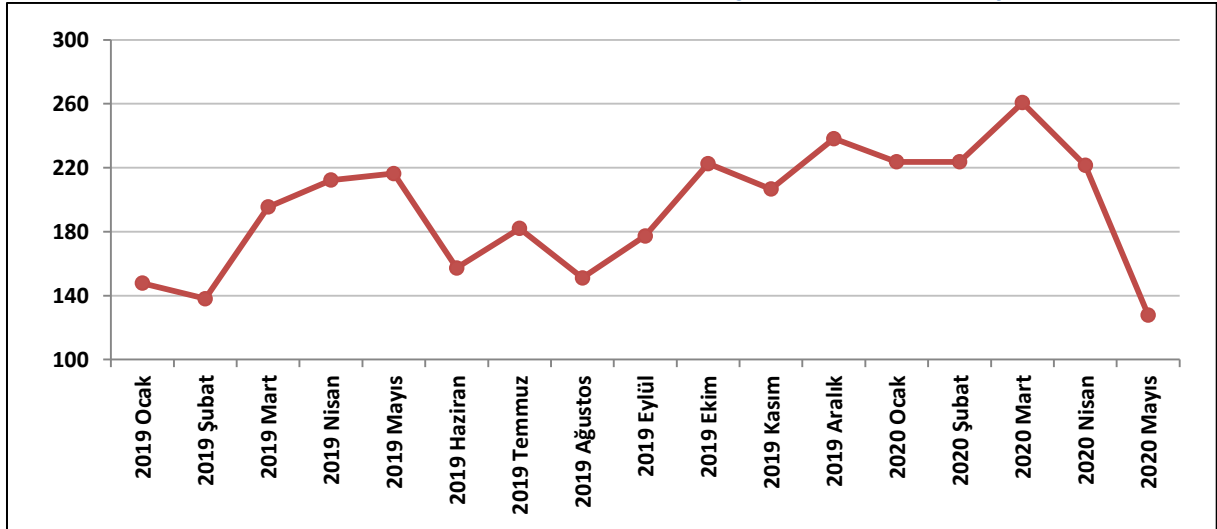
Şekil 36. Metal Mutfak Eşyaları Sektörü Elektrik Tüketimi, Kahramanmaraş OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kahramanmaraş OSB Müdürlüğü

Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesinde yer alan 16 metal mutfak eşyaları sektörü firmasına ait elektrik tüketim verileri yukarıdaki grafikte gösterilmiştir. Tekstil sektörüne benzer şekilde Nisan ayında %50 düşüş yaşayan tüketim Mayıs ayını %22 artışla tamamlamıştır. Sektör son 17 ayın en yüksek tüketimini 2020 Ocak ve Şubat aylarında görmüştür.

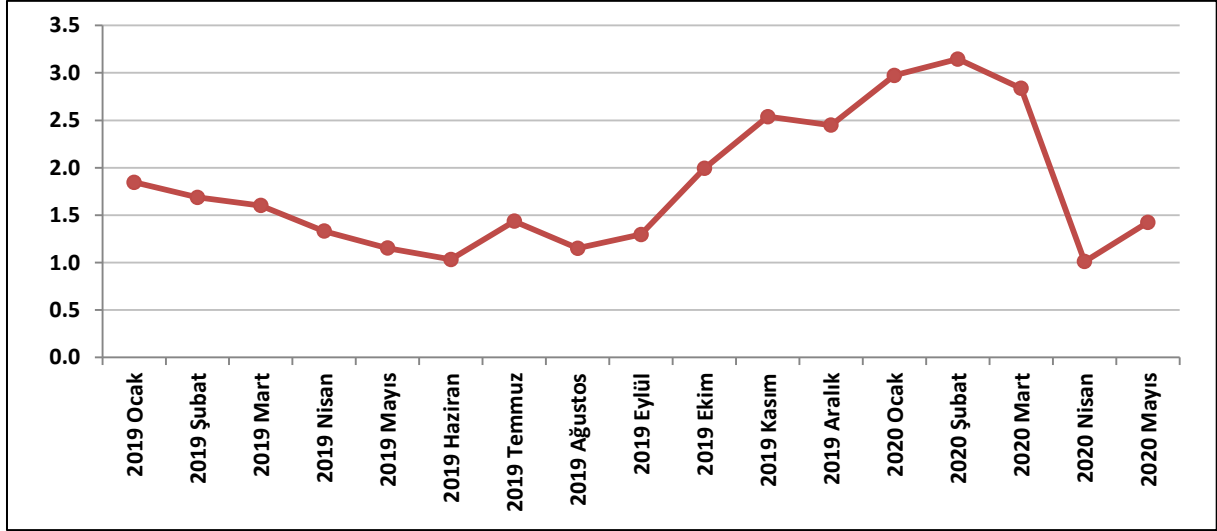
Şekil 37. Hafif Metallerin Dökümü Elektrik Tüketimi, K.Maraş OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kahramanmaraş OSB Müdürlüğü

Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesinde yer alan 6 hafif metal döküm firmasına ait elektrik tüketim verileri Şekil 37’de gösterilmiştir. Sektör ağırlıklı olarak metal mutfak eşyaları sektörüne girdi sağlamaktadır. Nisan ayında %15 düşüş yaşayan sektör, Mayıs ayında da %42 düşüş yaşayarak metal mutfak eşyaları sektörü ile paralel bir seyir izlemiştir.

Şekil 38. Mobilya Sektörü Elektrik Tüketimi, K.Maraş OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kahramanmaraş OSB Müdürlüğü

Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesinde yer alan 6 mobilya imalatı firmasına ait elektrik tüketim verileri yukarıdaki grafikte gösterilmiştir. Sektör son 17 ayın en yüksek tüketimini 2020 Şubat ayında görmüştür. Nisan ayında ciddi bir düşüş(%64) yaşayan sektör mayıs ayını bir önceki aya göre %40 artışla tamamlamıştır.

Türkoğlu Organize Sanayi Bölgesi

Kurulumuna 2009 yılında başlanan Türkoğlu Organize Sanayi Bölgesi 2020 Mayıs ayı itibarıyla 8 firma ve 750 üzerinde çalışan ile faaliyet göstermekte, 10 firmanın ise inşaat çalışmaları devam etmektedir.

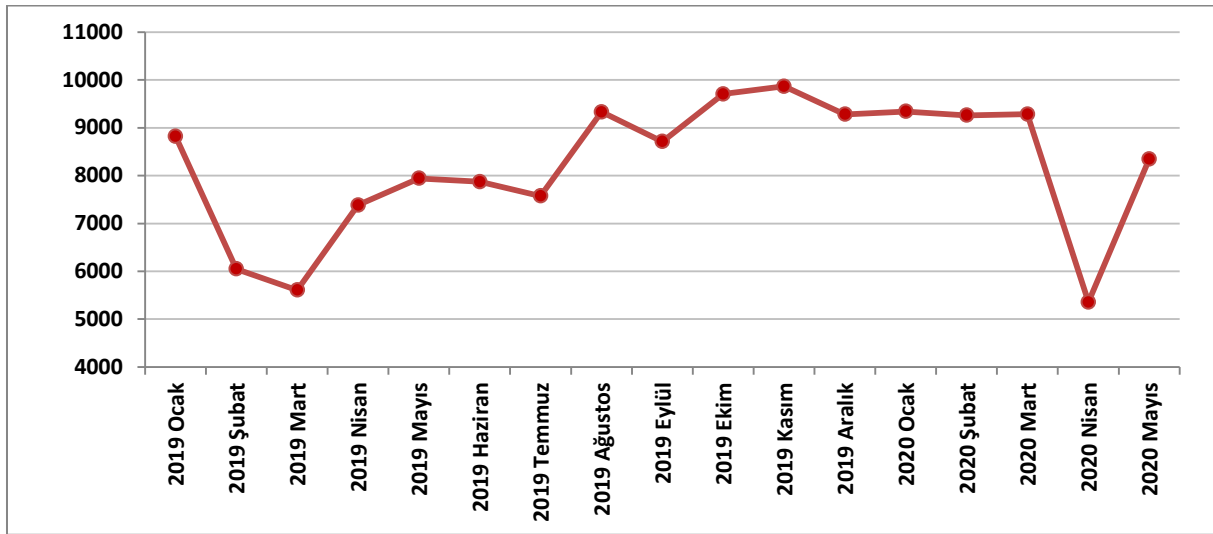
Tablo 17. Kahramanmaraş-Türkoğlu Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Mayıs, 2020)

Sektör	Firma Sayısı
Tekstil Ürünleri İmalatı	2
Gıda Ürünleri İmalatı	2
Hafif Metal ve Metal Ürünler İmalatı	2
Endüstriyel Gaz İmalatı	1
Ambalaj Malzemeleri İmalatı	1
TOPLAM	8

Kaynak: Türkoğlu OSB Müdürlüğü

Faal firmalar içerisinde sektör olarak 2 adet tekstil ürünleri imalatı, 2 adet gıda ürünleri imalatı, 2 adet hafif metal ve metal ürünler imalatı, 1 adet endüstriyel gaz imalatı, 1 adet ambalaj malzemeleri imalatı bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında karma bir elektrik tüketimi bulunmaktadır.

Şekil 39. Türkoğlu OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Türkoğlu OSB Müdürlüğü

Türkoğlu Organize Sanayi Bölgesinde yer alan 8 firmaya ait elektrik tüketim verileri Şekil 39'da gösterilmiştir. Nisan ayında ciddi bir düşüş(%64) yaşayan sektör mayıs ayını bir önceki aya göre %40 artışla tamamlamıştır. Mayıs ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %6 artış görülmektedir.

Osmaniye

Salgın sürecinde yaşanan etkilerin tespitinde elektrik tüketim verilerinin kullanılması akılcı bir yaklaşım olarak görülmektedir. Özellikle sanayi işletmelerinde elektrik tüketiminin üretim kapasitesiyle doğru orantılı olarak arttığı veya azaldığı hemen hemen bütün sektörler için geçerli bir durumdur. EPDK, OSB gibi kurumların idari kayıtlarına yansıyan bu veriler, salgının ülkemizde ilk etkilerinin yaşanmaya başladığı 2020 Mart ayı ve sonraki aylar için elde edilmeye çalışılmış, geçmiş dönemler ile karşılaştırılarak salgının etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Tablo 18'de Osmaniye için elektrik tüketim verileri tüketici gruplarına göre gösterilmiştir.

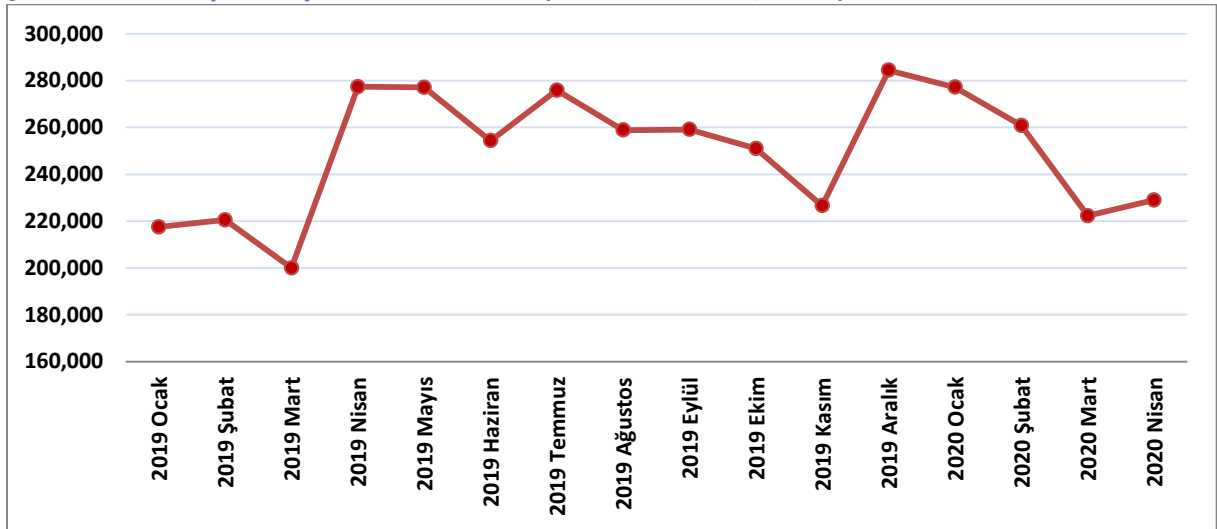
Tablo 18. Aylara ve Tüketici Grubuna Göre Elektrik Tüketimleri (Osmaniye, MWh)

Yıl	Ay	Mesken	Sanayi	Ticarethane	TOPLAM	Değişim Oranı
2019	1	32.047	217.473	25.186	274.706	-
2019	2	29.309	220.489	19.530	269.328	-1,96%
2019	3	68.857	200.000	39.682	308.539	14,56%
2019	4	24.547	277.368	17.440	319.355	3,51%
2019	5	24.034	277.095	18.827	319.957	0,19%
2019	6	27.025	254.295	22.567	303.887	-5,02%
2019	7	26.366	275.866	24.152	326.384	7,40%
2019	8	33.702	258.846	26.877	319.425	-2,13%
2019	9	31.983	259.106	26.196	317.285	-0,67%
2019	10	24.559	250.987	21.601	297.147	-6,35%
2019	11	25.225	226.564	19.438	271.226	-8,72%
2019	12	26.499	284.430	19.532	330.461	21,84%
2020	1	32.031	277.165	23.336	332.532	0,63%
2020	2	32.997	260.790	22.823	316.611	-4,79%
2020	3	43.634	222.235	41.600	307.468	-2,89%
2020	4	28.562	228.939	14.218	271.720	-11,63%

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası Sektör Raporu(Aylık)

Sanayi grubu tarifesinde bir abone olabilmek için imalat yapan ve sanayi sicil belgesini ibraz eden bir işletme olunması gerekmektedir. Salgının etkilerinin dünya genelinde hissedilmeye başlandığı Ocak ve Şubat aylarında düşüş görülmektedir. Ülkemizde de tedbirlerin arttırıldığı Mart ayında düşüş trendi sürmüştür, Nisan ayında tüketimde küçük bir artış olmuştur.

Şekil 40. Osmaniye Sanayi Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası Sektör Raporu(Aylık)

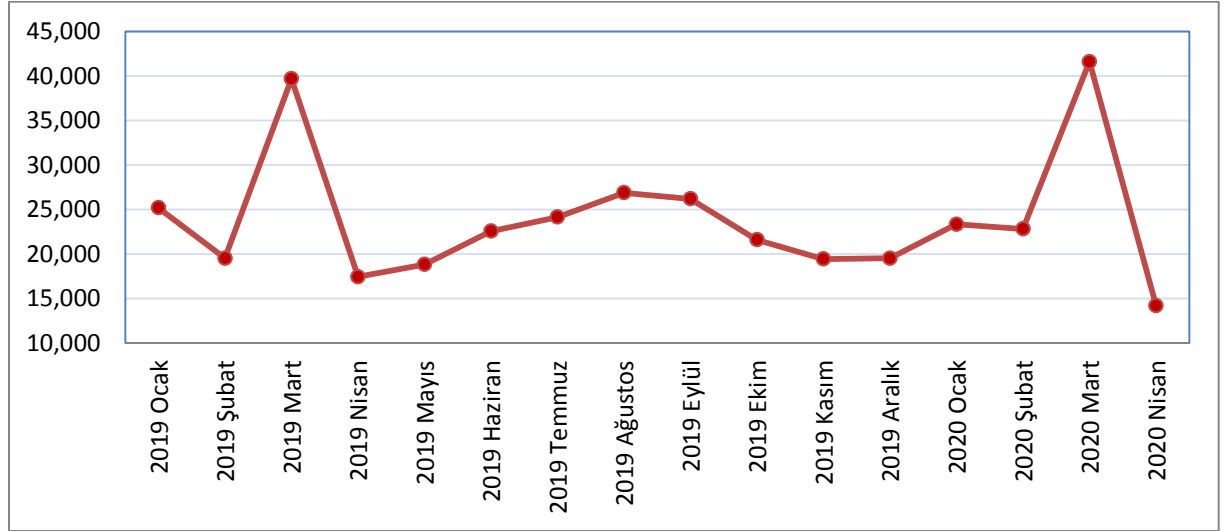
Osmaniye ili organize sanayi bölgelerinde elektrik tüketimi 2020 yılı Mart-Mayıs döneminde bir önceki yılın aynı dönemine oranla oldukça düşmüştür.

Osmaniye OSB'nin elektrik tüketimi % 45,2, Kadirli OSB'nin elektrik tüketimi % 15,9 oranında düşmüştür.

Sanayi grubunun elektrik tüketiminde 2019 Nisan ayı ile karşılaştırıldığında 2020 Nisan ayında %17,5'lik bir düşüş görülmektedir. Türkiye geneli için bu oran %22,6 düşüş şeklindedir. 2020 Ocak ayında bir önceki aya göre %2,6, Şubat ayında %5,9, Mart ayında %14,8 düşüş görülmektedir. Nisan ayında ise bir önceki aya göre %3'lük bir artış yaşanmıştır.

Ticarethane grubunda oteller, restoranlar, benzin istasyonları, dinlenme tesisleri, marketler, büfeler, hastaneler, sağlık merkezleri, klinikler, okullar vb. işletmeler yer alır. Salgın nedeniyle okulların tatil olması, dışarıda geçirilen vaktin azalması gibi etkenlerin bu grupta yer alan işletmeleri doğrudan etkilemesi beklenmektedir.

Şekil 41. Osmaniye Ticarethane Elektrik Tüketimi (2019-2020 Nisan, MWh)

Kaynak: EPDK, Elektrik Piyasası Sektör Raporu(Aylık)

Ticarethane grubu elektrik tüketiminde 2020 Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %18,5 düşüş yaşanmıştır. Bu oran Türkiye geneli için %31 düşüş şeklindedir. Mevsimsel etkilerin daha yoğun yaşandığı ticarethane grubunda, Mayıs ayında negatif yönlü hareketin devam edeceği, normalleşme adımlarının atıldığı Haziran ayında ise pozitif yönlü bir hareket olacağı beklenmektedir.

EPDK verileri üzerinde sektörel ayırım yapılamadığı için Organize Sanayi Bölgelerinden veri derlenmeye çalışılmıştır. Burada bazı OSB'ler sektör detayında kayıt çıkarabilir iken bazıları kayıtlarını bu şekilde tutmadıklarını belirtmişlerdir.

Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi

Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi 1994 yılında kurulmuştur. 2020 yılı itibarıyla 117 imalatçı firma bulunmakta ve yaklaşık 10.500 kişi istihdam edilmektedir. Yapı itibarıyla karma bir OSB olan bölgede yoğunluklu olarak Demir Çelik Sanayii işletmeleri bulunmaktadır. Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi Yumurtalık Serbest Bölgesi'ne 35 km, İsdemir Limanı'na 45km, İskenderun Limanı'na 63 km, Adana Şakirpaşa Havaalanı'na 95 km, Toprakkale D.D.Y. İstasyonu'na 10 km, mesafededir.

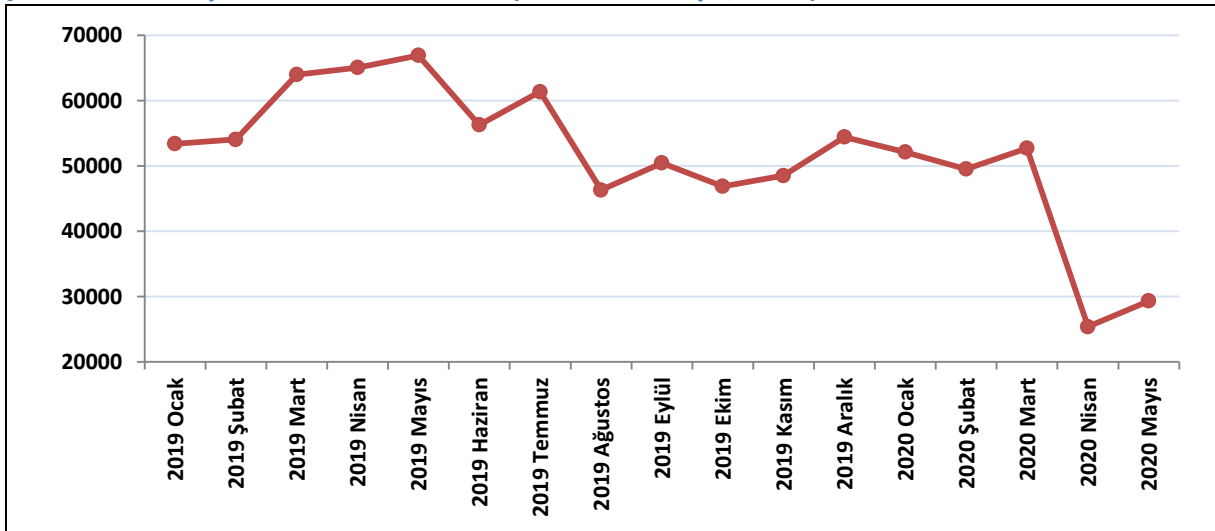
Tablo 19. Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (2020)

Sektör	Firma Sayısı
Demir-Çelik ve Metal	47
Tekstil	24
Kimyasal ürünler imalatı	10
Gıda	7
İnşaat malzemeleri imalatı	6
Plastik ürünler imalatı	3
Ahşap ürünler imalatı	2
Diğer	18

Kaynak: Osmaniye OSB Müdürlüğü

Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi firmaları içerisinde demir-çelik ve metal sektörü 47 firma, tekstil sektörü ise 16 firma ile ilk iki sırada yer almaktadır. Bu firmaları 10 firma ile kimyasal ürünler imalatı, 7 firma ile gıda sektörü izlemektedir.

Şekil 42. Osmaniye OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Osmaniye OSB Müdürlüğü

Osmaniye Organize Sanayi Bölgesinin elektrik tüketim verileri Şekil 42’de gösterilmiştir. Buna göre Son 17 yılın en düşük tüketimi Nisan ayında yaşanmıştır. Bu ayda bir önceki aya göre tüketim %51 düşmüştür. Mayıs ayında tüketim artmış olsa da Mart ayına göre düşüş %44 de kalmıştır.

Kadirli Organize Sanayi Bölgesi

Kadirli Organize Sanayi Bölgesinin altyapısı 1997 yılında kurulmuştur. Bölgede 2020 Mayıs ayı itibarıyla 31 firma üretim faaliyeti göstermekte ve yaklaşık 2.700 kişi bu firmalarda istihdam edilmektedir. OSB, Adana hava alanına 90 km, Kahramanmaraş havaalanına 108 km, İsdemir limanına 82 km ve İskenderun limanına 100 km mesafededir.

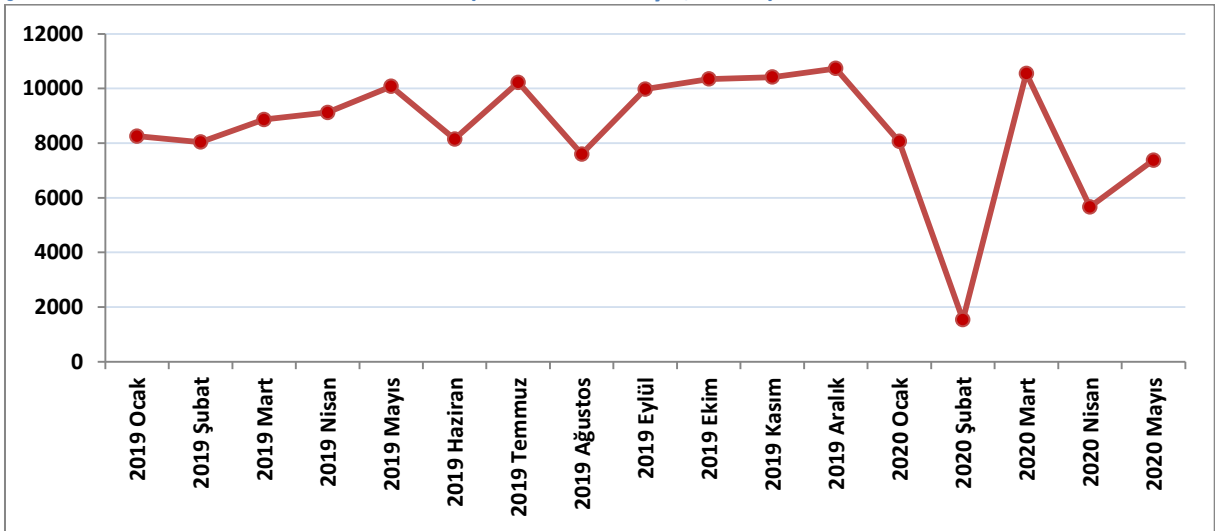
Tablo 20. Osmaniye-Kadirli Organize Sanayi Bölgesi Firma Dağılımı (Mayıs, 2020)

Sektör	Firma Sayısı
Gıda	9
Tekstil	6
İnşaat malzemeleri imalatı	3
Makine imalatı	3
Ahşap ürünler imalatı	2
Kimyasal ürünler imalatı	2
Kauçuk ve plastik	2
Metal ürünler imalatı	2
Diğer	2

Kaynak: Kadirli OSB Müdürlüğü

Kadirli Organize Sanayi Bölgesinde firmaları içerisinde gıda ürünleri imalatı 9 firma, tekstil ürünleri imalatı ise 6 firma ile ilk iki sırada yer almaktadır. Bu firmaları 3'er firma ile inşaat malzemeleri imalatı ve makine imalatı izlemektedir.

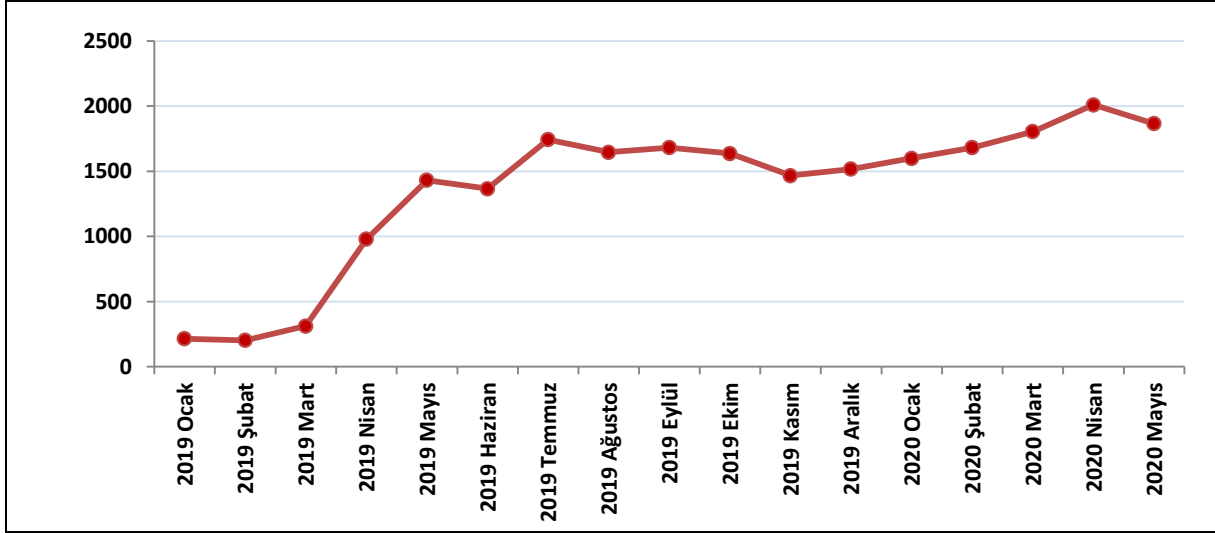
Şekil 43. Kadirli OSB Elektrik Tüketimi (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kadirli OSB Müdürlüğü

Kadirli OSB’de yerleşik firmalar arasında gıda sektörünün ağırlığı, elektrik tüketim verilerine bakıldığında ise tekstil sektörü ağırlığı yüksektir. OSB karma elektrik tüketim verilerine bakıldığında 2020 yılı Mart-Mayıs döneminde bir önceki döneme göre %15,9 oranında düşüş olmuştur.

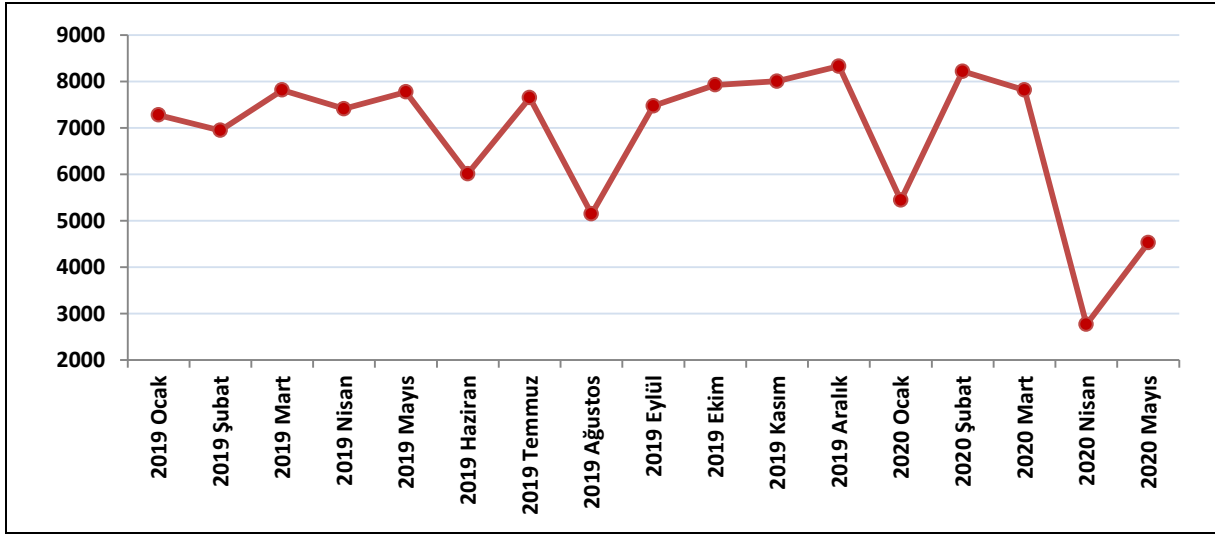
Şekil 44. Gıda Sektörü Elektrik Tüketimi, Kadirli OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kadirli OSB Müdürlüğü

Kadirli Organize Sanayi Bölgesindeki 9 gıda firmasına ait tüketim bilgileri Şekil 44'te gösterilmiştir. 2020 Mayıs ayında elektrik tüketimi geçen yılın aynı dönemine göre %30 artmıştır. 2020 başından itibaren her yıl ortalama %7 büyümeye gösteren veriler, 2020 Mayıs ayında %7 düşmüştür.

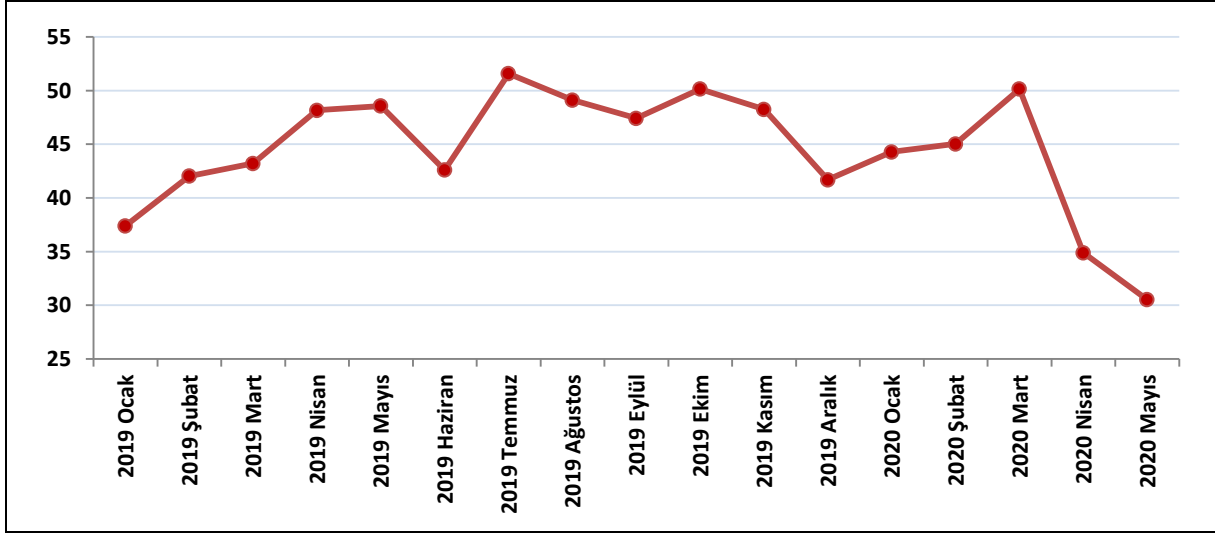
Şekil 45. Tekstil Sektörü Elektrik Tüketimi, Kadirli OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kadirli OSB Müdürlüğü

Kadirli Organize Sanayi Bölgesindeki 6 tekstil firmasına ait tüketim bilgileri Şekil 45'te gösterilmiştir. 2020 Mayıs ayında elektrik tüketimi geçen yılın aynı dönemine göre %41 düşmüştür. Mayıs ayında toparlanma sinyalleri veren sektörün tüketim verileri bir önceki aya göre %63 artış göstermiştir.

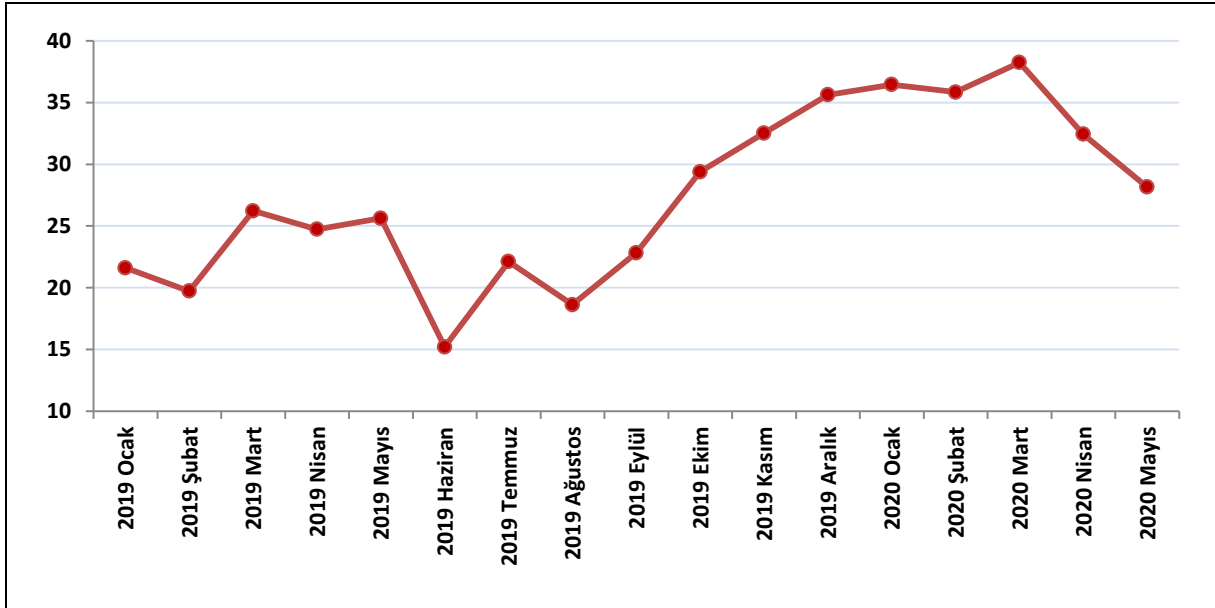
Şekil 46. İnşaat Malzemeleri Sektörü Elektrik Tüketimi, Kadirli OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kadirli OSB Müdürlüğü

Kadirli Organize Sanayi Bölgesindeki 3 inşaat malzemeleri imalatı firmasına ait tüketim bilgileri Şekil 46'da gösterilmiştir. Son 17 ayın düşük rakamı 2020 Mayıs ayında görülmüştür. Mayıs ayında elektrik tüketimi bir önceki yılın aynı dönemine göre %37 düşmüştür.

Şekil 47. Makine İmalatı Sektörü Elektrik Tüketimi, Kadirli OSB (2019-2020 Mayıs, MWh)

Kaynak: Kadirli OSB Müdürlüğü

Kadirli Organize Sanayi Bölgesindeki 3 makine imalatı firmasına ait tüketim bilgileri Şekil 47'de gösterilmiştir. Sektörün elektrik tüketimi 2020 Mart ayına kadar yükseliş trendindedir ancak Nisan ayında %15, Mayıs ayında da %13 düşüş göstermiştir.

3. TR63 BÖLGESİNDE COVID-19 SALGINININ EKONOMİK DEĞERLENDİRMESİ

Küresel ölçekte tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını sürecini en az olumsuzlukla atlatmak için birçok ülke gibi Türkiye de sosyal ve ekonomik tedbirleri devreye sokmuştur. Sağlık bakanlığı tarafından salgının günlük seyri hakkında toplumu bilgilendirme, sosyal izolasyon tedbirleri hakkında Bakanlıklar tarafından sorumluluk alanlarına yönelik gerçekleştirilen mevzuat düzenlemeleri gibi çalışmalar Dünya'nın en büyük nüfusa sahip 18. ülkesi olan Türkiye'nin, salgınla mücadele ve sağlık sunum hizmetleri açısından başarılı olarak değerlendirilmesini sağlamıştır.

Otomotiv, beyaz eşya, tekstil, ana metal sanayi gibi sektörlerde küresel değer zincirlerine oldukça bağlı olan Türkiye'nin ekonomisinin bu dönemde yara alacağı aşıkardır. Bununla birlikte yıllık 46 milyon uluslararası ziyaretçi ile hizmet ihracatında da önemli bir kaleme sahip ülkemizin ihracat göstergeleri olumsuz etkilenecektir. Bu durum istihdam oranlarının düşmesine, işsizlik oranlarının artmasına sebep olacağı gibi yalnızca ekonomik değil sosyal sorunlara da yol açacaktır. Ülke genelinde olduğu gibi TR63 Bölgesi illerinde de kısa çalışma ödeneği firmalara ve çalışanlarına çok kritik bir katkı sağlamıştır. Özellikle toptan ve perakende ticaret, bilgi ve iletişim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri ve imalat sektörlerinde gerçekleştirilen başvurular bu sektörlerin krizden en çok etkilenen sektörlerin başında geldiğini göstermektedir.

Gayri safi yurt içi hasıla ile elektrik tüketimi arasındaki doğrusal ilişki uzun vadeli göstergelerle de desteklenmektedir. Bu dönemde bölge Organize Sanayi Bölgelerinin elektrik tüketimlerinin düşmesi yalnızca önceki yıla göre oransal bir düşüş değil, yıllara sari artış oranından yani bölge potansiyelinden bir kayıp olarak da değerlendirilmelidir.

Raporun kapsayıcılığını artırmak için işyeri sayısı, istihdam, ihracat verilerinde TR63 Bölgesinde üst sıralarda yer alan, katma değeri yüksek ve kümelenme özelliği gösteren imalatçı sektörlerin temsilcileri ile görüşmeler yapılmıştır. Bu sayede Bölgenin geneline hitap eden sonuçlar elde etmek hedeflenmiştir. Bu kapsamda;

- Turizm
- Tekstil
- Ana Metal
- Mobilyacılık
- Ayakkabıcılık
- Lojistik
- Kuyumculuk (Altın işleme)
- Plastik-Kauçuk
- Metal Mutfak Eşyaları
- Filtre
- Gıda
- Tarım
- Çimento

temsilcileri ile görüşülmüştür.

Sektör temsilcileri ile gerçekleştirilen görüşmeler ve anket sonuçları doğrultusunda kamu politikalarına yol gösterebilecek öneriler gelmiştir. Firmaların sıklıkla bahsettiği konuların başında sicil affı gelmektedir. Suriyelilerin ülkemize göç etmeye başladığı 2011 yılı ile birlikte; yoğun mülteci göçü, sınır kapılarının kapatılarak uluslararası ticaretin rotasının değişmesi, terör olayları gibi birçok darbe alan bölge işletmeleri; sürekli değişen/dönüşen ulusal ve uluslararası dinamiklere uyum sağlayamamaya ödemelerini aksatmış, çek ve senetleri protestoya düşmüş; nihayetinde finans kurumları nezdinde ticari sicilleri olumsuz olarak tescillenmiştir. Mücbir sebep olarak nitelendirilebilecek COVID-19 salgını ile birlikte bölge işletmeleri yeni bir sınavla daha karşı karşıyadır. Bu doğrultuda ulusal tedbirlerin yanı sıra COVID-19 süreci öncesinden gelen olumsuzluklarla da mücadele eden bölgeye yönelik ticari sicil affı büyük önem taşımaktadır.

3.1. COVID-19 Salgınından Yüksek Düzeyde Etkilenen Sektörler

3.1.1. Turizm

Hatay

Hatay ili zengin turizm varlıkları ile önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Hatay ilinde Antakya, Defne ve Samandağ ilçelerinde kültür (arkeoloji müzesi, tematik müzeler vb.) ve inanç (Habib-i Neccar Camisi, St. Pierre Kilisesi vb.) turizmi varlıkları öne çıkarken, Arsuz çevresinde deniz turizmi öne çıkmaktadır.

Gastronomi alanında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağında yer alan Hatay ilinin tamamında mutfak kültürü ziyaretçiler için çekicilik unsuru barındırmaktadır. İli ziyaret edenlerin profili değerlendirildiğinde büyük ölçüde günübirlikçi ve kısa süreli turlar öne çıkmaktadır. İlin turizminin pik yaptığı dönemler Mart-Haziran ve Eylül-Kasım dönemleridir.

2020 yılı Mart-Mayıs döneminde Hatay ilinde gerçekleştirilen konaklamalar bir önceki yılın aynı dönemine oranla % 63 oranında azalmıştır.

Tablo 21. Hatay İli Konaklama Göstergeleri

Bakanlık Belgeli Tesisler												
İl	Tesis Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı %		
Hatay	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Oca.19	2.035	28.386	30.421	3.895	44.942	48.837	1,91	1,58	1,61	2,76	31,86	34,62
Şub.19	1.921	26.645	28.566	3.694	40.910	44.604	1,92	1,54	1,56	2,62	29,00	31,62
Mar.19	2.418	31.025	33.443	4.605	46.162	50.767	1,90	1,49	1,52	3,26	32,73	35,99
Nis.19	2.947	44.315	47.262	5.853	64.774	70.627	1,99	1,46	1,49	4,15	45,92	50,07
May.19	1.796	22.876	24.672	3.583	35.331	38.914	1,99	1,54	1,58	2,54	25,05	27,59
Oca.20	1.970	27.790	29.760	3.622	44.407	48.029	1,84	1,60	1,61	2,32	28,46	30,78
Şub.20	2.050	29.267	31.317	3.869	45.086	48.955	1,89	1,54	1,56	2,48	28,89	31,37
Mar.20	1.280	18.973	20.253	2.539	28.552	31.091	1,98	1,50	1,54	1,63	18,30	19,92
Nis.20	77	2.919	2.996	276	5.810	6.086	3,58	1,99	2,03	0,18	3,72	3,90
May.20	96	5.506	5.602	160	9.246	9.406						
Belediye Belgeli Tesisler												
İl	Tesis Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı %		
Hatay	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Oca.19	1.923	20.319	22.242	4.360	41.368	45.728	2,27	2,04	2,06	1,89	17,98	19,87
Şub.19	1.669	16.990	18.659	4.089	33.139	37.228	2,45	1,95	2,00	1,78	14,40	16,18
Mar.19	1.987	20.154	22.141	4.771	38.227	42.998	2,40	1,90	1,94	2,10	16,81	18,91
Nis.19	2.079	26.903	28.982	4.778	50.469	55.247	2,30	1,88	1,91	2,08	21,94	24,02
May.19	1.913	20.045	21.958	4.174	38.963	43.137	2,18	1,94	1,96	1,80	16,78	18,58
Oca.20	1.392	20.407	21.799	4.168	50.590	54.758	2,99	2,48	2,51	1,80	21,87	23,67
Şub.20	1.142	20.663	21.805	3.723	43.789	47.512	3,26	2,12	2,18	1,59	18,72	20,31
Mar.20	696	15.154	15.850	2.735	29.010	31.745	3,93	1,91	2,00	1,19	12,59	13,78
Nis.20	167	5.584	5.751	1.733	15.675	17.408	10,38	2,81	3,03	0,74	6,67	7,40
May.20	297	6.428	6.725	1.884	14.945	16.829						

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hatay İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verileri

İlde faaliyet gösteren turizm işletme belgeli 49, belediye belgeli 141 adet olmak üzere toplam 190 adet konaklama tesisi ve 103 adet seyahat acentesi bulunmaktadır. 2019 yılı verilerine göre Ocak-Mayıs döneminde ilde yaklaşık **478 bin adet konaklama gerçekleşmiş** olup konaklama tesislerinin doluluk oranı yaklaşık % 28 olarak gerçekleşmiştir. COVID-19 salgının etkisinde geçen 2020 yılında ise Ocak-Mayıs döneminde ilde yaklaşık **312 bin konaklama gerçekleşmiş**, doluluk oranı ise % 19 olarak gerçekleşmiştir. **Veriler değerlendirildiğinde 2020 yılında bir önceki yıla oranla turizm konaklamaları % 35 oranında azalmıştır.** COVID-19 salgınının en üst düzeyde hissedildiği Mart-Mayıs döneminde ise 2019 yılında ilde 302 bin konaklama gerçekleşirken 2020 yılında bu sayı 112 bine düşmüştür.

Söz konusu göstergeler değerlendirildiğinde COVID-19 salgını sebebiyle durma noktasına gelen turizm sektöründe yalnızca konaklama tesisleri değil; seyahat acenteleri, rehberler, tur şoförleri, restoranlar, hediyelik eşya satıcıları gibi birçok alanı olumsuz etkilemiştir.

Ajans tarafından hazırlanan COVID-19 Salgınının TR63 Bölgesine Etkileri Çalışması kapsamında; Kültür ve Turizm Müdürlüğü, TÜRSAB Hatay Şubesi, Hatay Turizm Derneği, konaklama tesisleri ve seyahat acenteleri ile gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda sektörün karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda yer almaktadır:

- Seyahat acentelerinin faaliyetlerinin büyük ölçüde durduğu, rezervasyonlar sebebiyle aldıkları hizmet bedellerinin rezervasyon iptalleri sebebiyle iade edildiği, ancak firmaların otellere, havayolu şirketlerine yaptıkları ödemelerin temininde sıkıntı yaşadıkları belirtilmiştir.
- Seyahat acenteleri ilerleyen dönemlere yönelik sipariş taleplerinin olmadığını belirtmişlerdir. Önümüzdeki dönemlerde zarar/ıflas sebebiyle sektörden çıkacağını belirten firmalar bulunmaktadır.
- Seyahat acenteleri kısa çalışma ödeneğinden faydalanmıştır.
- Kültür ve Turizm Müdürlüğü tesislerin pandemi sonrası dönemde alması gereken tedbirlere yönelik saha ziyaretleri gerçekleştirerek bilgilendirmeler yapmaktadır. Bununla birlikte 2 adet konaklama tesisi Güvenli Konaklama Tesisi belgesi almıştır. 8 adet restoran/cafe ise belgeleme aşamasındadır.
- Seyahat acenteleri COVID-19 salgınının tamamen sona ermesi, ulaşım engellerinin kaldırılması (tur otobüslerinde sınırlı sayıda kişi taşınması, otellerde kapasitenin yarısının kullanılması) gibi şartlar sağlandığı takdirde 2019 yılı Eylül-Kasım döneminde 2019 yılı kapasitesinin % 25'ine ulaşabileceğini, 2021 yılında ise 2019 yılı kapasitesinin % 50'sinin üzerine çıkabileceğini değerlendirmektedir.
- Turizm sektörü paydaşlarından rehberler de turların iptal edilmesi sebebiyle güçlükler yaşamaktadır. Kredi imkânlarından faydalanmakla birlikte sağlanan kredilerin yetersiz kaldığı ve sürdürülebilir olmadığı belirtilmektedir.
- Seyahat acenteleri belediyelerin tabela vergileri sebebiyle hesaplara bloke koyduğunu ifade etmiştir.
- TÜRSAB'ın pandemi sebebiyle aidat almadığı ancak bağlı bulunan odaların aidat almaya devam ettiği ifade edilmiştir.
- Açıklanan kredi paketlerinden faydalanma oranlarının düşük olduğu (Ciro: Açıklanan kredi paketlerinde acentelerin 500 Bin TL üzeri ciro yapmak kaydıyla kredilerden faydalanabilecekleri belirtilmiştir ancak bölgede yer alan acenteler komisyon üzerinden çalıştığından; uçak-otel faturaları diğer işletmeler tarafından kesilmekte olup acente cirolarına yansımamaktadır. Bu durum ciroların düşük olmasına ve kredilerden faydalanma oranlarının düşük olmasına sebep olmaktadır.) (Bozuk sicil: Birçok acente 2010 yılında Suriye'den ülkemize yaşanan göç hareketi ve sınır kapılarının kapatılması ile birlikte ekonomik sıkıntılar yaşamış ve bu durum mali sicillerinin bozulmasına sebep olmuştur. Bu sebepten dolayı kredilerden faydalanma oranları düşüktür.)
- Hane gelirleri düştüğünden toplumun harcama önceliğini gıdaya vereceğini ve turizm taleplerinin önümüzdeki dönemlerde de düşeceğini ifade edilmiştir .
- Seyahat acenteleri müşterilerin rezervasyonları sonrasında hava yolu firmalarına yapılan ödemeler henüz alamamış olmakla birlikte acenteler müşterilerine ödemeleri yapmıştır. Bu durum işletme sermayesi sorununa yol açmıştır.
- Müşterilerin rezervasyonları sonrasında seyahat acenteleri otellere ön ödeme gerçekleştirmiş olup otellerden rezervasyonların iptali sebebiyle geri ödeme alamamıştır.
- Yurt dışından gelen ziyaretçiler eğer Hatay gibi Suriye krizinden etkilenen bölgeleri ziyaret edecekse ülkelerinde yurt dışı seyahatleri esnasında yapılan sağlık sigortasını (güvenlik açısından riskli görüldüğünden) yaptıramamaktadır.
- 2020 yılında turizm hareketliliği beklenmemektedir. Birçok otel açıldığı takdirde düşük kapasite sebebiyle zarar edeceğinden kapalı olarak yılı tamamlamayı öngörmektedir.

Sektörün beklentisi 2020 yılında neredeyse rezervasyonların oldukça düşeceği, 2021 yılında ise 2019 yılının yarı kapasitesine ulaşılacağı yönündedir.

Sektörün beklentileri değerlendirildiğinde;

- Sicil affı
- Bölgesel vergi muafiyeti/vergi affı
- SGK muafiyeti
- İşletme sermayesi desteği
- Oda aidat muafiyeti
- Belediye vergilerinden muafiyet

Talepleri öne çıkmıştır.

Kahramanmaraş

Kahramanmaraş ili tarihi değerler (Germanicia Antik Kenti), inanç turizmi (Eshab-ı Kehf Külliyesi), kış turizmi (Yedikuyular Kayak Merkezi) ve macera turizmi (yamaç paraşütü) açısından önemli değerlere sahiptir. İlin turizmi büyük ölçüde iç turizme dayanmakta olup Onikişubat merkez ilçesine bağlı Ilıca ve Ekinözü ilçesinde bulunan içmecelere çevre illerden sağlık turizmi ziyaretçileri gelmektedir. Kahramanmaraş Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2024)'na göre Kahramanmaraş'ın 2017 yılı turizm geliri yaklaşık 42 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 22. Kahramanmaraş İli Konaklama Göstergeleri

Bakanlık Belgeli Tesisler												
İl	Tesis Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı %		
Kahramanmaraş	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Oca.19	331	16.973	17.304	862	29.719	30.581	2,60	1,75	1,77	0,75	26,01	26,77
Şub.19	1.635	16.653	18.288	2.279	28.686	30.965	1,39	1,72	1,69	1,99	25,11	27,11
Mar.19	451	17.407	17.858	895	29.696	30.591	1,98	1,71	1,71	0,78	25,99	26,78
Nis.19	425	22.238	22.663	996	36.054	37.050	2,34	1,62	1,63	0,87	31,56	32,43
May.19	407	16.453	16.860	902	26.820	27.722	2,22	1,63	1,64	0,84	24,92	25,75
Oca.20	367	14.694	15.061	787	23.554	24.341	2,14	1,60	1,62	0,76	22,86	23,63
Şub.20	579	17.362	17.941	1.278	26.365	27.643	2,21	1,52	1,54	1,24	25,59	26,83
Mar.20	186	11.452	11.638	330	17.122	17.452	1,77	1,50	1,50	0,28	14,56	14,84
Nis.20	64	5.212	5.276	174	11.931	12.105	2,72	2,29	2,29	0,15	10,22	10,37
May.20	45	4.912	4.957	113	12.582	12.695						
Belediye Belgeli Tesisler												
İl	Tesis Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı %		
Kahramanmaraş	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Oca.19	35	7.143	7.178	109	12.933	13.042	3,11	1,81	1,82	0,39	46,45	46,85
Şub.19	39	6.493	6.532	105	11.751	11.856	2,69	1,81	1,82	0,38	42,21	42,59
Mar.19	25	7.739	7.764	112	13.794	13.906	4,48	1,78	1,79	0,40	49,55	49,95
Nis.19	23	7.557	7.580	50	13.656	13.706	2,17	1,81	1,81	0,18	49,05	49,23
May.19	19	6.364	6.383	39	12.182	12.221	2,05	1,91	1,91	0,14	43,76	43,90
Oca.20	9	7.873	7.882	49	15.586	15.635	5,44	1,98	1,98	0,13	42,10	42,23
Şub.20	27	6.949	6.976	99	12.025	12.124	3,67	1,73	1,74	0,27	32,48	32,75
Mar.20	18	4.382	4.400	69	7.025	7.094	3,83	1,60	1,61	0,25	25,23	25,48
Nis.20	40	1.917	1.957	113	4.406	4.519	2,83	2,30	2,31	0,41	15,83	16,23
May.20												

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verileri

İlde faaliyet gösteren turizm işletme belgeli 51, belediye belgeli 23 adet olmak üzere toplam 84 adet konaklama tesisi ve 36 adet seyahat acentesi bulunmaktadır. 2019 yılı verilerine göre Ocak-Nisan döneminde ilde yaklaşık **182 bin adet konaklama gerçekleşmiş** olup konaklama tesislerinin doluluk oranı yaklaşık % 37 olarak gerçekleşmiştir. COVID-19

salgının etkisinde geçen 2020 yılında ise Ocak-Nisan döneminde ilde yaklaşık **121 bin konaklama gerçekleşmiş**, doluluk oranı ise % 24 olarak gerçekleşmiştir. **Veriler değerlendirildiğinde 2020 yılında bir önceki yıla oranla turizm konaklamaları % 35 oranında azalmıştır.**

2020 yılı Ocak-Nisan döneminde Kahramanmaraş ilinde gerçekleştirilen konaklamalar bir önceki yılın aynı dönemine oranla % 34 oranında azalmıştır.

Söz konusu göstergeler değerlendirildiğinde COVID-19 salgını sebebiyle gelirleri oldukça düşen turizm sektöründe yalnızca konaklama tesisleri değil; seyahat acenteleri, restoranlar, hediyelik eşya satıcıları gibi birçok alan olumsuz etkilenmiştir.

Ajans tarafından hazırlanan rapor kapsamında; Kültür ve Turizm Müdürlüğü, konaklama ve eğlence tesisleri ile seyahat acenteleri ile gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda sektörün karşılaştığı sorunlar ve c z m  nerileri aşağıda yer almaktadır:

- Yönetici pozisyonundaki personeller uzaktan c lışmaya başlamış, mavi yakalı personeller için kısa c lışma  denegine başvuru yapılmıştır.
- Kısa c lışma  denegine başvuru sırasında bürokratik yükün fazla olduğu ifade edilmektedir. Kısa c lışma  denegi yerine maaşın 1/3   oranında maddi destek verilmesi ile sürecin daha sorunsuz atlatılabileceği değerlendirilmektedir.
- Salgının sektör üzerindeki olumsuz etkisinin 1 yılın üzerinde bir süre içinde sona erebileceği düşünülmektedir. Tüketicilerin belli bir süre turizm harcamaları konusunda tedirgin davranıp davranmayacağı, bu s renin en belirleyici etkeni olacaktır.
- COVID-19 salgınına yönelik tedbirler kapsamında otellerin yarı kapasiteyle faaliyete başlayacak olmaları sebebiyle yıllık ciro beklentisinin %50'ye varan oranda düşmesi beklenmektedir.
- Enerji giderlerinin geçmiş aylardaki tüketimlerin ortalamasına göre faturalandırılmasının uygun olmadığı ifade edilmektedir. Faaliyetin durdurulması sebebiyle enerji giderlerinin neredeyse sıfırlandığı bir süreçte, geçmiş dönemlere göre faturalandırma yapılması mali açıdan zaten zorda olan sektöre ekstra y k oluşturmuştur.
- Seyahat acentelerinin faaliyetlerinin büyük ölçüde durduğu, rezervasyonlar sebebiyle aldıkları hizmet bedellerinin rezervasyon iptalleri sebebiyle iade edildiği, ancak firmaların otellere, havayolu şirketlerine yaptıkları ödemelerin temininde sıkıntı yaşadıkları belirtilmiştir.
- Seyahat acenteleri ilerleyen dönemlere yönelik sipariş taleplerinin olmadığını belirtmişlerdir. Önümüzdeki dönemlerde zarar/iflas sebebiyle sektörden çıkacağını belirten firmalar bulunmaktadır.
- Seyahat acenteleri kısa c lışma  deneginden faydalanmıştır.
- Kültür ve Turizm Müdürlüğü tesislerin pandemi sonrası dönemde alması gereken tedbirlere yönelik saha ziyaretleri gerçekleştirerek bilgilendirmeler yapmaktadır. Bununla birlikte 1 adet konaklama tesisi ve 3 adet restoran/cafe Güvenli Konaklama Tesisi belgelendirme sürecindedir.
- Açıklanan kredi paketlerinden faydalanma oranlarının düşük olduğu (Ciro: Açıklanan kredi paketlerinde acentelerin 500 Bin TL  zeri ciro yapmak kaydıyla kredilerden faydalanabilecekleri belirtilmiştir ancak bölgede yer alan acenteler komisyon üzerinden c lıştığından; uçak-otel faturaları diğer işletmeler tarafından kesilmekte olup acente cirolarına yansımamaktadır. Bu durum ciroların düşük olmasına ve kredilerden faydalanma oranlarının düşük olmasına sebep olmaktadır.)
- Hane gelirleri düştüğünden toplumun harcama önceliğini gıdaya vereceğini ve turizm taleplerinin önümüzdeki dönemlerde de düşeceği ifade edilmiştir .
- Seyahat acenteleri müşterilerin rezervasyonları sonrasında hava yolu firmalarına yapılan  demeler henüz alamamış olmakla birlikte acenteler müşterilerine ödemeleri yapmıştır. Bu durum işletme sermayesi sorununa yol açmıştır.
- Müşterilerin rezervasyonları sonrasında seyahat acenteleri otellere  n ödeme gerçekleştirmiş olup otellerden rezervasyonların iptali sebebiyle geri ödeme alamamıştır.

Sektörün beklentileri değerlendirildiğinde;

- Bölgesel vergi muafiyeti/vergi affı
- SGK muafiyeti
- İşletme sermayesi desteği

Talepleri öne çıkmıştır.

Osmaniye

Osmaniye kaleleri, Karatepe-Aslantaş bölgesi ve doğa turizmi varlıkları ile önemli bir turizm potansiyeline sahip olmakla birlikte ilin turizmi henüz yeterince gelişmemiştir. İli ziyaret edenlerin profili değerlendirildiğinde büyük ölçüde günübirlikçi ve/veya iş turizmi öne çıkmaktadır.

Tablo 23. Osmaniye İli Konaklama Göstergeleri

Bakanlık Belgeli Tesisler												
İl	Tesis Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı %		
Osmaniye	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Oca.19	263	2.127	2.390	568	3.345	3.913	2,16	1,57	1,64	3,94	23,18	27,12
Şub.19	211	2.518	2.729	431	4.771	5.202	2,04	1,89	1,91	2,99	33,06	36,05
Mar.19	178	2.781	2.959	291	4.574	4.865	1,63	1,64	1,64	2,02	31,70	33,71
Nis.19	419	2.769	3.188	643	4.851	5.494	1,53	1,75	1,72	4,46	33,62	38,07
May.19	264	2.419	2.683	316	3.133	3.449	1,20	1,30	1,29	2,19	21,71	23,90
Oca.20	206	1.806	2.012	277	2.234	2.511	1,34	1,24	1,25	3,09	24,91	27,99
Şub.20	75	1.909	1.984	98	2.321	2.419	1,31	1,22	1,22	1,09	25,88	26,97
Mar.20	15	1.402	1.417	25	1.609	1.634	1,67	1,15	1,15	0,28	17,94	18,22
Nis.20	8	371	379	8	941	949	1,00	2,54	2,50	0,09	10,49	10,58
May.20	11	833	844	11	967	978						
Belediye Belgeli Tesisler												
İl	Tesis Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı %		
Osmaniye	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Oca.19	17	5.300	5.317	53	6.730	6.783	3,12	1,27	1,28	0,36	45,50	45,86
Şub.19	17	3.621	3.638	71	4.806	4.877	4,18	1,33	1,34	0,48	32,49	32,97
Mar.19	16	4.898	4.914	26	6.328	6.354	1,63	1,29	1,29	0,18	42,79	42,96
Nis.19	18	5.253	5.271	24	6.740	6.764	1,33	1,28	1,28	0,16	45,57	45,73
May.19	22	6.399	6.421	87	8.232	8.319	3,95	1,29	1,30	0,49	46,43	46,92
Oca.20	15	5.561	5.576	19	6.623	6.642	1,27	1,19	1,19	0,10	36,37	36,47
Şub.20	52	5.869	5.921	79	6.804	6.883	1,52	1,16	1,16	0,41	35,44	35,85
Mar.20	11	3.433	3.444	19	4.841	4.860	1,73	1,41	1,41	0,10	25,21	25,31
Nis.20	7	3.054	3.061	14	5.302	5.316	2,00	1,74	1,74	0,07	27,61	27,69
May.20	4	813	817	15	3.591	3.606						

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Osmaniye İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verileri

İlde faaliyet gösteren turizm işletme belgeli 3, belediye belgeli 13 adet olmak üzere toplam 16 adet konaklama tesisi ve 16 adet seyahat acentesi bulunmaktadır. 2019 yılı verilerine göre Ocak-Mayıs döneminde ilde yaklaşık **56 bin adet konaklama**

2020 yılı Mart-Mayıs döneminde Osmaniye ilinde gerçekleştirilen konaklamalar bir önceki yılın aynı dönemine oranla % 50 oranında azalmıştır.

gerçekleşmiş olup konaklama tesislerinin doluluk oranı yaklaşık % 37 olarak gerçekleşmiştir. COVID-19 salgının etkisinde geçen 2020 yılında ise Ocak-Mayıs döneminde ilde yaklaşık **36 bin konaklama gerçekleşmiş**, doluluk oranı ise % 26 olarak gerçeklemiştir. **Veriler değerlendirildiğinde 2020 yılında bir önceki yıla oranla turizm konaklamaları % 36 oranında azalmıştır.**

Ajans tarafından hazırlanan rapor kapsamında; konaklama tesisleri ve seyahat acenteleri ile gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda sektörün karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri aşağıda yer almaktadır:

- Seyahat acenteleri kısa çalışma ödeneğinden faydalanmıştır.
- Açıklanan kredi paketlerinden faydalanma oranlarının düşük olduğu (Ciro: Açıklanan kredi paketlerinde acentelerin 500 Bin TL üzeri ciro yapmak kaydıyla kredilerden faydalanabilecekleri belirtilmiştir ancak bölgede yer alan acenteler komisyon üzerinden çalıştığından; uçak-otel faturaları diğer işletmeler tarafından kesilmekte olup acente cirolarına yansımamaktadır. Bu durum ciroların düşük olmasına ve kredilerden faydalanma oranlarının düşük olmasına sebep olmaktadır.)
- Hane gelirleri düştüğünden toplumun harcama önceliğini gıdaya vereceğini ve turizm taleplerinin önümüzdeki dönemlerde de düşeceği ifade edilmiştir .
- Müşterilerin rezervasyonları sonrasında seyahat acenteleri otellere ön ödeme gerçekleştirmiş olup otellerden rezervasyonların iptali sebebiyle geri ödeme alamamıştır.
- Salgın sürecinde yurt içi ve yurt dışı rezervasyonların %75'inden fazlası iptal edilmiştir.
- Faaliyete tamamen ara verilmemiş ancak otel kapasitesinin %25'inden daha azı kullanılmıştır.
- Yasal düzenleme öncesi zorunlu işten çıkarmalar gerçekleşmiş, diğer çalışanlar için kısa çalışma ödeneğinden faydalanılmıştır.
- Sağlık Bakanlığı ve Turizm Bakanlığının yayınladığı COVID-19 bulaşmasını önleyici kapsamlı tedbirler doğrultusunda personel sağlık taramaları artırılmış, çalışanlar ve misafirler için sosyal mesafeye uygun tesis düzeni sağlanmıştır.
- Açık büfe hizmeti kaldırılmış, spor alanlarında randevulu sisteme geçilmiştir.
- Çalışanların hijyen ekipman ve malzemelerinin kullanımı artırılmış ve denetimler sıklaştırılmıştır.
- Check-in ve Check-out işlemleri mümkün olduğunda online yapılmaya çalışılmaktadır.
- Bilişim alt yapısı bu amaca yönelik olarak güçlendirilmiştir.
- COVID-19 salgınının sektör üzerindeki ekonomik etkisinin 1 yıl ve üzeri süre içerisinde toparlanabileceği öngörülmektedir.

Sektörün beklentileri değerlendirildiğinde;

- Bölgesel vergi muafiyeti/vergi affı
- SGK muafiyeti
- İşletme sermayesi desteği

Talepleri öne çıkmıştır.

3.1.2. Tekstil

Kahramanmaraş

İlde en büyük sektör konumunda bulunan tekstil (konfeksiyon dahil) sektöründe 2018 yılı SGK verilerine göre 435 işyeri bulunmakta ve 35.987 kişi istihdam edilmektedir. Bu rakam ildeki istihdamın %25'ine karşılık gelmektedir. Kahramanmaraş tekstil ve hammaddeleri ihracatında 2019 yılı verilerine göre 552 milyon dolarlık ihracat ile İstanbul, Gaziantep ve Bursa'nın ardından 4. sırada yer almaktadır. Sektör kendi içerisinde iplik imalatı, dokuma kumaş imalatı, örgü kumaş imalatı, boyama ve konfeksiyon olarak bölümlere ayrılmaktadır.

Sektör temsilcileri ile yapılan görüşmeler sonucunda detaylı bilgilere ulaşılmıştır. Buna göre; ülkemizde salgın önlemlerinin başladığı Mart ayından itibaren büyük ölçekli firmalar üretimini durdurmuştur. Sadece küçük ölçekli işyerleri bu süreçte üretim yapabilmektedir. Burada

Kahramanmaraş tekstil ihracatında ilk sırada İtalya yer almaktadır. Salgından en yoğun etkilenen ülkelerden biri olan İtalya'nın durumu sektörü doğrudan etkilemiştir.

sektörün yapı olarak 24 saat ve tam kapasite çalışmak zorunda olması önemli etkindir. Yüksek personel sayıları ile çalışan sektörün 1 gün dahi boş kalması ciddi zararlara sebebiyet vermektedir. Sektörün bir kısmı ara girdiler(iplik ve kumaş gibi) üretiyor olsa da nihai ürün giyim eşyaları ve ev tekstilidir. Bu nedenle perakendeye olan talep sektörü doğrudan etkilemiştir. İç ve dış pazardaki talep düşmüş, tekstil sektörünün bölümleri içerisinde son tüketiciye en yakın sektörler en kötü etkilenenler olmuştur. Bunlar konfeksiyon, örgü ve dokuma kumaş imalatçılarıdır.

- Sektör Nisan-Mayıs aylarında çalışmadığı için küresel ölçekte yaşanan lojistik süreleri, gümrük işlemleri, hammadde temini gibi konulardaki sıkıntıları fazla hissetmemiştir. 1-15 Haziran tarihleri arasındaki normalleşme adımlarına rağmen üretime başlamayan firmalar bulunmaktadır. Üretime başlayan firmalar ise ortalama %50 kapasite ile çalıştıklarını ya da haftanın belli günlerinde çalışmadıklarını beyan etmişlerdir. Bunun yanında ürün geliştirme departmanını kapattıklarını, ürün çeşitlerini azalttıklarını ve bazı bantları kapattıklarını belirtmişlerdir. Sektördeki birçok firma hem alacaklarını hem de borçlarını öteleme yoluna gitmiştir.
- Üretime ara veren firmaların tamamı kısa çalışma ödeneğinden faydalanmıştır. İdari personel için evden çalışma opsiyonu ve ücretli izinler dönem dönem kullanılmıştır.
- Sektördeki üreticiler satış ve pazarlama süresinde online satış gibi teknolojileri kullanmadıklarını ancak kendi müşterileri olan firmaların bu şekilde satış yaptığını belirtmişlerdir. Uzaktan toplantı araçlarını(Zoom, MS Teams) kullandıklarını ancak satış anlamında dijital altyapıya ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir.
- Üretime başlayan işletmeler çalışma düzeninde birçoğu mecburi olan düzenlemeler yapmıştır. Yemekhanelerdeki kapasite sıkıntısını yemek saatlerini düzenleyerek aşan firmalar personel servisleri konusunda ise servis sayısını artırarak ek maliyetlere katlanmak zorunda kalmışlardır. Tesisteki hijyen, maske kullanımı, düzenli ateş ölçümü, tek kullanımlık ürünlere geçilmesi gibi önlemler artık iş hayatının bir parçası olarak kabul görmüştür.
- Görüşülen sektör temsilcilerinin genel beklentisi salgının etkilerinin 1 yıl boyunca süreceği şeklindedir ancak sağlık alanında yaşanacak gelişmeler bu süreci etkileyebilir.
- Bakanlıklarımız tarafından alınan önlemler genel olarak isabetli bulunmakla beraber bir firma ücretsiz izin sistemini yetersiz bulduğunu belirtmiştir. Hafta sonlarında işletmeyi kapatan

firma personeline ayda 8 gün ücretsiz izin vermek istediğini ancak sistemin bu işlemin tek seferde yapılmasına izin verdiğini bu nedenle zorluk yaşadığını belirtmiştir. Başka bir firma beyannamelerin ertelenmesi dolayısıyla KDV tevkifatlarını alamadıklarını bu paranın içerde kaldığını belirtmiştir. Ayrıca kamu bankalarının bu süreçte işletmelere yardımcı olduğunu ancak özel bankalardan aynı tutumu göremediklerini belirtmişlerdir.

Osmaniye

İstihdam olanakları açısından Osmaniye tekstil sektörü önemli bir sanayi dalıdır. 2018 yılı SGK verilerine göre Osmaniye’de tekstil ürünleri imalatında 4.446 kişi çalışmaktadır. Osmaniye’de ana metal sanayiinden sonra en büyük istihdamı sağlayan tekstil sektörü, diğer illerde olduğu gibi COVID-19 salgınından olumsuz etkilenen sektörlerin başında gelmektedir. Söz konusu etkilerin değerlendirilmesi amacıyla Osmaniye tekstil sektöründen bir temsilci ile anket gerçekleştirilmiştir.

Tekstil sektörü Osmaniye’de en büyük istihdamı sağlayan 2. sektördür. İlde kısa çalışma ödeneğine yapılan başvuruların %24’ü tekstil sektöründedir.

- Firma, salgından etkilenme düzeyini kötü olarak derecelendirmiştir.
- İç pazarın dış pazara oranla daha fazla etkilendiği değerlendirilmiştir. Dış pazar talebindeki azalma %25’ler civarında iken iç pazarda %50-75 oranında bir azalma meydana gelmiştir.
- Genel anlamda iç pazara satış oranı daha yüksek olan işletme, daralmanın %50’den fazla olması sebebiyle 30 günden fazla faaliyetini durdurmuş, çalıştığı sürelerde de kapasitesini %50-75 oranında düşürmüştür.
- Bu süreçte stoka çalışılmış olması, mamul stok maliyetlerini arttırmıştır.
- Faaliyetlerini bir süre durdurması ve çalıştığı sürelerde kapasitesini düşürmesi sebebiyle işçi ihtiyacı da minimize edildiğinden, kısa çalışma uygulamasına başvurulmuş, çalışma saatleri yeniden düzenlenmiştir.
- İdari personel için uzaktan çalışma sistemine geçilmiştir.
- Firma, bu süreçte girdi fiyatlarında bir değişim olmadığını ancak navlun fiyatlarının artması sebebiyle maliyetlerinin yükseldiğini belirtmiştir.
- COVID-19’un ekonomik olarak olumsuz etkisinin 6 aylık süre sonunda geçebileceği ifade edilmiş, bu olumsuz etkinin yıllık ciroya %10’dan fazla oranda etki edeceği öngörülmüştür.
- Dış pazar talebi iç pazara göre nispeten daha az etkilendiğinden firma ilerleyen dönemde dış pazar ağıнын güçlendirilmesine yönelik yatırımlar yapabileceğini belirtmiştir.

3.1.3. Ana Metal Sanayi

Hatay

İskenderun körfezi 16,7 milyon ton çelik üretimi ile Türkiye üretiminin % 32’sini gerçekleştirmekte ve Türkiye çelik üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Türkiye’nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (2018) listesinde Hatay ilinden 11 firma yer almaktadır. Bu firmaların tamamı demir çelik sektöründedir. SGK kayıtlarına göre ana metal sanayisinde 89 firma ve 12.635 kişi, metal ürünler imalatında 337 firma ve 3349 kişi istihdam edilmektedir. 2019 yılında Hatay 1,66 milyar dolar çelik ihracatı gerçekleştirmiştir.

İlde kısa çalışma ödeneğine ana metal ve metal ürünler sektöründen 112 firma başvurmuştur. Çalışanlar için yapılan başvuruların %8’i bu sektördedir.

Salgın süresinde sektörde az etkilenen firmalar olduğu gibi yüksek oranda etkilenenlerde de mevcuttur. Ana metal sanayii ve rulo sac imalatçıları ara vermeden çalışırken, inşaat demiri üreticileri üretime kısa dönemlerde ara vermiştir. Bu anlamda yine büyük üreticiler dış pazarlara ağırlık vererek üretime devam ederken iç pazar ağırlıklı çalışan küçük üreticiler üretimi durdurmuştur.

Çin demir-çelik sektöründeki en önemli üretici konumundadır. Çin'in yerini doldurmak gibi durum söz konusu değildir ancak pazarın küçük bir kısmı dahi Türkiye'ye kayarsa sektörü rahatlatacağını belirtmişlerdir. Çin'de üretimin başladığını ancak çekingen pazarın farklı ülkelere kayacağını bu anlamda Türkiye için potansiyelin yüksek olduğunu beyan etmişlerdir.

- Sektörde girdi temininde zaman sıkıntısı yaşanmıştır. Hurda çelik ithalatında ve makine yedek parça temininde 4 aya varan süreler yaşanmıştır. Genel olarak gümrük işlemlerinin yavaşladığı beyan edilmiştir.
- Yüksek miktarlarda ve toptan satış yapıldığı için online satışın sektörde sık kullanılmadığını belirten firmalar, dış ticarete akreditif işlem yapıldığını ve en güvenli yöntemlerden biri olduğunu belirtmişlerdir.
- Firmalardan biri üretime ara vermediğini ancak kapasiteyi düşürdüğünü ve personelin yarısı için kısa çalışma ödeneğine başvurduğunu belirtmiştir. Bir diğeri kapasiteyi düşürmeden minimum seviyede personel çalıştırmaya devam ettiklerini söylemiştir. Her iki firmada personele ücretli izinlerini kullandıklarını ve idari personel için evden çalışmadan istifade ettiklerini belirtmiştir.
- Sektör üç vardiya 7/24 çalışmaktadır. Servis sayılarının artırılması, yemekhane düzeni, hijyen uygulamaları ve sağlık taramaları alınan önlemler arasındadır.
- Sektör temsilcileri salgının etkilerinin 1 yıldan uzun süre devam edeceğini beklediklerini belirtmişlerdir.
- Görüşme yapılan bir firma 2019 yılına göre ciroda artış beklediğini, bir diğeri aynı kalmasını umduğunu, bir tanesi de %10 a kadar düşüş beklediğini belirtmiştir.
- Tedbirlerin sektöre genel olarak fayda sağladığını ancak kredi yerine faizsiz destek ya da maliyetlerin üstlenileceği bir sistemin daha faydalı olacağı belirtilmiştir.
- Firma olarak yeni yatırım fırsatları görüyor musunuz? sorusuna bir firma makine yatırımlarına ağırlık vereceğini, bir diğeri demir çelik sektörü dışına çıkamayacağını belirtmiştir.

Osmaniye

SGK kayıtlarına göre Osmaniye'de ana metal sanayisi 30 firma 5396 çalışan ve metal ürünleri sektörü 114 firma 1497 adet çalışanı ile bir arada düşünüldüğünde istihdam olanakları açısından en önemli sektördür. Demir çelik sanayisi 2019 yılında gerçekleştirdiği 236,7 milyon dolar ihracat ile ilde ilk sırada yer almakta ve toplam ihracatın %77' sini oluşturmaktadır. Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (2018) listesinde Osmaniye ilinden 2 firma yer almaktadır ve ikisi de demir-çelik sektöründedir.

Sektörün en önemli girdisi olan hurda metalin temininde sıkıntılar yaşanmıştır. Hurda metal hem fiyatları artmış hem de temin süreleri uzamıştır.

- Genel anlamda sektörün, diğer sektörlerle kıyasla daha az etkilendiğini söylemek mümkündür. Osmaniye ilinde ağırlık inşaat demiri üretimi ağırlık olarak daha fazladır. Görüşülen firma temsilcileri normal faaliyetlerinin devam ettiğini belirtmişlerdir.
- Dış pazardaki hissedilir daralma, işletmeleri yeni pazar arayışlarına itmiştir ancak diğer krizlerden farklı olarak salgın süresince alternatif pazar bulmanın çok zor olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Bütün dünyada talep azalmıştır. İç ve dış talepteki daralmanın %50 civarında gerçekleştiği ifade edilmektedir.
- Normal faaliyetini sürdüren işletmelerin kapasitelerinde %25'ten daha az bir düşüş gerçekleşmiştir.
- Tedarik zincirinde yaşanan temel sorununun girdi fiyatlarındaki artış ve sevkiyattaki gecikmelerin olduğu ifade edilmektedir. Hurda fiyatları artmış makine yedek parça tedarik süreleri uzamıştır.
- Personel giderlerinde kısıtlamaya gidilmiş olup ücretli izinler kullanılmış ve bazı firmalar kısa çalışma ödeneğine başvurmuştur.
- Üç vardiya 7/24 çalışan sektör için çalışma saatlerinin değişmesi mümkün değildir. Personel servis sayıları artırılarak ve yemekhane düzeni değiştirilerek sosyal mesafe kurallarına uyulmuştur. Tesislerin hijyeni artırılmış, termal kamera sistemleri kurulmuş, personelin maske ile çalışması sağlanmıştır.
- COVİS-19 etkisinin sektör üzerindeki olumsuz etkisinin 6 aydan önce geçmeyeceği değerlendirilmektedir.
- İthal edilen medikal cihaz ve ürünlerin (yüksek teknoloji tanı ve tedavi cihazları ile bunlara bağlı yarı mamul, yedek parça) yerli üretimi, sürecin yarattığı ihtiyaç ve yatırım fırsatları arasında görülmektedir.

3.1.4. Mobilyacılık

Hatay

Hatay'da mobilya imalatı sektöründeki işyeri sayısı 2018 yılı SGK verilerine göre 392, bu sektörde çalışan sigortalı sayısı ise 1705'tir. Sektör, Hatay ili imalat sanayii içinde işyeri sayısı bakımından gıda sektöründen sonra en büyük ikinci, istihdam bakımından yine gıda sektöründen sonra en büyük 4.

sektör konumundadır. 2019 yılı TİM verilerine göre Hatay'da mobilya, kağıt ve orman ürünleri sektörü yıllık 6 milyon TL'ye yaklaşan ihracatıyla ilin ihracat yapan sektörleri arasında 6. sırada bulunmaktadır.

Hatay mobilya imalatı sektörünü temsilen 1 adet firma temsilcisi ve 1 adet meslek odası temsilcisi ile toplamda 2 mülakat gerçekleştirilmiştir.

Mülakatlarla ortaya konan görüşler doğrultusunda, mobilya sektörünün, COVID-19 salgınının ekonomik sonuçlarından olumsuz etkilenen sektörler arasında olduğu ortaya çıkmaktadır.

- Özellikle salgın sürecini ağır yaşayan bazı Ortadoğu (İran gibi) ve bazı Avrupa (İtalya, İspanya gibi) ülkelerine ihracat yapılamadığından dış pazarda daralma meydana gelmiştir.

2020 yılı Mart-Nisan-Mayıs döneminde Hatay mobilya, kağıt ve orman ürünleri ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine oranla % 38 oranında azalmıştır.

- Gümrük kapıları her ne kadar açık olsa da toptan alıcıların ürünleri son müşteriye ulaştıramaması sonucu yurt dışındaki müşterilerin de elinde mamul stoku oluşmuştur. Bunun etkileri önümüzdeki sürecin ihracat rakamlarına yansımaktır.
- Düğünlerin ertelenmesi gibi faktörler iç pazarda daralmaya yol açmıştır.
- Gümrük işlemlerinin yavaşlaması termin sürelerinin uzamasına ve girdi temininde sıkıntılara sebep olmuştur.
- Kapasitenin düşürülmesine rağmen bitmiş ürün satışı azaldığı için stoklar artmış ve mamul stok maliyetleri yükselmiştir.
- Mobilya sektöründe kış sezonunun giderlerin fazla olduğu, bahar sezonunun da bu giderlerin karşılanacağı ve gelirin fazla olduğu sezon olduğu ifade edilmiştir. Salgının tam olarak bahar aylarına denk gelmesi sektörün yıl içindeki finansman dengesini olumsuz etkilemiştir.
- Görüşülen firma temsilcisi faaliyetlerine yaklaşık 25 gün ara verdiklerini ve çalışmaya başladıkları süreçte de kapasitelerini %50-75 oranında düşürdüklerini ifade etmiştir.
- İhracat kanallarının daralması firmayı yeni pazar arayışlarına itmiş, ABD gibi yeni pazarlara açılma olanakları gelişmiştir. Farklı müşterilerin portföye katılması ürün çeşitliliğinde olmasa da mevcut ürünlerin tasarımlarında değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Büyük mobilya grupları yerine daha küçük ve fonksiyonel ürünler ön plana çıkarılmıştır.
- Mobilya sektöründe müşteri kanallarını geliştirmede en etkili yolların alım heyetlerinin ülkeyi ziyaret etmesi, fuarlara katılım gibi kalabalık organizasyonlar olduğu ifade edilmiştir. Bu süreçte söz konusu organizasyonlar yerine online katalog, tele/video konferans gibi dijital teknolojilerin kullanımına geçilmiştir.
- Mobilyacılık sektörü tedarik zincirinde yaşanan sorunların gümrüklerdeki yavaşlamalar, sevkiyat sürelerinin uzaması ve artan navlun fiyatları olduğu belirtilmiştir.
- Faaliyetlerin durduğu veya kapasitenin düşürüldüğü dönemlerde personel için kısa çalışma ödeneğine başvurulmuş, kısa çalışma ödeneği olumsuz sonuçlanan çalışanlar için ücretsiz izin kullandırma yoluna gidilmiştir.
- COVID-19 salgınının etkisinin ekonomi üzerindeki etkisinin, muhtemel 2. dalgaya bağlı olduğu, 2.dalga yaşanmazsa 1 yıla kadar toparlanmanın başlayabileceği, 2. dalga söz konusu olursa toparlanma sürecinin 1 yılı aşacağı tahmin edilmektedir.
- Sektörel beklentiler arasında, mobilya sektöründe tanıtım faaliyetlerinin dijitalleştirilmesi anlamında yönlendirilmeye ve desteğe ihtiyaç olduğu, bu anlamda dijital dönüşümün tüm sektörler için ulusal strateji olarak benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir.
- Sektör temsilcileri özeleştirici olarak salgın henüz Çin'deyken ve dünyaya yayılmamışken sektörün ciddi tedbirler alabileceğini ancak bunun yerine hiç Türkiye'ye gelmeyecekmiş gibi davranıldığını düşünmektedirler.
- Yeni normallere nasıl adapte olunacağı ile ilgili il veya bölge bazında sektörel masaların kurulması ve sektör temsilcilerinin bilgilendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Örneğin alım heyetlerinin bundan sonraki süreçte büyük ihtimalle gelmeyecek olması, misafir kültürünün değişmesi gibi durumların hangi yollarla telafi edileceği ile ilgili konuların bu masalarda görüşülmesi gerektiği dile getirilmiştir.

3.1.5. Ayakkabıcılık

Hatay

Ayakkabıcılık sektöründe usta-çırak ilişkisine dayalı geleneksel üretimden, modern teknoloji kullanımına uzanan bir üretimle Hatay ili erkek ayakkabı Türkiye'nin önemli üretici merkezlerindendir. Özellikle Hatay ili merkez ilçesi olan Antakya günümüzün popüler rekabetçi iş stratejilerinden iş kümesi potansiyeline sahip bir sanayi bölgesidir. 2018 yılı SGK verilerine göre Hatay ilinde deri ve ilgili ürünlerin imalatı sektöründe yer alan 83 adet firma, ilin istihdamına da önemli katkı sağlayan sektörlerden biridir.

2020 yılı Mart-Nisan-Mayıs döneminde Hatay ayakkabıcılık sektörü ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine oranla % 19 oranında azalmıştır.

Hatay ilinin ayakkabıcılık sektörünü temsilen 2 adet firma ile mülakat gerçekleştirilmiş, 2 adet firma ile anket yapılmıştır.

- COVID-19 salgınından etkilenme düzeylerine tüm firmalar “çok kötü” cevabını vermiştir.
- AVM'lerin ve perakende mağazalarının kapanması sonucu iç pazarda ciddi bir daralma meydana gelmiştir.
- İhracat yapan firmalar da dış pazarda daralma olduğunu dile getirmişlerdir.
- Firmalar faaliyetlerine 10 ila 30 gün arasında değişen sürelerde ara vermişler, bu süreçte çalışanları için kısa çalışma ödeneğine başvurmuşlardır. Başvuruların ilk dönemlerinde zaman zaman sıkıntılar yaşadıklarını ancak ilerleyen süreçte bu sıkıntıların da giderildiği belirtilmiştir.
- Salgın sürecinde sektör genel anlamda üretim kapasitesinin en fazla %50'sini kullanmıştır.
- İhracat yapan firmalar alternatif pazar arayışına girmişlerdir.
- Firmalar büyük ölçüde faaliyete ara verdiklerinden tedarik zinciri konusunda ciddi sıkıntılar yaşamamışlardır. Ancak faaliyete başladıkları süreçte sevkiyatla ilgili sıkıntılar yaşamışlardır.
- Navlun bedellerinin artması lojistik ile ilgili en önemli sorun olarak ön plana çıkmaktadır. Yurt dışı kaynaklı girdi malzemesi kullanan işletmeler, özellikle uçak kargo fiyatlarında ciddi artışla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.
- İşletmeler salgının ilk etkilerinden sonra faaliyete başladıkları andan itibaren personel çalışma saatlerinde düzenlemeye gitmişler, mavi yakalı personel için vardiyalı çalışma sistemine geçmişlerdir. Beyaz yakalı personellerin ise bir süre uzaktan çalışmaya devam ettiği ifade edilmiştir.
- Tesis düzenlerinde, özellikle yemekhane, dinlenme alanları gibi bölgelerde oturma düzenleri değiştirilmiş, tek kullanımlık ürünlere geçilmiştir. Ateş ölçümü, maske kullanımı ve dezenfektan erişilebilirliklerinin artırılması sektördeki tüm işletmelerin aldığı önlemlerdir.
- Emek yoğun çalışan bir sektör olan ayakkabıcılık sektöründe personel sayısı da nispeten fazla olduğundan yeni normal olarak adlandırılan yeni çalışma düzenine adaptasyonda zorlandıklarını belirten firmalar bulunmaktadır.
- İşçi servislerinde kapasitenin yarıya indirilmesi, özellikle küçük sanayi sitesi, OSB gibi şehir merkezine uzak bölgelerdeki işletmeler için maliyetleri arttırmıştır.
- Firmalar, tesislerinin yeni sürece göre düzenlenmesi, çalışanların izolasyonunun işletme içinde ve dinlenme alanlarında sağlanabilmesi, servis hizmetlerine yönelik yasal dayanağı

olan bir düzenleme yapılması gibi konularda devlet desteği beklentisi içinde olduklarını belirtmişlerdir.

- Süreç itibarıyla kullanılan tıbbi malzemeler, tek kullanımlık ürünler işletmelerin atık miktarını artırmıştır. İşletmeler atık bertarafı ve geri dönüşüm maliyetlerinin arttığını, bu kapsamda da destek beklediklerini ifade etmişlerdir.
- Yeni yatırım olanakları açısından sektörün ortak görüşü, mevcut işletmelerin modernizasyonu ve dijital altyapının geliştirilmesi yönünde olmuştur.

Kahramanmaraş

Kahramanmaraş kadın ayakkabı üretim merkezlerinden biridir. Kadın ayakkabısı imalatı yapan 195 işletme, maliyetler ve vergiler karşısında kayıt dışı yöntemlerle ağırlıklı iç pazara, kısmen Ortadoğu, Afrika, Rusya, Orta Asya ülkelerine yönelik olarak faaliyet göstermektedirler. Kentte yılda yaklaşık 10 milyon çift kadın ayakkabısı üretilmektedir.

2020 yılı Mart-Nisan-Mayıs döneminde Kahramanmaraş ayakkabıcılık sektörü ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine oranla % 32 oranında azalmıştır.

Sektördeki firmalar genelde 10-50 arası personel büyüklüğüne sahip küçük işletmelerdir. Parça başına üretim yaptırma yaygındır bu nedenle bu işletmelerde sigortalı çalışan sayısı düşüktür. Sektör yazlık ve kışlık olmak üzere sezonluk çalışır.

- Görüşme yapılan 3 firmanın tamamı üretimi durdurduklarını ve 2 ayın üzerinde kapalı olduklarını söylemiştir. Bu sürede işsiz kalan personelin bir kısmının nakdi ücret desteğinden(günlük 39 TL) yararlandığını, bir kısmına ise işveren tarafından yardım yapıldığını beyan etmişlerdir.
- Özellikle düğünlerin başlamasını beklediklerini belirten sektör temsilcileri, piyasanın bu sayede hareket kazanacağını umduklarını söylemiştir. Salgın nedeniyle fuarların da iptal olduğunu, DOĞAKA'nın desteklediği fuar katılımlarında önemli iş bağlantıları yaptıklarını belirtmişlerdir.
- Görüşme yapılan üç firmada 27 Mayıs-1 Haziran tarihinde yeniden işbaşı yaptıklarını ancak %50 kapasite ile çalıştıklarını belirtmiştir.
- Görüşme yapılan 2 firma toptan satış yaptıkları için online satış sistemi kullanmadıklarını ancak satış yaptıkları müşterilerin bu şekilde satış yaptığını belirttiler. Bir firma sosyal medya aracılığıyla ve kapıda ödeme yöntemiyle satış yaptığını beyan etmiştir.
- Üretime başlayan firmalar yakın çalışılan tezgahlarda mesafeleri uzattıklarını ve günlük dezenfekte yaptıklarını belirtmiştir.
- Firmalar yılsonu ciroda yaklaşık %50 düşüş beklediklerini ve salgının etkilerinin en 6 ay sürmesini beklediklerini belirtmişlerdir.
- Alınabilecek önlem olarak esnaflara destek verilmesini talep etmektedirler. Tedarik zincirinde üreticinin nihai ürünü esnafa verdiğini, oradaki aksamadan doğrudan etkilendiklerini beyan etmişlerdir.
- Yeni yatırım fırsatı olarak bir firma seri imalatı düşündüğünü buna gerekçe olarak ocak-şubat aylarında talebin yüksek olduğunu ancak kapasitenin düşük olduğunu belirtmiştir. Diğer bir firma ise gıda sektörü ve hayvancılık yatırımı düşündüğünü belirtmiştir.

3.1.6. Lojistik

Hatay

SGK 2018 yılı verilerine göre Hatay'da taşımacılık sektöründe toplam 2.204 firmada 14.189 çalışan bulunmakta olup bu rakamların %99'unu kara taşımacılığı oluşturmaktadır. Taşımacılık sektöründe yer alan firma ve çalışan sayısı, Hatay'daki tüm sektörler içinde perakende sektöründen sonra en fazla işyerine sahip ve en fazla istihdam yaratan ikinci sektördür. Antakya Ticaret ve Sanayi Odası verilerine göre Hatay ili sahip olduğu 8.869 adet çekici ile İstanbul ve Mersin'den sonra en büyük nakliye filosuna sahip üçüncü il konumundadır. Türkiye'deki C2 belgeli firmaların %11,69'u Hatay'da bulunmaktadır. Hatay'da lojistik sektörü içinde uluslararası taşıma yapan firma sayısı Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND) verilerine göre 2020 yılı itibarıyla 97'dir.

COVID-19 salgınının küresel etkileri sebebiyle kara taşımacılığında yaşanan sıkıntılar, konteynırlar kullanılarak gerçekleştirilen deniz taşımacılığının daha çok tercih edilmesine sebep olmuştur.

Lojistik sektörünü temsilen, Uluslararası Nakliyeciler Derneği Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı ve aynı zamanda Hatay'da bir lojistik firma sahibi olan sektör temsilcisi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

- Bölgenin lojistik açısından çok avantajlı bir konumda olmasının yanında siyasi ve askeri olarak istikrarsız bir bölge olan Ortadoğu'ya yakın olması, söz konusu avantajlı durumdan etkin şekilde faydalanılamamasına sebep olmaktadır.
- COVID-19 salgının sektöre olan etkilerinin tam olarak anlaşılması için salgın öncesi dönemdeki gelişmelerin de değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- 2011 yılı başlarında Suriye'de yaşanan iç karışıklığın zaman içinde iç savaşa evrilmesi ve bu süreçte farklı tarihlerde Suriye'den transit geçiş yapan Türk tırlarının ateşe verilmesi, Türkiye'nin tavrını şekillendirmede etkili olmuş ve lojistik sektöründe ciddi ekonomik kayıplar başlamıştır. 2011 yılına kadar Suriye ve ötesindeki firmalara günde 250 tırlık sevkiyatlar gerçekleştirilirken, bu rakamda ciddi düşüşler meydana gelmeye başlamıştır.
- Yeni güzergah arayışları başlamış, Irak üzerinden Kuveyt ve diğer ülkelere sevkiyatlar başlamış ancak Irak'taki siyasi ve askeri konjonktür sebebiyle ciddi güvenlik riskleri ortaya çıkmıştır.
- Alternatif olarak Ro-Ro seferleri (deniz yoluyla tırların farklı ülkelere geçişi) başlamış, Ro-Ro seferleri için iki farklı hat kullanılmıştır. İlki Akdeniz üzerinden Mısır ve ötesi ülkelere sevkiyat yapmak üzere tasarlanmış ancak Türkiye ile Mısır'ın karayolu taşımacılığı anlaşmasının iptal edilmesi üzerine bu hat kullanılamamıştır.
- İkinci Ro-Ro hattı olarak İskenderun Limanı ile Süveyş kanalı üzerinden Suudi Arabistan'a, oradan da diğer Ortadoğu ülkelerine sevkiyat başlamıştır. Ancak Süveyş Kanalı'ndan geçiş için bir tırın 250 bin dolar geçiş ücreti ödemesi ve buna işletme maliyetlerinin de eklenmesi, Ro-Ro seferlerinin etkin şekilde değerlendirilmesine engel olmuştur.
- Lübnanlı bir firma tarafından işletilmeye başlanan Ro-Ro seferleri, Suudi Arabistan'ın COVID-19 salgını sebebiyle Türk şoförlerini ülkeye kabul etmeyeceğini açıklaması üzerine tekrar sona ermiştir.
- Bu süreçte Ro-Ro seferleri Mersin (Ürdün hattı) ve Taşucu (Lübnan hattı) limanlarından devam etmekte, ancak bu durum sevkiyat süresini ciddi şekilde uzatmaktadır.

- Sonuç itibarıyla yaşanan siyasi gelişmelere ilaveten COVID-19 salgınının uluslararası etkileri sebebiyle Mart 2020 tarihinden bu yana kara taşımacılığı neredeyse sıfırlanmış, ihracat konteynırlar aracılığı ile deniz yoluyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır.
- Doğrudan Suriye üzerinden 3 gün içinde tamamlanabilecek seferler, COVID-19 salgını sebebiyle bu hattın kullanılamaması ve sevkiyatın Mersin üzerinden Ro-Ro seferleri ile gerçekleştirilmesi durumunda 15 günde tamamlanabilmektedir.
- Salgın sürecinde İran-Irak ve Türki Cumhuriyetlere geçişler tamamen kapatılmış, bazı Avrupa ülkelerine geçişler devam etmiştir.
- Schengen vizesi ile geçiş hakkı tanıyan Avrupa ülkelerinin konsolosluklarında personeller, salgın sebebiyle çalışmadıkları için vize uzun bir süre verilmemiştir. Vizeler verilmeye başlandığında ise şartlar değiştirilmiş ve vize alma süreci 45 güne çıkmıştır. Bu süreçte vizesi biten şoförlere vize alınamamış ve şoför bulmada ciddi problemler yaşanmıştır.
- Yurt dışından gelen şoförlere yönelik 14 günlük karantina uygulaması sevkiyatta aksamalara sebep olmuştur.
- Kronik olarak sektörde var olan şoför sıkıntısının yanında, salgına yönelik kişisel kaygılar sebebiyle de birçok şoför çalışmak istemediklerini beyan etmiştir.
- Rusya da bu süreçte geçiş belgesi konusunda ilave tedbirler aldığından Rusya sevkiyatlarında da sıkıntılar yaşanmıştır.

Sektörel olarak COVID-19 salgınının etkisinden daha kolay çıkabilmek ve lojistik sektörünü canlandırabilmek adına çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur:

- Hâlihazırda 66 yaşından gün almış şoförlerin SRC belgesi iptal edilmekte, bu durum zaten şoför konusunda sıkıntıda olan sektörü daha da zora sokmaktadır. SRC belgesinin geçerliği için üst yaş sınırı 68'e çıkarılmalıdır.
- Özellikle COVID-19 salgını süresince sevkiyat yapan tırlar ya giden ülkelerde bekletilmiş ya da çeşitli sebeplerle ülke içinde hemen sefere çıkamamıştır. Bunun getirdiği mali yüke ilaveten tırlar, boş geçen bu sürelerde de sigortalı olmaktadır. Bu maliyetleri azaltabilmek için tırların çalışma gün sayısına göre sigortalanabileceği bir sisteme geçilmelidir.
- Uluslararası nakliye yapan firmalar KDV muafiyetinden faydalanabilmekte ancak KDV tutarı önce firma sahibi tarafından ödenmekte, daha sonra yapılan tespitler neticesinde 2-3 ay içinde devlet tarafından geri ödenmektedir. Geri ödeme sistemi yerine, tespit ve kontrol işlemlerinin önceden yapılması ve KDV muafiyetinden ödeme yapılmadan faydalanılması talep edilmektedir.
- Sektörün en önemli problemlerinden olan şoför açığının giderilmesi için şoförlük mesleğine yönelik teşvikler ve farkındalık yaratmak adına çalışmalar yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

3.1.7. Kuyumculuk

Kahramanmaraş

Kuyumculuk sektörü Kahramanmaraş'ın önde gelen sektörlerinden biri olarak 500'e yakın atölye ve yılda 40 ton altın işlenmesiyle İstanbul'dan sonra Türkiye'de ikinci sırada yer almaktadır. Altın işlemeciliği bakımından tecrübenin yüksek olduğu sektörde yaklaşık 5.000 kişi istihdam edilmektedir.

- Sektör salgın süresince faaliyetini durdurmuştur ve işletmelerin bir kısmı hala kapalıdır. Türkiye'nin doğu şehirlerinde müşterileri olanlar faaliyete başlamış ancak batı şehirler ve İstanbul'a çalışanlar henüz faaliyete başlamamıştır. Kapalı olan firmalardan biri 1 Temmuz'da üretime başlamayı planladığını söylemiştir.

Altın işleme sektörü salgın süresince faaliyetini durdurmuştur. Bu süreçte en önemli girdi olan külçe altının İstanbul'dan kuryeler vasıtasıyla gelmesi ve salgın sürecinde geliş gidişlerin azalması ile temininde sıkıntı yaşanmıştır.

- İnsanların bu tip kriz dönemlerinde bütçelerini mücevher olarak kullanılan altına yatırmadığını beyan sektör temsilcileri düşüncelerin ertelenmesinin de sektörü olumsuz etkilediğini belirtmiştir.
- Online satış kanallarını müşterilerinin kullandığını beyan eden sektör temsilcileri bu alanın tecrübe ve iyi bir altyapı gerektirdiğini belirtmiştir.
- En önemli girdi olan külçe altının İstanbul'dan kuryeler vasıtasıyla geldiğini, salgın sürecinde geliş gidişlerin azalması ile altın temininde sıkıntı yaşandığını belirtmişlerdir.
- Sektör kısa çalışma ödeneğinden faydalandığını ve kalan kısmında işveren tarafından karşılandığını belirtmiştir. Buna gerekçe olarak bu sektörde, altın ile iç içe çalışanların maddi olarak tatmin olmamasının güven sorunları yarattığını belirtmişlerdir. Bu anlamda bir firma personel desteklerinin en azından asgari ücret oranında olması gerektiğini beyan etmiştir.
- Sektör temsilcilerimizden bir tanesi ürünün kuryeler aracılığı ile uçakla taşındığını ancak el bagajı limitlerinin düşürülmesi nedeniyle büyük sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. Bu hususu THY'ye bildirdiklerini ancak sonuç alamadıklarını söylemişlerdir.

3.1.8. Plastik-Kauçuk

Kahramanmaraş

2018 yılı SGK verilerine göre Kahramanmaraş kauçuk ve plastik ürünler imalatı sektöründe 103 adet işletmede 764 sigortalı istihdam edilmektedir. Kauçuk ve plastik imalatı sektöründe, Kahramanmaraş'ın lokomotif sektörlerinden metal mutfak eşyası sektörüne yardımcı malzeme tedariki (kulp, sap, tutacak, vb.) sağlayan işletmeler ile gıda ambalajı üretimi yapan işletmeler ön plana çıkmaktadır.

Kahramanmaraş plastik-kauçuk sektöründeki işletmeler salgın sürecinde iç ve dış pazardan gelen taleplerin azalması sonucu kapasitelerini düşürmüşlerdir.

Sektörü temsilen Kahramanmaraş'ta 2 firma ile mülakat yapılmıştır.

- İç ve dış pazardan gelen taleplerin azalması sonucu firmalar kapasitelerini düşürmüşlerdir.
- Lojistik sürelerinin uzaması ve gümrük işlemlerindeki yavaşlama, girdi temininde gecikmelere yol açmıştır.
- Müşteri ilişkileri açısından önem arz eden yurt içi/ yurt dışı müşteri ziyaretleri iptal edilmiş, görüşmeler online olarak gerçekleştirilmiştir.
- Yeni pazarlarda yer alabilmek için ürün çeşitliliğini artırmak yerine mevcut ürünlerde tasarım değişimine gidildiği ifade edilmiştir.
- Gıda ambalajı üreten firma yetkilisi, kapasitenin düşürülmesi sonucu çalışanlara ücretli izin kullandırıldığını ve kısa çalışma ödeneğine başvurulduğunu belirtmiştir.

- Kısa çalışma ödeneği sürecine ilişkin çalışanların bilgi eksikliği (başvuru kriterleri vb.) personel ile yöneticiler arasında anlaşmazlıklara yol açmıştır.
- Kısa çalışma ödeneği başvuru sürecinde uygulamanın yavaş ilerlediği, İŞKUR'un da esnek çalışma sistemine geçmesi sebebiyle muhatap bulmada sorunlar yaşandığı ifade edilmiştir.
- Melamin malzeme üreticisi firma yetkilisi, bu süreçte ürün çeşitliliğinin en az %20 oranında artırıldığını, dolayısıyla Ür-Ge ve Ar-Ge giderlerinden tasarruf etmek yerine aksine bu birimlerin bütçelerinin artırıldığını ifade etmiştir.
- Görüşülen firmalar işletmelerinin Türkiye'de Kurulu olmasının, pazarlama açısından olumlu etki oluşturduğunu belirtmişlerdir. TSE'nin sanayi işletmelerine yönelik olarak COVID-19 Hijyen, Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Standardı geliştirmiş olmasının önemli olduğu, ancak bu standardın gerektirdiği koşullara uyum sağlayan firmalara verilecek "COVID-19 Güvenli Üretim Belgesi" nin yurt dışında da karşılık bulması gerektiği ifade edilmiştir.
- Melamin mutfak eşyası üreticisi firma, Çin'le ticari ilişkisi bulunan Tayland, Cezayir, Fas, Belçika gibi ülkelerin Türkiye'ye ilgi duyduklarını ve bu ülkelerdeki müşterilerle ticari ilişkilerini geliştirmeye başladıklarını ifade etmiştir.
- İşçi servislerinin %50 kapasiteyle çalışma zorunluluğu ancak servis hizmeti ödemelerinin tam kapasiteye göre yapılması maliyeti arttırmaktadır. Bu duruma yönelik düzenlemelerin yapılması talep edilmektedir.
- İşçi çıkarmanın engellendiği dönemde faaliyetini durduran birçok işletmede çalışanların fiili olarak çalışmaya da hali hazırda çalışıyor görünmeleri sebebiyle çalışmaya devam eden diğer sektörlerde yeni işe giriş yapamadıkları, dolayısıyla işçi ihtiyacı olan sektördeki işletmelerin işçi temininde sıkıntı yaşadığı dile getirilmiştir. Bu işletmeler, Suriyelilerin istihdamına yönelmiş, ancak çalışma izinleri, vs. ile ilgili işlemlerden dolayı kayıtlı işçi çalıştırma sıkıntısı yaşanmıştır. Bu ve benzer süreçlerde Suriyelilerin çalışma izni alma sürecinin kolaylaştırılması gerektiği ifade edilmektedir.

Kahramanmaraş kauçuk ve plastik sektöründe görüşülen firmalar işletme düzeninin yeni süreçte uygun şekilde tasarlanması bakımından benzer tedbirler almışlardır. Servislerde, soyunma odalarında ve dinlenme sürelerinde maske kullanım zorunluluğu, tek kullanımlık bardak, tabak, vb. kullanımı, sağlık taramaları, toplu eğitim ve toplantıların iptal edilmesi, çalışma alanlarında dezenfektan erişilebilirliğinin artırılması, bilgilendirme afişleri asılması, vb. görüşülen firmalarca hayata geçirilen önlemlerdir.

Salgın sürecinde ortaya çıkan ihtiyaçlar ve fırsatlar göz önüne alındığında aşağıdaki yatırım alanlarının değerlendirilebileceği ifade edilmiştir:

- Hijyen gerekliliklerinin artması, anti bakteriyel ürün üretimine talebi artıracaktır (Anti-bakteriyel tabak, bardak, vb. üretimi).
- Emek yoğun sektörlerde teknolojik altyapıya yönelik yatırımlar.

3.2. COVID-19 Salgınından Düşük Düzeyde Etkilenen Sektörler

3.2.1. Metal Mutfak Eşyaları

Kahramanmaraş

Geçmişten gelen küçük el sanatlarından bakırcılık ve alüminyumculuğun uzantısı olarak metal mutfak eşyaları sektörü Kahramanmaraş ilinde önemli bir noktadadır. Türkiye’de üretilen metal mutfak eşyalarının %60’ı Kahramanmaraş ilinde üretilmektedir (Kahramanmaraş Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, 2018). Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı 93 üretici ve bu tesislerde kayıtlı olarak çalışan 5.000 kişi bulunmaktadır. Sektör Orta-Doğu ve Arap Ülkeleri başta olmak üzere 90 ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir. 2019 yılı ihracat rakamı 130 milyon dolardır.

Salgının özellikle dış pazarlarda etkisinin başladığı Ocak ve Şubat aylarında metal mutfak eşyalarına olan dış talep yükselmiştir. Mart ayından sonra talep yavaşlarsa da sektör Çin’e alternatif olabileceğini göstermiştir.

Sektör yetkilileri ile yapılan görüşmeler neticesinde ulaşılan sonuçlar şu şekildedir. Sektör salgın nedeniyle üretime ara vermemiştir. Ocak ve Şubat aylarında dış talep 3 katına çıkmıştır. Mart ayından sonra siparişler azalmış olsa da alınan siparişleri yetiştirmek için sektör tam kapasite faaliyete devam etmiştir. Sektör temsilcileri gıda sektöründen sonra bu salgından en az etkilenen sektörlerden biri olduklarını belirtmişlerdir. Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteren bir firma yetkilisi salgın sürecinde çalışma izni almalarının kendileri açısından kolay olduğunu ancak diğer firmaların bu konuda sıkıntı yaşadığını ve üretimde aksamalar olduğunu belirtmiştir.

Sektördeki birçok firma kapasite artışı düşünmektedir. Çin’deki önlemler nedeniyle kendilerine kayan pazarın büyük kısmının tekrar Çin’e döneceğini ancak mutlaka alternatif olarak Türkiye pazarını kaybetmek istemeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu süreçte bazı Çinli firmaların Türkiye’de fason üretim yaptırdıklarına da belirtmişlerdir. Avrupa’da yaygın kullanılan induksiyon ocaklar nedeniyle bu pazarda varlık göstermeyen sektörden bazı firmalar gelen talep nedeniyle yeni yatırımlar yaparak bu ocaklara uygun ürünler üretmeye karar vermiştir.

- Girdi temininde yaşanan sıkıntılar büyük ölçüde aşılmıştır. Kulp gibi bazı yarı mamul üreticilerinden zamanında ürün alamadıkları için gecikmeler yaşanmıştır. Ürün ambalajında kullanılan kâğıt-karton girdisinin ise fiyatı oldukça yükselmiştir. Gemi taşımacılığı sorunsuz devam etmiş, karayolu taşımacılığında ise gecikmeler yaşanmıştır.
- Görüşülen bir firma online satışı yoğun şekilde kullandığını, bir diğeri ülkemizdeki büyük e-ticaret firmalarından biri ile anlaştığını ve bu iş için bilişim personeli istihdam ettiğini, bir diğeri altyapı çalışmalarına başladığını online-showroom gibi projeleri olduğunu belirtmiştir. Bir firma gelen sipariş yoğunluğu nedeniyle satış sonrası kargo hizmetinin çöktüğünü belirtmiştir. Sektör temsilcileri uzaktan toplantı uygulamalarını sıklıkla kullandıklarını beyan etmiştir.
- Salgın sürecin ilk zamanlarında yaşanan panik havası ücretli izinleri kullandırdıklarını sonrasında ise idari birimleri evden çalıştırdıklarını belirtmişlerdir. Bir firma tasarım ofisini tümüyle evden çalıştırdıklarını beyan etmiştir.
- Çalışma düzeninde gerekli olan değişikliklerin yapıldığını belirten işletmeler, soyunma odalarının, servislerin ve yemekhane düzeninin değiştiği ayrıca sağlık taramaları ve hijyen

uygulamalarının rutin olarak uygulandığı belirtilmiştir. Bir işletme üretim tesisinde genelde mesafelerin yeterli olduğunu ancak paketleme bölümünde mesafelerin artırıldığını belirtmiştir.

- Salgının etkilerinin 1-2 yıl arasında atlatılacağını beklediklerini belirten işletmeler, kendileri açısından kötü bir mali tablo ile karşılaşmayı beklemediklerini, 2020 yılı sonunda 2019 ciro ve üretim rakamlarını yakalamayı beklediklerini beyan etmişlerdir. Yönetim danışmanlığı hizmeti alan bir firma verimlilik hedeflerinin gerisinde kaldığını yenilik ve proje hedeflerinin aksadığını belirtmiştir.
- Bir firma ulusal düzeyde alınan tedbirlere ilaveten, taşımacılık sektörü için önlemler alınması gerektiğini ayrıca enerji giderleri için yapılandırma/taksitlendirme yapılabileceğini belirtmiştir. Bir diğeri bankaların ihtiyacı olana değil, mali durumu iyi olan firmalara kredi açtığını bu nedenle kredilerin verimli kullanılmadığını belirtmiştir. Bir firma geciken KGF nedeniyle kredinin kullanılmadığını, esnaf ve toptancıların bu süreçte yeterine desteklenmediğini belirtmiştir.
- Yeni yatırımı alanı olarak bir firma nonwoven üretimini araştırdığını, diğerleri mevcut üretim tesislerine kapasite artırımı için yatırımı düşündüklerini belirtmiştir.

3.2.2. Filtre

Hatay

Türkiye'nin ilk filtre fabrikasının kurulduğu Hatay ili, sanayi sicil kayıtlarına göre 33 milyon adet filtre üretimi ile Türkiye otomotiv filtresi imalatının % 60'ını gerçekleştirmektedir. Sektörün 2018 yılı cirosu 805,3 milyon TL dir ve bu cironun %58'i yurtdışı satışlardan elde edilmektedir. GİB (Gelir İdaresi Başkanlığı) kayıtlarına göre ilde ana faaliyeti filtre imalatı olan 20 firma ve bu firmalarda istihdam edilen 2.105 çalışan bulunmaktadır. İçten yanmalı motorlar için filtre ihracat rakamlarına bakıldığında 81 il içerisinde ilk sırada Hatay görülmektedir. Hatay'dan yaklaşık 80 ülkeye ihracat yapılmakla birlikte Avrupa Birliği ülkelerinin ağırlığı göze çarpmaktadır.

Hatay'da filtre sektöründe kısa çalışma ödeneğine 6 firma 432 personeli için başvurmuştur. Bu rakam sektörde toplam çalışan sayısının %21'ine karşılık gelmektedir. Yurtiçi pazarı ağırlıklı çalışan firmalar salgından daha çok etkilenmiştir.

Sektörün önde gelen firmaları ile yapılan görüşmeler neticesinde ulaşılan sonuçlar şu şekildedir. Sektör salgın sürecinde çalışmıştır. Sadece birkaç firma kısa süre için üretimi durdurmuş sonrasında tam kapasite çalışmaya devam etmiştir. Ancak içi pazar ağırlıklı üretim yapan firmalar salgından ciddi anlamda etkilenmiştir. Özellikle şehirlerarası giriş-çıkış yasakları nedeniyle araç hareketinin az olması filtre satışlarını doğrudan etkilemiştir. Otomotiv yan sanayisi içinde yer alan sektörde OEM (Orijinal Yedek Parça Üreticileri) ve OES (Orijinal Yedek Tedarikçisi) satışı yapanlar, tüm dünyadaki büyük otomotiv üreticilerinin üretime vermesi nedeniyle orijinal parça satışlarında %50 oranında düşüş yaşamışlardır. Bu açığı aftermarket (satış sonrası) piyasa satışları ile telafi etmeye çalışmışlardır. Çin'de başlayan süreç ve alınan tedbirler nedeniyle oluşan olumsuz hava sektöre olumlu yansımıştır. Gerek siparişlerdeki gerekse fiyat teklifi için yapılan görüşmelerdeki artış bu durumu doğrulamaktadır. Görüşülen işletmeler 2020 yılını cirosunun 2019 yılı ile eşit seviyede kapatmak istediklerini ve beklentilerinin bu yönde olduğunu belirtmiştir.

- Salgın sürecinde ürün temininde bir sıkıntı yaşanmadığı belirtilmiştir. Geçmiş tecrübelerinden dolayı 6-12 aylık girdi stoku bulunduran sektör sadece filtre kâğıdında dışa bağımlıdır. İhracat işlemlerinde yoğun olarak gemi ile taşımacılığı kullanan sektör bir aksama yaşamamıştır. Karayolu taşımacılığında ise ufak sıkıntılar olmuştur. Gümrük işlemlerindeki yavaşlama ve Türkiye-Avrupa arası navlun bedelinde yaşanan artış diğer olumsuz gelişmelerdir.
- Üretime ara veren firmalar kısa çalışma ödeneğinden faydalanmıştır. Bunun yanında ücretli izinler kullanılmış ve idari personelin uzaktan çalışması sağlanmıştır.
- Sektördeki önemli bir firma siparişler için uzun zamandır MOS (Müşteri Otomasyon Sistemi) kullandığını belirtmiş bu nedenle herhangi bir bilişim yatırımına ihtiyaç duymadığını belirtirken bir diğer firma web satışlarını gündeme aldıklarını ifade etmiştir.
- Görüşülen firmalar sektörün yapısı gereği personelin oldukça yakın çalıştığı tezgahlar bulunduğunu bu nedenle normalde uygulanmayan vardiyalı çalışma sistemine geçildiğini belirtmiştir. Bu sayede üretimde aynı anda çalışan sayısı düşürülmüştür. Bunun yanında servislerin ve yemekhane düzeninin değiştiği ayrıca sağlık taramaları ve hijyen uygulamalarının rutin uygulandığı belirtilmiştir.
- Sektör temsilcileri alınan tedbirlerden üretici olarak yararlandıklarını ancak yakın çalıştıkları tüccarların bu tedbirlerden yeteri kadar faydalanamadığını belirtmiştir. Bir firma kısa çalışma ödeneğinin %60 yerine % 80 oranı üzerinden karşılanması gerektiğini belirtmiştir. Yine tedbirlerden bazı sektörlerin yararlanamadığı sektörlerin daha kapsayıcı olacak şekilde genişletilebileceği belirtilmiştir.
- Sektör için önemli bazı kamu yatırımlarının da ötelendiği belirtilmiştir. Bir firma Erzin Organize Sanayi Bölgesine yatırım yapacaklarını ancak kamu tarafından yapılacak altyapı vb. faaliyetlerinde ötelendiğini bu nedenle üretim tesisinin taşınmasını ötelediklerini belirtmiştir.
- Yeni yatırım alanlarına dair fikirleri olup olmadığı sorusuna firmalarımız; bu süreçte kapalı alan filtrasyonunun önem kazanacağını düşündüklerini bu nedenle cam elyaf ve sentetik materyal imalatının ön plana çıkacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

3.2.3. Gıda

Hatay

Hatay'da gıda ürünleri ve içecek imalatı sektöründeki işyeri sayısı 2018 yılı SGK verilerine göre 654, bu sektörde çalışan sigortalı sayısı ise 3267'dir. Sektör, Hatay ili imalat sanayii içinde işyeri sayısı bakımından en büyük, istihdam bakımından 3. en büyük sektör konumundadır. Gıda ve içecek imalatı sektörü çok sayıda alt sektöre sahip olup Hatay'da süt ve süt ürünleri, bitkisel sıvı ve katı yağlar, işlenmiş et ve et ürünleri, işlenmiş sebze ve meyveler gibi alt sektörler ön plana çıkmaktadır.

2020 yılı Mart-Nisan-Mayıs döneminde gıda ürünleri ve içecek sektörü ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine oranla Hatay'da %13, Kahramanmaraş'ta %49 oranında azalmıştır.

Hatay'ın en önemli imalat sektörlerinden biri olan gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörü içinde yer alan firmalardan süt ve süt ürünleri alt sektöründen 1 adet, işlenmiş et ve et ürünleri imalatı sektöründen 1 adet, zeytinyağı imalatı sektöründen 1 adet olmak üzere 3 adet gıda işletmesi ile mülakat gerçekleştirilmiştir.

Gıda sektörü, Türkiye genelinde faaliyetlerine devam eden istisnai sektörler arasında olduğundan COVID-19 salgınının ekonomik sonuçlarından çok kötü etkilenmemekle beraber bu durum alt sektörler bazında değişiklik göstermektedir.

İşlenmiş et ve et ürünleri sektörü

- Sektör genel anlamda süreçten olumlu etkilenmiş, iç ve dış talepte artış yaşanmıştır.
- Üretim kapasitelerini arttırmış, yeni ürün çeşitlerini üretime almışlardır.
- Yeni pazar arayışlarına girilmiştir.
- Türkiye’de kurulu bir işletme olmanın farklı pazarlara açılma konusunda avantaj sağladığını belirten bir firma, Çin, Singapur gibi ülkelerle yeni ticari bağlantılar geliştirdiklerini ifade etmiştir. Sektörde önemli bir yeri olan küresel bir firmadan işbirliği teklifi geldiği belirtilmiştir.
- Kapasite artışı olumlu bir etki olmakla birlikte COVID-19 önlemleri kapsamında daha az personelle daha uzun vardiyalarda çalışılması işletme maliyetlerini arttırmıştır.
- Yatırım sürecinde olan firmalar gerekli olan makine-ekipmanı ve yerli-yabancı teknik desteği sağlayamamışlar, bu sebeple yatırım süreçleri uzamıştır.
- Faaliyete devam edildiği için kısa çalışma ödeneğinden faydalanan çalışan sayısının minimumda kaldığı, personel çalışma düzenindeki değişikliğin ücretli izinlerle düzenlendiği belirtilmiştir.
- Sürecin yaratabileceği yeni yatırım olanaklarına bir firma, özellikle meyve-sebzenin pahalı olduğu ülkelere yönelik olarak dondurulmuş meyve yatırımları yapılabileceğini belirtmiştir.
- Evde geçirilen sürelerin artmasının, yalnız yaşayan insanların evcil hayvan sahiplenmesi gibi alışkanları artıracaklarını düşünen bir firma, Türkiye’de üretimi yapılmayan ve ithal edilen yaş kedi/köpek maması üretimine yönelik yatırımların yapılabileceğini ifade etmiştir.

Süt ve süt ürünleri sektörü

- Görüşülen bir firma, müşteri portföyü içinde işletmelerin önemli bir yer kapladığı, dolayısıyla birçok sektördeki işyerinin kapanmasının iç talepte azalmaya sebep olduğunu dile getirmiştir.
- Sezon olarak bahar aylarında, sektörün hammadde olan çiğ sütün arttığı, dolayısıyla depolama imkânı bulunmayan bu sütlerin, raf ömrü nispeten uzun olan süt ürünlerinin üretimi için kullanıldığı belirtilmiştir (yoğurt yerine peynir üretilmesi gibi). Bu ürün değişikliğinin mamul stok maliyetini artırdığı ifade edilmiştir.
- Müşterilerin de işletme sahibi olması dolayısıyla, işyerleri kapanan müşterilerden alacakların tahsil edilemediği belirtilmiştir.
- İşletme faaliyeti devam ettiği için kısa çalışma ödeneği, ücretli/ücretsiz izin gibi uygulamalara başvurulmamıştır.
- İstisnai sektör olunmasından dolayı ulusal tedbirler kapsamında sunulan fırsatlardan faydalanılmadığı belirtilmiştir.
- Bu gibi kriz dönemlerinde sektör genelinde değil, işletme özelinde bazı tedbirlerin uygulanması için esnek davranılması gerektiği ifade edilmiştir.

Zeytinyağı imalatı

- Zeytinyağı imalatı yapan işletmeler, salgının zeytinyağı hasadı döneminden çok önce gerçekleşmesi sebebiyle ciddi bir olumsuz etki yaşanmadığını ifade etmişlerdir.

- Çin'in dünyadaki en önemli zeytinyağı alıcısı ülkelerden biri olması, salgın süreci öncesinde ülkeye giden dolu konteynerlerin, salgının ortaya çıkması sebebiyle geri dönememesi, konteyner arzında sıkıntı yaratmıştır.
- Mevcut ürünlerin ihracatı için konteyner bulunamaması ve oluşan talep artışının navlun fiyatlarını artırdığı belirtilmiştir.
- COVID-19 salgını sürecinde, önemli zeytinyağı üreticisi ülkelerden İspanya ve İtalya'nın, salgının Avrupa'daki merkezi olması, buna ilaveten Avrupa'da zeytin ağaçlarında görülen bir tür hastalığın zeytinlere zarar vermesi gibi durumların ilerleyen süreçte küresel olarak zeytin fiyatlarında artışa sebep olacağı öngörülmektedir.
- Sektörel olarak durgun sezonda olunması sebebiyle, salgının 2020 yılı işletme cirolarına nasıl bir yansıması olacağını şimdiden öngörmenin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.
- Yeni yatırım olanakları bakımından kişisel hijyen tedbirlerinin önem kazandığı bu dönemde tek kullanımlık, kişiye özel gıda tüketim ürünlerine talebin artabileceği düşünülmektedir.
- Yeni yatırımlar dışında, mevcut şirketlerin birleşmesi, şirket evliliğinin teşvik edilmesinin kurumsallığa katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.

Gıda alt sektörleri tarafında ortak olarak dile getirilen konular arasında:

- COVID-19 salgınına yönelik kamu otoriteleri tarafından işletmelere yönelik hazırlanan önlemler kapsamında servis düzenlemeleri, tesis düzeni, yemek/mola saatlerinde sosyal mesafe kuralları, sağlık taramaları, vb. uygulamalar hayata geçirilmiştir.
- COVID-19 salgınının ekonomi üzerindeki etkilerinin 1 yılı aşabileceği görüşü ortak olarak dile getirilmiştir.

Kahramanmaraş

Maraş Dondurması, Kahramanmaraş'ın uluslararası boyutta tanınırlığına en önemli katkısı sağlayan yöresel ürünlerinden biridir. 2017 yılında coğrafi işaret belgesi alınarak tescillenen Maraş Dondurması üretim standardizasyonu açısından da son yıllarda önemli bir yol kat etmiştir. TOBB sanayi veri tabanına göre Türkiye'nin toplam dondurma üretim kapasitesinin %20'si Kahramanmaraş ilinde bulunmaktadır.

Dondurma sektörünü temsilen bir firma ile mülakat gerçekleştirilmiştir:

- Yılın son iki ayında (Kasım ve Aralık) bakım ve onarım için ara verilen üretim faaliyetinin yılbaşı itibarıyla başlamış olduğu döneme denk gelen COVID-19 salgını, başta yurt dışı siparişler olmak üzere yurt içinde de talebi düşürmüştür.
- Çin, ABD ve Irak gibi ülkelerde tamamen olmak üzere birçok ülkeden de sipariş %25-50 civarında azalmıştır.
- Satışın devam ettiği ülkelere sevkiyat süreleri uzamıştır.
- Kafe, restoran, vb. işletmelerin faaliyetlerinin durdurulması, iç pazarda toptan satış kanallarını kapatmıştır.
- İşletme faaliyetine 30 günden fazla ara vermiştir.
- Bu süreçte uzaktan çalışma ve kısa çalışma ödeneğine başvurma gibi tedbirler uygulanmıştır.
- Kısa çalışma ödeneği başvurusu olumsuz olan çalışanlarla işverenler arasında anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Çalışanların kısa çalışma ödeneği konusunda eksik veya yanlış bilgi sahibi oldukları değerlendirilmektedir.

- Satış/pazarlama yöntemleri açısından değişimlerin en başında yüz yüze görüşmelerin ve müşteri ziyaretlerinin sonlandırılması ve bunun yerine online yöntemlerin tercih edilmesi gelmektedir.
- Firma bu süreçte Türkiye genelindeki kafe, pastane, vb. satış noktasını depo olarak kullanmak ve bu noktalara müşteriye doğrudan ürün servisi vermek amacıyla opsiyonel bir fonksiyon kazandırmak üzere yazılım desteği aldığını ve dolayısıyla bilişim alt yapısını güçlendirdiğini ifade etmiştir.
- Dondurma sektörü de, salgın sürecinde istisnai sektörler arasına yer alan gıda sektörünün bir alt sektörü olduğundan ulusal düzeyde uygulanan beyanname erteleme, vb. tedbirlerden faydalanamamıştır.

Osmaniye

2018 yılı SGK verilerine göre Osmaniye ilinde gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörü, imalat sanayii içinde 264 işletme ile işletme sayısı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Sektörün yarattığı istihdam ise 1401 kişi olup yine Osmaniye imalat sanayii içinde dördüncü sırada yer almaktadır. COVID-19 salgınının gıda sektörüne etkileri genelde olumlu olmakla beraber alt sektörler bazında değişiklik göstermektedir. Osmaniye ilinde salgının etkilerinin sektöre etkilerini değerlendirmek amacıyla kuru meyve alt sektöründen bir firma ve maden ve memba suyu imalatı alt sektöründen bir firma olmak üzere 2 adet firma ile anket gerçekleştirilmiştir.

2020 yılı Mart ve Mayıs aylarında Osmaniye ili gıda ürünleri ve içecek sektörü ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine artmış, Nisan 2020’de ise azalmıştır. 3 aylık toplam ihracatta ise herhangi bir değişiklik olmamıştır.

Maden ve memba suyu imalatı alt sektöründe

- Özellikle toptan satışlarda iç pazar talebinin %50-75 oranında azaldığı ifade edilmiştir.
- Alacakların tahsilinde sıkıntılar yaşanmıştır.
- Salgın süresince faaliyete ara verilmemiş ancak kapasite %50-75 oranında azaltılmıştır. Kapasite azaltımına rağmen mamul stok maliyetlerinde artış meydana gelmiştir.
- Tedarik zinciri değerlendirildiğinde, yardımcı malzemeler (ambalaj ürünleri, vb.) tedarikinde sıkıntılar yaşandığı ve girdi maliyetlerinin arttığı belirtilmiştir.
- Faaliyet durdurulmadığı için personel yapısında herhangi bir değişim olmamış, kısa çalışma ödeneğine başvuruda bulunulmamıştır.
- COVID-19 salgını tedbirleri kapsamında işletme düzeni sosyal mesafeye uygun olacak şekilde düzenlenmiş, maske, eldiveni dezenfektan kullanımı sıklaştırılmıştır.
- 2020 yılı itibarıyla yıllık ciroda %10’un üzerinde bir kayıp beklenmektedir.

Kuru meyve imalatı sektöründe:

- Büyük ölçüde ihracata dayalı üretim yapıldığından bu sektör, COVID-19 salgınının etkilerinden gıda alt sektörleri içinde en kötü etkilenen sektörlerden olmuştur.
- Dış ve iç pazar taleplerinin %75 ve üzerinde düşmesi sebebiyle üretime 30 günden fazla ara verilmiştir.
- Finansman sağlamada sıkıntılar yaşanmış ve kira bedelleri ödenememiştir.
- Pazardaki daralmayı telafi edebilmek için ürün çeşitliliğinin artırılmış ve yeni pazar arayışına gidilmiştir.

- Tedarik zincirinde, hammadde tedariki konusunda sıkıntılar yaşanmıştır.
- Faaliyete ara verilen dönemde çalışanlar için kısa çalışma ödeneğine başvurulmuş, şartları uygun olmayana çalışanlara ücretsiz izinleri kullanılmıştır.
- Her iki alt sektörden temsilci de ekonomik toparlanmanın 1 yıldan önce gerçekleşmeyeceğini düşünmektedir.
- Ulusal ölçekte devreye alınan tedbirler dışında işyeri geçici süreyle kapatılan işletmeler için kira desteğinin verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- Gıda sektörü olarak, süreçten etkilenmeyen istisnai sektör olarak değerlendirildiklerini ve diğer sektörlerle sağlanan desteklerden (beyanname erteleme, vb.) faydalanılamadığı belirtilmiştir.

3.2.4. Tarım

Hatay

Tarımsal Üretim

- Bitkisel üretim faaliyetlerinin gereği olan ekim, dikim, gübreleme, sulama, ilaçlama, çapalama, bakım faaliyetlerinin kesintisiz devam etmesi için çiftçilerin veya tarım işçileri, işletmelerde (tarla, bahçe, sera) COVID-19 kapsamında alınan tedbirler çerçevesinde sosyal mesafe kuralına uyarak tarımsal faaliyetlerine devam etmiştir.
- Ayrıca 10.04.2020 tarihinde Hatay İl Tarım ve Orman Müdürlüğünde Hatay İli Ziraat Odası Temsilcisi ve Antakya Ziraat Odası Başkanı ile gerçekleştirilen toplantıda ilimizdeki mevcut durum ve yaşanabilecek sorunlar görüşülmüştür. Bu sorunlardan sokağa çıkma kısıtlaması ile ilgili durumlar İl Hıfzıssıhha kurulunca alınan kararlar ile giderilmiştir.

Mevsimlik Geçici Tarım İşçileri ve Göçerlerle İlgili Durum

- Mevsimlik tarım işçilerinin konaklayacakları tesis/konteynır/çadırlarda yatak aralarının en az 1,5 (bir buçuk) metre olacak şekilde yerleştirilmesi, sosyal alanlarda kişiler arası sosyal izolasyon mesafesinin (en az 1,5 metre) korunması, kapalı alanın sıklıkla havalandırılması, havalandırılmıyor ise mesafelerin artırılması (en az 3 metre) sağlanmıştır.
- Çadırlar arası mesafenin artırılması, bu yolla yerleşke alanında nem ve ıslaklığın en aza indirileceği ortamın oluşturulması sağlanmıştır.
- İl/ilçe Sağlık Müdürlükleri ve toplum sağlığı merkezlerince mevsimlik tarım işçilerine sağlık hizmetleri verilmeye devam edilmiştir.
- Mevsimlik tarım işçilerinin konakladıkları alanlar yerel yönetimlerce düzenli olarak dezenfekte edilmiştir.
- Gelen kişilere yönelik konaklanan alanlarda su kaynaklarının yanında yeterince sabun bulunması temin edilmiştir.

COVID-19 salgını sürecinde Hatay'a 4.020 mevsimlik tarım işçisi gelmiş olup, Hatay'dan 4.325 kişi çalışmaya gitmiştir. İl ve İlçe Sağlık Müdürlüklerince yapılan sağlık kontrollerinde COVID-19'a ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

- Mevsimlik tarım işçilerinin toplu olarak bulundukları alanlarda mutlaka WC-Banyo gibi kalıcı veya seyyar alanlar oluşturulmuş, bu amaçla AFAD İl Müdürlüklerinin imkânlarından faydalanılmıştır.
- Çocuklar için oluşturulan alanların temizliğine özel önem verilmiştir.
- Gebe, lohusa, bebek, engelliler ve 65 yaş üzeri bireyler için gerekli halk sağlığı tedbirleri alınmıştır.
- İlimize 30.04.2020 tarihi itibarıyla mevsimsel tarım işçisi olarak 4020 kişi gelmiş olup, ilimizden 4.325 kişi (Amasya, Konya, Mersin) çalışmaya gitmiştir. İl ve İlçe Sağlık Müdürlüklerince yapılan sağlık kontrollerinde COVID-19'a ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Hayvan Sağlığı ve Yetiştiriciliği Çalışmaları

- Pandemi dönemi başlangıcında yetiştiricilerin temastan kaçması nedeniyle aşılama ve tanımlama çalışmalarında sıkıntı yaşanmış olsa da, İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından tedariki yapılan siperlik, maske, eldiven, tulum vb. koruyucu materyallerin kullanılması ile bu önyargı kırılmış ve saha çalışmaları devam etmiştir.

Kahramanmaraş

Bitkisel ve hayvansal üretime ilişkin işyeri istatistikleri SGK 2018 yılı verilerine göre Kahramanmaraş'ta 197 adet işletmede 1155 adet çalışan bulunmaktadır. Kayıt dışı çalışan sayısının en fazla olduğu sektörlerden biri olduğu düşünüldüğünde tarım sektörü, çok daha fazla kişinin geçim kaynağıdır.

COVID-19 salgını süresince tarımsal ve hayvansal üretim faaliyetlerinin devam etmiş olmasının sektörde genel anlamda olumsuz bir etki yaratmamış olduğu, gerçekleştirilen mülakatlarla da doğrulanmıştır. Kahramanmaraş ilinde ay çekirdeği üretimi ve ticareti yapan bir tarım işletmesi ve elma üretimi yapan bir tarım işletmesi olmak üzere toplamda 2 mülakat gerçekleştirilmiştir.

- Kahramanmaraş-Göksun ilçesinin önemli bir tarımsal ürünü olan elmanın sezonu, sonbahar itibarıyla başladığı için, salgın sürecinden etkilenmediği görülmektedir. Sektörün süreçle ilgili kaygısı, ihracat ile ilgili olup hedef pazar olan ülkelerde salgının nasıl yönetileceği, 2.dalga gerçekleşmesi durumunda bunun ihracatı ve dolayısıyla yurt içi elma piyasasını nasıl etkileyeceği konusundaki belirsizliktir.
- Kahramanmaraş'ta tarımsal üretim bakımından potansiyeli bulunan bir diğer ürün ay çekirdeği olup COVID-19 salgını sürecinde ay çekirdeği ticaretinin hız kazandığı ve sektöre olumlu yansımaları olduğu görülmektedir. Evde kalma sürelerinin uzaması, çerezlik ürünler sektörünü canlandırmış, dolayısıyla ay çekirdeği üretimine de olumlu olarak yansımıştır. Mülakat gerçekleştirilen firma temsilcisi:
- Üretim kapasitesinin %25'in üzerinde arttığını
- Siparişler arttığı için ilave istihdam olanağı sağlandığını ve
- Cirodaki artış beklentilerinin %10-12 civarı olduğunu belirtmiştir.
- Sürecin nispeten olumsuz yansıyan taraflarının ise satış/pazarlama teknikleri açısından yaşandığı belirtilmektedir. Sürecin yurt dışı/yurt içi müşteri ziyaretlerinin gerçekleştirilememesi ve yüz yüze sıcak satış olanaklarının değerlendirilememesi gibi etkilerinin olduğu ifade edilmiştir. Bu yöntemler yerine telefon, e-posta gibi mevcut iletişim

olanaklarının kullanılmıştır. Alacakların tahsil edilememesi gibi problemlerin de yaşandığı sektörde, bu durumun telafi edilebilecek düzeyde olduğu ifade edilmiştir.

Salgının imalat sektörüne olan olumsuz etkileri sebebiyle tarıma bir dönüş olabileceği görüşü dile getirilmekte, bu süreçte getirisi kısa sürede olan sebze (domates, salatalık, biber) üretiminin ve organik tarımın önem kazanacağı ifade edilmektedir.

Osmaniye

Osmaniye ilinde tarım sektöründe öne çıkan iki temel ürün yer fıstığı ve turptur. Yer fıstığı üretiminde Adana ilinden sonra ikinci sırada bulunan Osmaniye Türkiye toplam yer fıstığı üretiminin %30'unu gerçekleştirmektedir. Turp üretiminde Türkiye'de ilk sırada bulunan Osmaniye, ülkemizin toplam Turp üretiminin %80'ini gerçekleştirmekte, Osmaniye'nin turp üretiminin %90'ını da Kadirli ilçesi tek başına karşılamaktadır. Bu bağlamda, COVID-19 salgınının tarıma etkilerini ortaya koymak amacıyla Osmaniye'de yer fıstığı üretimi yapan bir tarım işletmesi ile anket yapılmış başta turp olmak üzere çeşitli meyve ve sebze üretimi yapan bir tarım işletmesi ile de görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

COVID-19 salgını süresince tarımsal ve hayvansal üretim faaliyetlerinin devam etmiş olmasının sektörde genel anlamda olumsuz bir etki yaratmamış olduğu Osmaniye'deki görüşmelerle de teyit edilmiştir.

- Salgının başlangıç dönemi turp sezonunun bitişine denk geldiği için herhangi bir olumsuz etki yansımamıştır.
- Yer fıstığının ihracatında gümrükteki yavaşlamalardan dolayı sevkiyat sürecinde uzamalar gerçekleşmiştir.
- Sevkiyat araçlarında COVID-19 önlemleri kapsamında dezenfeksiyon işlemleri uygulanmıştır.
- Servislerle taşınan tarım işçileri arasında sosyal mesafeyi sağlamak amacıyla servis kapasiteleri düşürülmüş ve servis sayıları artırılmıştır.
- Görüşülen işletmeler salgın sürecinde tarımsal üretimin değerinin bir kez daha anlaşıldığını ve özellikle yerli tohum üretimi ile ilgili çalışmalara önem verilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir.

3.2.5. Çimento

Kahramanmaraş

Türkiye'nin kapasite olarak ilk 10 çimento fabrikasından firmasından 2 tanesi Kahramanmaraş'ta bulunmaktadır. Yıllık 8.350.000 ton çimento üretim kapasitesine sahip bu iki tesiste yaklaşık 2.000 kişi istihdam edilmektedir. Sanayi sicil sistemi verilerine göre Kahramanmaraş, Türkiye çimento imalatının %10'unu karşılamaktadır. 2019 yılında 23,2 milyon dolarlık ihracatı ile Türkiye'de 8. sıradadır. 2020 yılı ilk 4 aylık verilere göre 19,8 milyon dolarlık ihracat ile Türkiye'de 5. sıraya yükselmiştir.

Sektör salgın süresinde faaliyete aynı şekilde devam etmiştir. Sektör iç pazarda yaşanan düşüşü dış pazarlar ile telafi etmiştir. Kahramanmaraş için 2019 yılı ihracat rakamına 2020 yılının ilk 5 ayında ulaşılmıştır.

Sektör salgın süresinde faaliyete aynı şekilde devam etmiştir. İç pazarın durgun olmasında rağmen dış pazarda artan talep nedeniyle tam kapasiteye çalışılmaya devam edilmiştir. Mayıs ayından sonra iç piyasada inşaat sektörünün hareketlenmesi dolayısıyla iç pazarda da talep artışı beklenmektedir.

- Çimento sektörü yapı olarak hammaddeye yakın konumlandırılması nedeniyle, girdi ve lojistik konusunda sıkıntı yaşamamıştır. İthal hammadde olarak kömür ve petrokok kullanan sektör bu ürünün temininde sıkıntı yaşamamış ve petrol fiyatlarındaki düşüşten petrokok olumlu etkilenmiştir. Ancak kurdaki yükselme nedeniyle kömür maliyetlerinde ciddi artış olmuştur. Görüşülen firmalardan biri holding yönetimi kararı olarak bu süreçte alacaklarını 2 ay ertelediklerini belirtmiştir.
- Online sipariş ve sipariş sistemlerini uzun zamandır kullandıklarını belirten firmalar bu süreçte online toplantıların da yoğun olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Mevcut altyapılarının yeterli olduğunu, yeni bilişim yatırımı düşünmediklerini beyan etmişlerdir.
- Salgın sürecinde üretime ara verilmediği için personel için sadece ücretli izin ve evden çalışma seçeneği kullanılmıştır. Yapı olarak oldukça büyük tesislere sahip olan sektör, kalabalık çalışma ortamından uzaktır.
- Üç vardiya 7/24 çalışan sektör için farklı bir çalışma alternatifi yoktur. Servis sayıları artırılarak ve yemekhane düzeni değiştirilerek kalabalık ortamlara müdahale edilmiştir. Tesisin hijyen uygulamaları artırılmış, termal kamera sistemleri kurulmuş, personelin maske ile çalışması sağlanmıştır.
- Salgının etkilerinin ne kadar süre devam edeceği konusunda işletmeler 6 aydan uzun bir süre beklediklerini ancak salgın dışındaki etkilerin(inşaat sektörü, konut kredileri vb.) de kendileri üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.
- 2020 yılı ile ilgili yılsonu beklentilerinin 2019 yılı ile aynı ciroyu yakalamak olarak belirten sektör temsilcileri bunun çok büyük ihtimal ile gerçekleşeceğini belirtmişlerdir.
- Haziran ayında sektörde bir canlanma yaşandığını ve tedbirlerin devam etmesi gerektiğini belirten firmalar, sektör içinde yeni yatırım düşünmediklerini ifade etmişlerdir.

4. TR63 BÖLGESİNDE COVID-19 SALGINININ SOSYAL DEĞERLENDİRMESİ

Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmaları; ilçe, il ve bölgelerimizin gelişmişlik düzeyini, sosyo-ekonomik gelişmişliğin farklı boyutlarını temsil eden değişkenlerle analiz etmeyi ve karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmalar hem Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı hem de diğer pek çok kamu kurumu tarafından kamu yatırımları, teşvik politikaları ve insan kaynakları politikaları gibi pek çok alanda referans olarak kullanılmaktadır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayınlanan son çalışma SEGE 2017' dir. Raporda demografi, istihdam, eğitim, sağlık, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali, erişilebilirlik, yaşam kalitesi olmak üzere 8 alt kategoride 52 değişken kullanılmıştır. 2011 yılında yapılan çalışmada 21. sırada yer alan TR63 Bölgesi 2017 yılı rakamlarına göre 2 basamak yükselerek 19. sırada yer almıştır.

Tablo 24. Düzey-2 İstatistiki Bölge Birimlerine Göre Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Düzey-2 Kodu	Bölge İlleri	Bölge Endeks Değeri	Bölge Sıralaması
TR10	İstanbul	4,051	1
TR51	Ankara	2,718	2
TR31	İzmir	1,926	3
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	1,359	4
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	1,281	5
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	1,227	6
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	0,884	7
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	0,802	8
TR52	Konya, Karaman	0,618	9
TR22	Balıkesir, Çanakkale	0,498	10
TR62	Adana, Mersin	0,380	11
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	0,286	12
TR33	Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	0,283	13
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	0,168	14
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	-0,015	15
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	-0,059	16
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	-0,104	17
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	-0,137	18
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	-0,197	19
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	-0,285	20
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	-0,287	21
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	-0,459	22
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	-1,22	23
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	-1,424	24
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	-1,468	25
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	-1,506	26

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Bölge 575 bin Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli ile hâlihazırda Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin % 16’sına ev sahipliği yapmaktadır. Yaklaşık 9 yıldır bölgeye göç eden Suriyeliler birçok sektörde çalışmakla birlikte özellikle tarım işçiliği, inşaat işçiliği, günlük/yevmiyeli

TR63 Bölgesi’nde kayıt altına alınan geçici koruma kapsamındaki toplam Suriyeli sayısı 575 bin 132 olup bu sayı Türkiye genelindeki toplam Suriyeli sayısının %16’sına karşılık gelmektedir.

emek yoğun/mesleki eğitim gerektirmeyen sektörlerde iş bulabilmektedir. Bu dönemde sektörlerin daralması ve iş hacimlerinin düşmesi ile öncelikli etkilenen toplum sınıfında yer alan Suriyelilerin hane gelirlerinde önemli bir düşüş meydana gelmiştir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde salgından yoğun olarak etkilenen sektörlerden olan sağlık, eğitim, bilim ve teknoloji gibi alanlarda da Bölge temsilci kurumları ile işbirliği yapılarak, görüşleri rapora yansıtılmıştır.

- Eğitim
- Ar-Ge, Bilim ve Teknoloji
- Sağlık
- Sanayi Hizmetleri
- Sosyal Hizmetler
- Sivil Toplum Kuruluşları

4.1. Eğitim

Hatay (İl Milli Eğitim Müdürlüğü- İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimi)

Hatay %97,91 okuryazarlık oranı ile Türkiye’de 18. Sırada yer almaktadır. Türkiye ortalaması %96,97 dir.

Tablo 25. Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayıları (Kişi, 2018/19)

	İlk ve Ortaöğretim	Ortaöğretim (Genel ve Mesleki)
Hatay	26	23
Türkiye	24	20

Kaynak: MEB

İlde derslik başına düşen öğrenci sayılarına bakıldığında büyük farklar görülme de hem ilk-ortaöğretim de hem de genel ve mesleki ortaöğretim de Türkiye ortalamalarının altında olduğu görülmektedir.

- Bu süreçte öğretmenler evlerinde idi fakat idari personel esnek çalışma sistemi ile görevinin başında idi.
- Ayrıca öğretmenleri de sağlık personelinin konaklaması amacıyla görevine devam etti.
- Hizmet binaları, öğretmen ve öğrenciler ile vaka tespiti ve alınacak önlemler nedeniyle sürekli irtibat halinde çalışıldı.
- LGS ve YKS sınavları döneminde yoğun çalışıldı ancak sorun yaşanmadı.
- Uzaktan eğitim verimli olmadı. Katılım oranı %30-40 civarında idi.
- Uzaktan eğitimde ödev takibi, ilgilenmek zor oldu.
- 1. ve 2. Sınıflarda canlı ders yapıldı ancak diğer sınıflar uzaktan ders ve takip yapıldı.

Uzaktan eğitim sistemi bu süreçte iyi bir alternatif olsa da katılımın düşük olması, ödev takibinin zorluğu, kırsal bölgelerdeki bağlantı kalitesi gibi nedenlerle Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye illerinde verimliliği düşük olmuştur.

Kahramanmaraş (İl Milli Eğitim Müdürlüğü- Okul Sağlığı Birimi)

Kahramanmaraş %95,12 okuryazarlık oranı ile Türkiye’de 58. Sırada yer almaktadır. Türkiye ortalaması %96,97 dir.

Tablo 26. Kahramanmaraş’ta Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayıları (Kişi, 2018/19)

	İlk ve Ortaöğretim	Ortaöğretim (Genel ve Mesleki)
Kahramanmaraş	27	24
Türkiye	24	20

Kaynak: MEB

İlde derslik başına düşen öğrenci sayılarına bakıldığında hem ilk-ortaöğretim de hem de genel ve mesleki ortaöğretim de Türkiye ortalamalarının altında olduğu görülmektedir.

Bu süreçte temel sorumluluk okulların hijyeni, LGS ve YKS sınavları, tespit edilen vakaların Bakanlığa bildirilmesi ve uzaktan eğitim sistemidir.

- Okullar kapalı olmasına rağmen LGS ve YKS sınavları için yoğun bir hazırlık dönemi gerekmiştir. Okulların hijyeni, sınav oturma düzeni, sınava girecek riskli grupların için alınacak önlemler milli eğitim müdürlüğü sorumluluğundadır.

Eğitim sisteminin diğer bir konusu uzaktan eğitim uygulaması yani EBA’dır (Eğitim Bilişim Ağı). Sistemle ilgili yaşanan sorunlar şu şekilde ifade edilmiştir.

- İnternet bağlantı sorunları ve yaşanan kopmalar
- Özellikle kırsal bölgelerde internete ulaşım sorunu nedeniyle kapsayıcılık
- Öğrenci katılımının azlığı
- Öğretmenlerin donanım eksikliği, web eğitim araçlarının kullanım bilgisinin olmaması
- Ders saati sayısının az olması, dolayısıyla müfredatın yetişmemesi
- Suriyeli öğrenciler için dil sorunu
- Suriyeli velilerin uzaktan eğitim konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması
- Suriyeli velilerin ilgisizliği
- Kaynak sıkıntısı (dijital materyal)

Osmaniye (İl Milli Eğitim Müdürlüğü - Ar-Ge Şube Müdürü)

Osmaniye %95,31 okuryazarlık oranı ile Türkiye’de 55. Sırada yer almaktadır. Türkiye ortalaması %96,97 dir.

Tablo 27. Osmaniye’de Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayıları (Kişi, 2018/19)

	İlk ve Ortaöğretim	Ortaöğretim (Genel ve Mesleki)
Osmaniye	26	23
Türkiye	24	20

Kaynak: MEB

İlde derslik başına düşen öğrenci sayılarına bakıldığında büyük farklar görülmesine de hem ilk-ortaöğretim de hem de genel ve mesleki ortaöğretim de Türkiye ortalamalarının altında olduğu görülmektedir.

Bu süreçten sadece ülkemiz değil bütün dünya etkilenmiştir. Birçok ülkeye göre altyapı olarak Bakanlığımız ve ilimiz iyi durumdadır.

- Uzaktan eğitim sisteminde TV’den takip ve canlı ders yönetimi uygulanmıştır.
- Öğretmenlerimiz fedakar bir şekilde kendi imkanları ile öğrencilerini takip etmiştir.
- Özel okullarda bu süreçte eğitimler oldu. Hami okul uygulamaları ile bir özel okul eşleştirilen devlet okulumuz görece sınıf imkanları daha iyi durumda olan özel okulun imkanlarından yararlanmıştır.
- PİKTES (Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi) kapsamında dersler çevrimiçi olarak devam etmiştir.
- PİKTES kapsamında Osmaniye’de 61 dil öğretici çevrimiçi canlı derslere devam etmiştir.
- Erasmus projeleri, ülkelerarası ulaşım süreçleri olduğu için ertelenmiştir ancak diğer projeler devam etmektedir.

Osmaniye Milli Eğitim Müdürlüğü koordinatörlüğünde Rehberlik ve Araştırma Merkezince “**Kulağım Sende**” projesi hayata geçirilmiştir. Pandemi döneminde kaygı sorunlarını çözmek gönüllü rehber öğretmenlerden oluşan bir çalışma ekibi kurulmuştur.

Projenin Amacı: Tüm öğrenci ve Velilere;

- Pandemi Döneminde Kaygı
- Kişisel ve Eğitsel Rehberlik
- Sınav Kaygısı
- Tercih Danışmanlığı
- Aile Rehberliği
- LGS-TYT-AYT Bilgilendirme
- Verimli Ders Çalışma Yöntemleri konularında destek vermektir.

Projenin Planı:

- Haftanın Yedi Günü mevcut telefon numaralarından destek sağlanacaktır.
- 09:00 – 16:00 saatleri arasında görüşmeler yapılacaktır.
- Gönüllü dört öğretmen ile proje yürütülecektir.
- Maliyet minimize edilmiştir. Görüşme özeti kayıt altına alınacak ve modüle işlenecektir.

4.2. Ar-Ge, Bilim ve Teknoloji

Hatay

İskenderun Teknik Üniversitesi

2015 yılında kurulan İskenderun Teknik Üniversitesi, Fakültelerinin büyük kısmı Mustafa Kemal Üniversitesinden ayrılarak yeni üniversiteye bağlanması dolayısıyla tecrübeli bir öğretim kadrosuna sahiptir. YÖK kayıtlarına göre 2019 yılı itibarıyla 11.047 öğrencisi bulunmaktadır. Üniversite bünyesinde 34’ü profesör olmak üzere 367 öğretim elemanı görev yapmaktadır.

YÖK tarafından alınan yeni kararlar doğrultusunda eğitim sistemi karma bir yapıya doğru gitmektedir. Derslerin %50'e yakın bir oranda uzaktan eğitim ile verilmesi öngörülmektedir. Bir takım zorunluluklar neticesinde hızlanan bu süreç mesleki yeterliliklerin sağlanması açısından bütün üniversitelerde gündem konusudur. Bu konuda başarılı olan üniversiteler, okul tercihlerinde de ön plana çıkacaktır. Bu sistemi değerlendirirken;

- Canlı ders yüzdesi,
- Yoklama sistemi,
- Sınav güvenliği,
- Ders notlarının ulaşılabilirliği,
- Konu anlatımları,
- Ders notlarının ve kaynakların orijinallliği,
- Erişilebilirlik,
- Bağlantı altyapısı,

gibi hususlar dikkate alınacak, sistemin başarısı ölçülecektir.

Kahramanmaraş

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

1992 yılında kurulan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinin YÖK kayıtlarına göre 2019 yılı itibarıyla 33.821 öğrencisi bulunmaktadır. Üniversite bünyesinde 179'u profesör olmak üzere 1435 öğretim elemanı görev yapmaktadır. Üniversite bünyesinde Uygulama ve Araştırma Hastanesi de bulunmaktadır.

- Bu süreçte üniversiteler uzaktan eğitim ile derslere devam etmiştir. Öğrenciler açısından eğitim öğretim devam etmektedir ve yaz okulunda ders almak isteyen öğrenciler için başvuru süreci başlatılmıştır.
- Bu süreçte öğretim görevlilerinin makale çalışmaları, bilgilendirme toplantıları, webinarlar vb. faaliyetlerde bulunmuşlardır.
- Üniversite bünyesinde hazırlanan iki proje(Dezenfektan ve alternatif ilaç) Doğaka'ya sunulmuştur. Bunlardan alternatif ilaç projesi ayrıca Tübitak tarafından değerlendirilmektedir.
- Öğrenciler açısından bir diğer konu bu yıl mezuniyet günü ve bahar şenliği organizasyonlarının yapılamaması olmuştur. Bu nedenle 2020 mezunlarında için buruk bir veda yaşanmıştır.

Kahramanmaraş Teknokent

2012 yılında girişimci kabulüne başlayan Kahramanmaraş Teknokentte hâlihazırda faaliyette 41 firma ve 110 çalışan bulunmaktadır. Bu şirketlerin %67'si yazılım, %7'si elektronik, %5 tekstil sektöründe yer almaktadır.

TR63 Bölgesinde faal durumda olan tek teknoloji geliştirme bölgesi Kahramanmaraş Teknokenttir. Farklı sektörlerin yer aldığı Teknokent bünyesinde %67 ile yazılım firmaları ilk sıradadır.

Teknokent, salgının ortaya çıkmasıyla birlikte ihtiyaç duyulan alanlardaki yeni projelerin bölgemizde hızlıca geliştirilmesi için aktif rol almıştır. Bu projelerden bazıları aşağıdadır;

- Tıbbi Maske Üretim Makinesi,
- Kurum İçi İletişim Uygulaması,
- Kablosuz Geniş Alan Ağ Yardımı İle Multi-Fonksiyonel Taşınabilir Sağlık Takip Cihazı,
- Siper Maske Üretimi,
- Yapay Zeka İle Covid-19 Tanısı

Osmaniye

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

2007 yılında kurulan Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinin YÖK kayıtlarına göre 2019 yılı itibarıyla 12.241 öğrencisi bulunmaktadır. Üniversite bünyesinde 32'si profesör olmak üzere 510 öğretim elemanı görev yapmaktadır.

- Salgın sürecinde uygulanan uzaktan eğitim sisteminden öğrenciler memnun ancak öğretim elemanları memnun değildir. Yüz yüze eğitimin etkinliği özellikle uygulamalı derslerde yadsınmaz.
- Bu süreçte öğretim görevlilerinin makale çalışmaları, bilgilendirme toplantıları, webinarlar vb. faaliyetlerde bulunmuşlardır.
- Covid-19 ile ilgili akademik çalışmalar (araştırma makaleleri, deneysel çalışmalar) önce Sağlık Bakanlığının COVID-19 Bilimsel Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından değerlendirilmekte, izin alındıktan sonra yayınlanmaktadır.
- Salgının sağlık boyutu ile ilgili çalışmalar İl Sağlık Müdürlüğü aracılığıyla ve hastane yöneticileri ile yürütülmüştür. Üniversitelerdeki sağlık bilimleri bölümlerine bu anlamda ihtiyaç duyulmamıştır.
- Salgının etkileri kadınlar üzerinde daha yoğun etki sorumluluk oluşturduğu düşünülmektedir. Özellikle okulların tatil olması nedeniyle uzaktan eğitim sistemine geçilmesi, anneler üzerine farklı görevler yüklemiştir. Salgının sosyal etkileri araştırılırken mutlaka dikkate alınmalıdır.

4.3. Sağlık

Osmaniye (İl Sağlık Müdürlüğü)

Sağlık sistemine ait istatistiklere bakıldığında Osmaniye Türkiye ortalamalarının altında görülmektedir. İllere göre hastane yatak sayıları incelendiğinde bin kişi başına düşen yatak sayısı Osmaniye'de 2,4'tür. Türkiye genelinde bu oran 2,8'dir. Bin kişi başına düşen hekim sayıları incelendiğinde ise Osmaniye'de bu oran 1,21 iken Türkiye'de 1,87'dir.

- Salgının başından itibaren ildeki vaka sayıları yüksek rakamlara ulaşmamıştır.
- TSM'ler (Toplum Sağlığı Merkezi) ve İl Hıfzıssıhha Kurulu koordinasyonunda fiyasyon ekipleri kolluk kuvvetlerinin de desteğiyle 7/24 çalışmıştır.
- Osmaniye'nin konum itibarıyla ülkemizin doğusu ile batısının kesişim noktasında olması, il dışından gelecek riskleri yükseltmiş olsa da alınan tedbirler sayesinde sorun yaşanmamıştır.
- Vakalar ve temaslı kişiler sürekli olarak Aile hekimleri tarafından kontrol edilmiştir. Bu sayede hem hastanın sağlık durumu takip edilmiş hem de ev karantinasını bozması engellenmiştir.
- Seyahat kısıtlamalarının bulunduğu tarihler boyunca etkin takip yapılmıştır. Kısıtlamalar kalktıktan sonra bu takip zorlaşmıştır.

- Büyük riskler arasında görülen sanayi kuruluşlarında vaka yaşanmamıştır, cezaevlerinde ve huzurevlerinde vakaya rastlanmamıştır.
- Mültecilerin bulunduğu Cevdetiye kampında vaka olmamıştır.
- LGS ve YKS sınavlarında Milli Eğitim Müdürlüğü ile işbirliği halinde çalışılmış ve sıkıntı yaşanmamıştır.

4.4. Sanayi Hizmetleri

Hatay (İl Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü)

Hatay sanayi siciline kayıtlı 2021 imalatçı firma ve ve bu firmalarda çalışan 37.895 kişi mevcuttur. Hatay'da faaliyet göstermekte olan 3 adet Organize Sanayi Bölgesinde 177 parsel bulunmakta ve 8.875 kişi istihdam edilmektedir. Ayrıca 5 adet organize sanayi bölgesi kurulum ve onay aşamasındadır (Erzin OSB, İskenderun 2. OSB, Kırıkhan OSB, Hassa OSB, Altınözü Enek Tarıma Dayalı İhtisas OSB).

- Salgın nedeniyle son günü 30 Nisan olan sanayi sicil belgesi vize tarihleri uzatılmıştır.
- Hafta sonu kısıtlama günlerinde sadece üretim ve ihracat açısından özel durumlarını beyan eden firmalara çalışma izni verilmiştir. Bu konu pandemi kurulunun denetiminde ihracata konu mal ve hizmetleri kapsamaktadır.
- Müdürlük personeli esnek çalışma modelini uygulamıştır.
- Piyasa gözetim ve denetim işlemleri bu süreçte durmuştur.

4.5. Sosyal Hizmetler

Hatay (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü)

- Hatay Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Hatay'daki vatandaşların psikososyal destek almalarını kolaylaştırmak için bir destek hattı oluşturmuştur.
- Bu hatta danışmanlar vatandaşlara 08:00-00:00 saatleri arasında hizmet vermiştir. Hem psikososyal destek verilmiş, hem de farklı konular için arayanlar doğru kanallara yönlendirilmişlerdir.
- Danışma hattına gelen görüşmeler değerlendirildiğinde genellikle evde kalma sürecinde stres seviyesi yükselmiş bireylerin danışmanlık talep ettiği görülmüştür.
- Salgın sürecinde e-devlet üzerinden yapılan aile danışmanlığı başvurularına aşırı talep gelmiştir.
- Yurtdışından gelip Yayladağı ve İskenderun'daki yurtlarda 14 gün boyunca karantinaya alınan vatandaşlara uzaktan görüşme yoluyla psikososyal destek verilmiştir.
- İlerleyen süreçte yeni normal hayata adapte olunması sürecinde de destek taleplerinin devam edeceği düşünülmektedir.
- Bu süreçte telefon görüşmeleri yanında vatandaşa online ücretsiz eğitimler yoluyla da destek olunması düşünülmektedir.

Kahramanmaraş (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü)

- Hatay’da olduğu gibi Kahramanmaraş Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü de Kahramanmaraş’taki vatandaşların psikososyal destek almalarını kolaylaştırmak için bir destek hattı oluşturmuştur.
- Bu hatta danışmanlar vatandaşlara 08:00 -20:00 saatleri arasında hizmet vermiştir.
- Destek hattına gelen telefonlar değerlendirildiğinde öne çıkan yaş grubunun evde kalmaları yasal düzenlemeler yoluyla kısıtlanan 20 yaş altı gençler ile 65 yaş üstü yaşlılar olduğu görülmektedir.
- Hijyen ve izolasyon konularında obsesif belirtiler gösteren bireylerden yoğun şekilde görüşme talebi gelmiştir.
- Hali hazırda obsesyonu olan vatandaşların bu belirtileri artmıştır.
- Yaşlı ve çocuk bakımevlerinde sosyal hizmetler personelleri 14’er gün nöbetleşe çalışma düzenine geçmişlerdir.
- Salgın öncesi süreçte yüz yüze ziyaret gerçekleştirilen koruyucu aileler ile salgın döneminde görüntülü arama yoluyla görüşülmüştür.

COVID-19 salgını sürecinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri vatandaşlara psikososyal destek vermiştir. Bu dönemde destek hattını arayan vatandaşlardan öne çıkan yaş grubunun, evde kalmaları yasal düzenlemeler yoluyla kısıtlanan 20 yaş ve altı gençler ile 65 yaş ve üstü yaşlılar olduğu görülmektedir.

4.6. Sivil Toplum Kuruluşları

STK’ları temsilen Afşin TSO, Osmaniye ESOB, Kahramanmaraş ESOB) ve Hatay KAGİD ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve aşağıdaki hususlar üzerinde durulmuştur.

- Kahvehane, kafe, restoran, kırtasiye, spor salonu, oyun/internet kafeler, düğün salonu gibi hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmeler salgından en çok etkilenen kesim olmuştur.
- Meslek odaları bu süreçte ulusal tedbirleri üyelerine duyurma, finansal desteklere ilişkin (nefes kredisi) başvuruları alma, vb. konularda destek olmuş, üyelik aidatlarını 10.aya kadar ertelemiştir.
- COVID-19 tedbirleri kapsamında;
- Odalar salgın süresinde 12:00-17:00 saatleri arasında hizmet vermiştir.
- Çalışma saatleri süresince kuruma gelen üyelerle direkt temas kurulmamış, sosyal mesafe kurallarına uygun şekilde maske ile görüşme gerçekleştirilmiştir.
- Dezenfektanlara erişilebilirlik artırılmıştır.
- Online iletişim araçlarını kullanmışlar ve bilişim alt yapılarının bunun için yeterli olduğunu belirtmişlerdir.
- COVID-19 salgını süresince girişimcilerin en önemli sorun alanının geri ödemelerin güçlüğü olduğu ifade edilmiştir.
- Gıda sektöründe perakende satışlarda sorun yaşanmazken toptan ve büyük ölçeklerde satış yapan işletmelerde salgının etkisi görülmüştür.
- Diğer sektörlerde finansal dengeyi sağlamakta zorluk çeken küçük ölçekli girişimciler salgından en çok etkilenen kesim olmuştur.
- Finansal kaynak bulunması zorlaştığı için giderlerde kısıtlama yaparak süreç yönetilmeye çalışılmıştır.

- Evden çalışmaya nispeten uygun sektörler (danışmanlık hizmetleri, eğitim, vb.) salgın sürecine daha kolay adapte olurken operasyonel faaliyet gerektiren sektörlerdeki işletmelerin adaptasyonu daha zor olmuştur.
- Evden çalışma yöntemine geçen işletmelerde ise verimliliğin düştüğü belirtilmiştir.
- Kurumsal olarak COVID-19 tedbirleri kapsamında online toplantılara geçildiği ifade edilmiştir. Online şekilde Yönetim Kurulu toplantıları düzenli şekilde yapılabilmişken üye katılımlı toplantılar düzenli olarak gerçekleştirilememiştir.
- Sosyal medya daha etkin kullanılmaya başlanmıştır.
- Başta TÜRKONFED olmak üzere diğer kurum ve kuruluşların online eğitim ve organizasyonları dernek üyelerine etkin şekilde duyurulmuştur.

5. TEMEL BULGULAR

5.1. Veriye Dayalı Bulgular

- **Bölge ihracatı Türkiye ortalamaları ile benzer oranda gerilemiştir.**
 - 2019 yılı Mart-Mayıs döneminde TR63 Bölgesi ihracatı 1,054 milyar ABD doları iken, 2020 yılında bu rakam % 34 gerileyerek 699 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Hatay ili ihracatı 700 milyon ABD Dolarından 505 ABD Dolarına gerilemiş (% 28), Kahramanmaraş ili ihracatı 257 milyon ABD Dolarından 164 milyon ABD Dolarına gerilemiş (% 36) ve Osmaniye ili ihracatı 97 milyon ABD Dolarından 30 milyon ABD Dolarına gerilemiştir (% 69).
 - 2019 yılı Mart-Mayıs döneminde TR63 Bölgesi ithalatı 1.35 milyar ABD doları iken, 2020 yılında bu rakam % 19 gerileyerek 1,12 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2019 ve 2020 yılları Mart-Mayıs dönemi ithalat verileri incelendiğinde Hatay ili ithalatı 862 milyon ABD Dolarından 685 milyon ABD Dolarına gerilemiş (-% 21), Kahramanmaraş ili ithalatı 335 milyon ABD Dolarından 276 ABD Dolarına gerilemiş (-% 18) ve Osmaniye ili ithalatı 174 milyon ABD Dolarından 148 milyon ABD Dolarına gerilemiştir (-%15). Aynı dönemde Türkiye ithalatı ise % 18 oranında azalmıştır.
- **Mart-Mayıs döneminde öne çıkan sektörlerin ihracatı bir önceki yıla oranla düşmüştür.**
 - Hatay ili çelik sektörü ihracatı % 37 oranında düşmüştür.
 - Hatay ili mobilyacılık sektörü ihracatı % 38 oranında düşmüştür.
 - Hatay ili kimyevi maddeler ve mamulleri ihracatı % 33 oranında düşmüştür.
 - Hatay ili otomotiv sektörü ihracatı % 34 oranında düşmüştür.
 - Hatay ili zeyin ve zeytinyağı sektörü ihracatı % 8 oranında düşmüştür.
 - Kahramanmaraş ili tekstil sektörü ihracatı % 50 oranında düşmüştür.
 - Kahramanmaraş ili hazır giyim ve konfeksiyon sektörü ihracatı % 19 oranında düşmüştür.
 - Kahramanmaraş ili demir ve demir dışı metaller sektörü ihracatı % 17 oranında düşmüştür.
 - Kahramanmaraş ili mobilya, kâğıt ve orman ürünleri sektörü ihracatı % 74 oranında düşmüştür.
 - Osmaniye ili çelik sektörü ihracatı % 79 oranında düşmüştür.
 - Osmaniye ili tekstil sektörü ihracatı % 40 oranında düşmüştür.

- **Mart-Mayıs döneminde bazı sektörlerin ihracatı bir önceki yıla oranla yükselmiştir.**
 - Kahramanmaraş ili çimento, cam, seramik ve toprak ürünleri sektörü ihracatı % 162 oranında yükselmiştir.
 - Hatay ili hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamulleri sektörü ihracatı % 14 oranında yükselmiştir.
 - Hatay ili madencilik sektörü ihracatı % 105 oranında yükselmiştir.
- **Mart-Mayıs döneminde organize sanayi bölgelerinin elektrik tüketimi bir önceki yıla oranla düşmüştür.**
 - Antakya Organize Sanayi Bölgesi elektrik tüketimi % 3,7 oranında düşmüştür.
 - İskenderun Organize Sanayi Bölgesi elektrik tüketimi(Mart-Nisan) %16,6 oranında düşmüştür.
 - Payas Organize Sanayi Bölgesi elektrik tüketimi(Mart-Nisan) % 8,4 oranında artmıştır.
 - Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesi elektrik tüketimi % 24 oranında düşmüştür.
 - Türkoğlu Organize Sanayi Bölgesi elektrik tüketimi % 9,8 oranında artmıştır.
 - Osmaniye Organize Sanayi Bölgesi elektrik tüketimi % 45,2 oranında düşmüştür.
 - Kadirli Organize Sanayi Bölgesi elektrik tüketimi % 15,9 oranında düşmüştür.
- **Artış eğiliminde olan turizm sektöründe konaklama sayıları oldukça düşmüştür.**
 - 2015 yılında Hatay ilinde 738 bin olan geceleme sayısı, 2017 yılında 1 milyon 237 bine, 2019 yılında ise 1 milyon 328 bine yükselmiştir. 2020 yılı ilk 5 ayında ise 312 bin olarak gerçekleşmiştir.
 - 2017 yılında Kahramanmaraş ilinde 445 bin olan geceleme sayısı 2019 yılında 530 bine yükselmiştir. 2020 yılı ilk 4 ayında ise 121 bin olarak gerçekleşmiştir.
 - 2015 yılında Osmaniye ilinde 79 bin olan geceleme sayısı, 2019 yılında 120 bine yükselmiştir. 2020 yılı ilk 5 ayında ise 36 bin olarak gerçekleşmiştir.

5.2. Sektörel Bulgular

Genel bulgular

- Navlun bedellerinin artması ve sevkiyat süresinin uzaması lojistik ile ilgili en önemli sorun olarak ön plana çıkmaktadır.
- Gümrük işlemlerindeki yavaşlamalar üretim sürecini olumsuz etkilemiştir.
- Tesis düzenlerinde, özellikle yemekhane, dinlenme alanları gibi bölgelerde oturma düzenleri değiştirilmesi, yemekhane, kantin vb. alanlarda tek kullanımlık ürünlere geçilmesi, servis kapasitelerinin düşürülmesi, ateş ölçümü, maske kullanımı ve dezenfektan gibi hijyen uygulamaları işletme giderlerini artırmıştır.
- Beyannamelerin ertelenmesi dolayısıyla KDV tevkifatlarının alınamaması nakit sıkıntısına yol açmıştır.
- Özel bankalardan finansal araçlara başvurmuş olan firmalar COVID-19 salgını sürecinde kamu bankalarının uyguladığı ertelemelerden faydalanamamıştır.

- Ticari sicili kötü olan firmalar kredi imkânlarından faydalanamazken, finansal olarak güçlü olan firmalara bankalar tarafından kredi imkânı sunulmuştur. Bu durum kaynakların verimli kullanılamamasına yol açmıştır.
- Düğün, nişan, vb. organizasyonların iptal edilmesi ayakkabıcılık, mobilya, hazır giyim, kuyumculuk gibi bölgenin öne çıkan sektörlerini olumsuz etkilemiştir.
- Sokağa çıkma kısıtlamasının uygulandığı günlerde OSB dışında yer alan firmalar çalışma izni alma konusunda sıkıntı yaşamıştır.
- İşçi çıkarmanın engellendiği dönemde faaliyetini durduran birçok işletmede çalışanların fiili olarak çalışmaya da hali hazırda çalışıyor görünmeleri sebebiyle çalışmaya devam eden diğer sektörlerde yeni işe giriş yapamadıkları, dolayısıyla işçi ihtiyacı olan sektördeki işletmelerin işçi temininde sıkıntı yaşadığı dile getirilmiştir. Bu işletmeler, Suriyelilerin istihdamına yönelmiş, ancak çalışma izinleri, vs. ile ilgili işlemlerden dolayı kayıtlı işçi çalıştırma sıkıntısı yaşamıştır.

Turizm

- 5 Temmuz 2020 tarihi itibarıyla bölgede turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çok azı Güvenli Turizm Sertifikasyon Programına başvurmuştur.
 - *Hatay ilinde 2 adet konaklama tesisi Güvenli Turizm Sertifikası almıştır. 1 adet konaklama tesisi ve 10 adet restoran/kafe ise belgeleme aşamasındadır.*
 - *Kahramanmaraş ilinde 1 adet konaklama tesisi Güvenli Turizm Sertifikası almıştır. 1 adet konaklama tesisi ve 4 adet restoran/kafe belgelendirme sürecindedir.*
 - *Osmaniye ilinde Güvenli Turizm Sertifikası alan veya başvuran konaklama tesisi bulunmamaktadır. 1 adet restoran/kafe belgelendirme aşamasındadır.*

Gıda-Tarım

- Gıda sektörünün açıklanan ulusal destek ve muafiyetlerden faydalanamadığı ifade edilmiştir. Ancak gıda sektörü içinde olumsuz etkilenen alt sektörler de bulunmaktadır.
- Görüşülen işletmeler tarafından salgın sürecinde tarımsal üretimin değerinin bir kez daha anlaşıldığı ifade edilmiştir.

Mobilyacılık

- Salgın süresince online alışverişlerin artması sebebiyle sektörel olarak uygun olan mobilya imalatçıları bu alana yatırım yapmış ve online katalog, showroom gibi uygulamaları kullanmaya başlamıştır.

Ayakkabıcılık

- Ticari bağlantılarını büyük ölçüde fuarlar aracılığı ile gerçekleştiren ayakkabıcılık sektörü bu organizasyonların iptal olması nedeniyle dış pazar kaybı yaşamıştır.
- AVM'lerin ve perakende mağazalarının kapanması sonucu ayakkabıcılık sektörü iç pazarda ciddi bir daralma meydana gelmiştir.

Metal mutfak eşyası

- Sektör salgın nedeniyle üretime ara vermemiştir. Çin’de daha erken başlayan süreç nedeniyle Ocak ve Şubat aylarında dış talep 3 katına çıkmıştır. Mart ayından sonra siparişler azalmış olsa da alınan siparişleri yetiştirmek için sektör tam kapasite faaliyete devam etmiştir.
- Çin’deki önlemler ve Çin’de üretilen ürünlere yönelik önyargı nedeniyle bazı Çinli firmaların Türkiye’de fason üretim yaptırdıkları ifade edilmiştir. Bununla birlikte melamin mutfak eşyası üreticisi firma, Çin’le ticari ilişkisi bulunan Tayland, Cezayir, Fas, Belçika gibi ülkelerin Türkiye’ye ilgi duyduklarını ve bu ülkelerdeki müşterilerle ticari ilişkilerini geliştirmeye başladıklarını ifade etmiştir.
- Avrupa’da yaygın kullanılan indüksiyon ocaklar nedeniyle bu pazarda varlık göstermeyen sektörden bazı firmalar gelen talep nedeniyle yeni yatırımlar yaparak bu ocaklara uygun ürünler üretmeye karar vermiştir.

Lojistik

- Özellikle COVID-19 salgını süresince sevkiyat yapan tırlar ya giden ülkelerde bekletilmiş ya da çeşitli sebeplerle ülke içinde hemen sefere çıkamamıştır. Bunun getirdiği mali yüke ilaveten tırlar, boş geçen bu sürelerde de sigortalı olmaktadır.
- Ro-Ro seferleri, Suudi Arabistan’ın COVID-19 salgını sebebiyle Türk şoförlerini ülkeye kabul etmeyeceğini açıklaması üzerine sona ermiştir.
- Mersin (Ürdün hattı) ve Taşucu (Lübnan hattı) limanlarından devam etmekte olan Ro-Ro seferleri sevkiyat süresini ciddi şekilde uzatmaktadır.
- Yaşanan siyasi gelişmelere ilaveten COVID-19 salgınının uluslararası etkileri sebebiyle Mart 2020 tarihinden bu yana kara taşımacılığı neredeyse sıfırlanmış, ihracat konteynırlar aracılığı ile deniz yoluyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır.
- Doğrudan Suriye üzerinden 3 gün içinde tamamlanabilecek seferler, COVID-19 salgını sebebiyle bu hattın kullanılamaması ve sevkiyatın Mersin üzerinden Ro-Ro seferleri ile gerçekleştirilmesi durumunda 15 günde tamamlanabilmektedir.
- Salgın sürecinde İran-Irak ve Türki Cumhuriyetlere geçişler tamamen kapatılmış, bazı Avrupa ülkelerine geçişler devam etmiştir.
- Schengen vizesi ile geçiş hakkı tanıyan Avrupa ülkelerinin konsolosluklarında personeller, salgın sebebiyle çalışmadıkları için vize uzun bir süre verilmemiştir. Vizeler verilmeye başlandığında ise şartlar değiştirilmiş ve vize alma süreci 45 güne çıkmıştır. Bu süreçte vizesi biten şoförlere vize alınamamış ve şoför bulmada ciddi problemler yaşanmıştır.
- Yurt dışından gelen şoförlere yönelik 14 günlük karantina uygulaması sevkiyatta aksamalara sebep olmuştur.
- Kronik olarak sektörde var olan şoför sıkıntısının yanında, salgına yönelik kişisel kaygılar sebebiyle de birçok şoför çalışmak istemediklerini beyan etmiştir.
- Rusya da bu süreçte geçiş belgesi konusunda ilave tedbirler aldığından Rusya sevkiyatlarında da sıkıntılar yaşanmıştır.

Ana Metal

- Çelik sektöründe girdi temininde zaman sıkıntısı yaşanmıştır. Hurda çelik ithalatında ve makine yedek parça temininde 4 aya varan süreler yaşanmıştır. Genel olarak gümrük işlemlerinin yavaşladığı beyan edilmiştir.

Filtre

- Filtre sektöründe yer alan bir firma Erzin Organize Sanayi Bölgesine yatırım yapacaklarını ancak kamu tarafından yapılacak altyapı vb. faaliyetlerinde ötelendiğini bu nedenle üretim tesisinin taşınmasını ötelediklerini belirtmiştir.

Kuyumculuk

- En önemli girdi olan külçe altının İstanbul'dan kuryeler vasıtasıyla geldiğini, salgın sürecinde geliş gidişlerin azalması ile altın temininde sıkıntı yaşandığını belirtmişlerdir.
- Sektör temsilcilerimizden bir tanesi ürünün kuryeler aracılığı ile uçakla taşındığını ancak el bagajı limitlerinin düşürülmesi nedeniyle büyük sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. Bu hususu THY'ye bildirdiklerini ancak sonuç alamadıklarını söylemişlerdir.

Eğitim

- İnternet bağlantı sorunları ve yaşanan kopmalar
- Özellikle kırsal bölgelerde internete ulaşım sorunu nedeniyle kapsayıcılık
- Öğrenci katılımının azlığı
- Uzaktan eğitimde ödev takibinin zor olması
- Öğretmenlerin donanım eksikliği, web eğitim araçlarının kullanım bilgisinin olmaması
- Ders saati sayısının az olması, dolayısıyla müfredatın yetişmemesi
- Suriyeli öğrenciler için dil sorunu
- Suriyeli velilerin uzaktan eğitim konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması
- Suriyeli velilerin ilgisizliği
- Kaynak sıkıntısı (dijital materyal)

Bilim-Teknoloji

YÖK tarafından alınan yeni kararlar doğrultusunda eğitim sistemi karma bir yapıya doğru gitmektedir. Derslerin %50'e yakın bir oranda uzaktan eğitim ile verilmesi öngörülmektedir. Bir takım zorunluluklar neticesinde hızlanan bu süreç mesleki yeterliliklerin sağlanması açısından bütün üniversitelerde gündem konusudur. Bu konuda başarılı olan üniversiteler, okul tercihlerinde de ön plana çıkacaktır. Bu sistemi değerlendirirken;

- Canlı ders yüzdesi,
- Yoklama sistemi,
- Sınav güvenliği,
- Ders notlarının ulaşılabilirliği,
- Konu anlatımları,
- Ders notlarının ve kaynakların orijinallliği,
- Erişilebilirlik,
- Bağlantı altyapısı,

gibi hususlar dikkate alınacak, sistemin başarısı ölçülecektir.

6. FIRSAT ALANLARI, TEDBİRLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye salgınla mücadelede en erken tedbirler alan ülkelerin başında gelmektedir. Pandemi Eylem Planı, Sağlık Kurulunun oluşturulması, tüm dünyadan farklılaştırılan tedavi protokolleri ile etkin ve başarılı bir mücadele yöntemi sergilemiştir. Uluslararası alanda tıbbi malzeme ihtiyacı yaşayan ülkelere yapılan yardımlar prestij sağlamış olup uzun vadede siyasi ve ekonomik katkıları olacaktır.

Birçok ülkenin hammadde-ara malı kaynağı olan, üretimini yaptırdığı Çin'in tedarik zincirinde sıkıntılar yaşaması ülkeleri farklı seçeneklere yöneltmiştir. Bununla birlikte tüketicilerde Çin menşeli ürünlere karşı olumsuz algı oluşmuş ve bu durum birçok üreticinin Çin'den çıkmasına/Çin menşeli ürün alımlarını azaltmasına sebep olmuştur. Bu durumda Türkiye pazarlara yakınlığı, görece ucuz işgücü ile bir fırsat yakalayabilecektir.

Uluslararası tedarik zincirlerinde yaşanan sıkıntılar sebebiyle bu dönemde özellikle sağlık-temizlik malzemeleri-gıda alanında üretim yapan/üretim yapma kapasitesi olan yerli üreticilerin önemi artmıştır. Ülkemizde açıklanan destek paketleri ile acil nitelikte üretim yapılması gereken alanlara destek sağlanmış, uluslararası tedarik zincirlerinde yaşanan sıkıntılar sebebiyle bu dönemde özellikle sağlık-temizlik malzemeleri-gıda alanında üretim yapan/üretim yapma kapasitesi olan yerli üreticilerin önemi artmıştır. Ülkemizde açıklanan destek paketleri ile acil nitelikte üretim yapılması gereken alanlara destek sağlanmış, solunum cihazı gibi ürünlerin ve yurt içinde üretim kapasitesi artırılmıştır. Salgın sürecinde tüm dünya ülkelerinde acil şekilde ihtiyaç duyulan solunum cihazları artan üretim kapasitesi ile hem ülke içi ihtiyacı karşılamış hem de ithalata bağlı bir ürünken ihraç edilebilir düzeye gelmiştir. TÜİK verilerine göre solunum cihazı (902000000011) ihracatı 2019 yılında 843 bin dolar iken 2020 yılının ilk 5 ayında 9,4 milyon dolara yükselmiştir.

- Borçluluk oranı yüksek olan hane halklarının hem durgunluk sırasında, hem de durgunluktan çıktıktan sonra tüketim harcamaları düşük seyretmektedir. Bu kapsamda ekonomiyi canlandırmak ve durgunluktan çıkışı hızlandırmak üzere yemek/alışveriş kuponu gibi uygulamalar ile öğrencilere yönelik yeni burs imkânları sunulabilir.
- İşçi temini sıkıntısı dolayısıyla Suriyelilerin istihdamına yönelik firmalar için Suriyelilerin çalışma izni alma süreci kolaylaştırılmalı, Suriyeli mevsimlik işçilerin şehirlerarası seyahatlerde izin alma zorunluluğu geçici olarak kaldırılmalıdır.
- Sanayi Bakanlığı tarafından TSE'nin çalışmaları ile hazırlanan COVID-19 Hijyen, Enfeksiyon Önleme ve Kontrol Kılavuzu doğrultusunda işletmelere verilecek olan COVID-19 Güvenli Üretim Belgesi öncesi gerçekleştirilecek denetimlere işletmelerin altyapısının uygun olması ve denetime hazırlık süreçlerini kolaylaştırmak adına işletmelere danışmanlık desteği verilmelidir. Söz konusu standardizasyonun uluslararası geçerliliği sağlanmalıdır.
- Ücretsiz izin kullanımlarında sistemin tek girişe izin vermesi, parçalı izin kullanımlarını engellemektedir. COVID-19 salgını gibi mücbir sebep koşullarında ücretsiz izin sistemi esnetilmelidir.
- Firmaların online satış, iş bağlantısı, fuar gibi pazarlama altyapılarının eksik olduğu ifade edilmiştir. Bu sebeple firmalara dijital altyapının geliştirilmesine yönelik destekler sunulmalıdır.

Turizm

- 2011 yılından günümüze Suriye’den bölgemize yaşanan göç hareketi, sınır kapılarının kapatılması ve 2020 yılında da COVID-19 sürecini yaşayan Turizm sektörüne yönelik özel desteklemeler sağlanmalıdır. Sektörde faaliyet gösteren firmaların beklentileri:
 - *Sicil affı,*
 - *Bölgesel vergi muafiyeti/vergi affı*
 - *SGK muafiyeti*
 - *İşletme sermayesi desteği*
 - *Oda aidat muafiyeti*
 - *Belediye vergilerinden muafiyet*olarak sıralanabilir.
- Ajans tarafından Güvenli Turizm Sertifikasyon Programında yer alan kriterleri sağlamaya yönelik ve tesislerin teknoloji altyapısını geliştirmeye yönelik destek programına çıkılabilir.

Gıda-Tarım

- Uluslararası tedarik zincirlerinin uzun vadede olumsuz etkileneceği düşünüldüğünde Türkiye’de üretimi yapılmayan ve ithal edilen yaş kedi/köpek maması üretimine yönelik yatırımların yapılabileceği ifade edilmiştir.
- Bölgedeki sebze meyve üretim potansiyeli dikkate alındığında özellikle meyve-sebzenin pahalı olduğu ülkelere yönelik olarak dondurulmuş meyve yatırımları yapılabileceği belirtilmiştir.
- Kriz dönemlerinde sektör genelinde değil, alt sektör özelinde bazı tedbirlerin uygulanması için esnek davranılması gerektiği ifade edilmiştir.
- Hijyen tedbirlerinin önem kazandığı bu dönemde tek kullanımlık, kişiye özel gıda tüketim ürünlerinin üretimine yönelik makine parkuru yatırımlarının desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.
- Tarımsal üretimin değerinin daha net şekilde anlaşıldığı bu dönemde yerli tohum üretimi ile ilgili çalışmalara önem verilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Mobilyacılık

- COVID-19 salgını sonrası süreç için sektörel masaların kurulması ve sektör temsilcilerinin yeni sürece nasıl adapte olunabileceği ile ilgili bilgilendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Lojistik

- Hâlihazırda 66 yaşından gün almış şoförlerin SRC belgesi iptal edilmekte, bu durum zaten şoför konusunda sıkıntıda olan sektörü daha da zora sokmaktadır. SRC belgesinin geçerliği için üst yaş sınırı 68’e çıkarılmalıdır.
- Sigorta maliyetlerini azaltabilmek için tırların çalışma gün sayısına göre sigortalanabileceği bir sisteme geçilmelidir.
- KDV muafiyetinde, geri ödeme sistemi yerine, tespit ve kontrol işlemlerinin önceden yapılması ve KDV muafiyetinden ödeme yapılmadan faydalanılması talep edilmektedir.
- Sektörün en önemli problemlerinden olan şoför açığının giderilmesi için şoförlük mesleğine yönelik teşvikler ve farkındalık yaratmak adına çalışmalar yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Filtre

- COVID-19 sonrası süreçte kapalı alan filtrasyonunun önem kazanacağını ifade eden bir firma bu nedenle cam elyaf ve sentetik materyal imalatının ön plana çıkacağını düşündüklerini belirtmiştir.

Sektörel farklılıklar söz konusu olsa da özellikle uzak doğuda yer alan üreticilere olan güvenin sarsılması bu süreçte Türkiye'nin alternatif pazar olarak konumunu güçlendirmiş ve yeni fırsat alanlarının doğmasına sebep olmuştur.

EKLER

Ek 1. Pandemi kapsamında Türkiye'de Alınan Tedbirler Kronolojisi ve Yansıması (31Aralık 2019-1 Haziran 2020)

Önemli Olaylar-Düzenlemelerin Kronolojik Listesi

31.12.2019 Çin'de ilk vaka tespiti

10.01.2020 Sağlık Bakanlığınca Coronavirüs Bilim Kurulu'nun Kurulması

11.01.2020: Çin'de ilk ölüm gerçekleşti

24.01.2020: Çin'deki bir hava yolu firması tarafından yapılan Vuhan-İstanbul uçuşları durduruldu

14.01.2020: İlk 2019-nCoV Hastalığı Rehberi hazırlanması

04.02.2020: Öncelikle hastalığın görüldüğü ülkelerden gelenler, havalimanlarında termal kameralar aracılığıyla test edilmeye başlandı

05.02.2020: Çin'den gelen tüm uçuşlar durduruldu

23.02.2020: Türkiye ile İran arasındaki kara hudut kapıları kapatıldı

29.02.2020: Türkiye ile İtalya, Türkiye ile Güney Kore, Türkiye ile Irak arasında gidiş-geliş tüm yolcu uçuşları tedbiren durduruldu

11.03.2020: İlk Vaka Görüldü

12.03.2020: Okulların tatil edilmesi

13.03.2020: Kamuya açık toplu etkinliklerin kısıtlanması

15.03.2020: Kapsamlı seyahat ve ulaşım kısıtlamaları. İnsanların toplu bulunduğu mekânların geçici olarak kapatılması. Umreden son katile geldi. Yurtlarda gözlem altına alındı. Umreden son katile geldi. Yurtlarda gözlem altına alındı.

16.03.2020: Cuma namazı ve vakit namazların cemaat ile kılınmasına ara verildi. Elektif ameliyatların ve diş hekimliği uygulamalarının ertelenmesi kararı alındı.

17.03.2020: Uçuşa kapanan ülke sayısı 20'ye yükseldi.

19.03.2020: Futbol, Basketbol, Hentbol, Voleybol ligleri ertelendi. COVID-19 testi yapan merkez sayısı 18'e yükseldi

21.03.2020: COVID-19 testi yapan merkez sayısı 73'e yükseldi (44 ilde). Uçuşa kapanan ülke sayısı 68'e yükseldi. Lokantalara sadece paket servis sınırlaması getirildi.

22.03.2020: Kamuda esnek çalışmaya geçildi.

24.03.2020: Toplu taşıma araçlarının kapasitesi %50 ye düşürüldü. Yolcular arası sosyal mesafe kuralı getirildi.

27.03.2020: Pazar yerlerinde zaruri ihtiyaç olmayan malzemelerin satışı yasaklandı. Tezgâhlar arasına 3 metre mesafe getirildi

28.03.2020: Şehirlerarası otobüs-uçak yolculuklarının izne tabi edildi. Yurt dışına uçuşlar durduruldu. Yurt dışına uçuşlar durduruldu

31.03.2020: COVID-19 testi yapan merkez sayısı 75'e yükseldi

01.04.2020: Pazar yerleri ile ilgili ek genelge yayınlandı. Giriş-çıkışlar denetlenecek.

04.04.2020: 20 yaş altı vatandaşlara sokağa çıkma yasağı getirildi. 30 Büyükşehir ve Zonguldak iline giriş-çıkış yasağı getirildi. Toplu çalışılan yerler, market ve pazarlarda maske takmak zorunlu hale getirildi

05.04.2020: 20-65 yaş arası vatandaşlara ücretsiz maske dağıtım uygulamasının başlaması.

09.04.2020: Çevre ve Şehircilik Bakanlığının aldığı karar ile maske ve eldivenler ayrı bir atık

kutusunda toplanıp, 72 saat sonra belediye ekiplerine teslim edilecek.

10.04.2020: Hafta sonu sokağa çıkma kısıtlaması ilan edildi (11-12.04.2020 tarihlerinde)

15.04.2020: Hafta sonu sokağa çıkma kısıtlaması ilan edildi (18-19.04.2020 tarihlerinde)

20.04.2020: 23-26.04.2020 tarihleri için dört günlük sokağa çıkma kısıtlaması ilan edildi

28.04.2020: 01-03.05.2020 tarihleri arasında sokağa çıkma kısıtlaması ilan edildi

04.05.2020: 65 yaş üstü vatandaşların (11 Mayıs'ta), 0-14 yaş arası (13 Mayıs'ta) ve 15-20 yaş grubunun (15 Mayıs'ta) farklı zaman dilimlerinde kontrollü sokağa çıkmasına izin verildi.

06.05.2020: Sağlık Bakanı küresel salgınla mücadelede 1. dönemin tamamlandığını duyurdu.

19.05.2020: Ramazan Bayramını kapsayan 23-26.05.2020 tarihleri arasında ülke genelinde 4 gün sokağa çıkma yasağı ilan edildi.

28.05.2020 Hafta sonu sokağa çıkma kısıtlaması 15 ilde uygulandı (30-31.05.2020 tarihlerinde).

29.05.2020: Ara verilmiş olan camilerdeki toplu ibadete öğle ve ikindi ile sınırlı olmak üzere izin verildi ve açık alanda sosyal mesafe kuralına uygun olarak ilk cuma kılındı.

01.06.2020 tarihinden itibaren daha önce açıklanan takvim çerçevesinde normal hayata geçiş süreci başlatıldı.

Kaynak: TÜBA COVID-19 Küresel Salgın Değerlendirme Raporu, Haziran 2020.

Ek 2. Anket Formu

TR63 COVID-19 ETKİ ARAŞTIRMASI

- 1- İşletme/Tabela Unvanınız nedir?
- 2- Faaliyette bulunduğunuz ili seçiniz
- ☐ Hatay
 - ☐ Kahramanmaraş
 - ☐ Osmaniye

2.1 Faaliyette bulunduğunuz ilçeyi seçiniz?

- 3- İşletmedeki göreviniz nedir?
- 4- Sektörünüzü seçiniz (Nace 2'li)
- ☐ Tekstil ürünleri imalatı
 - ☐ Filtre imalatı
 - ☐ Demir-Çelik ürünleri imalatı
 - ☐ Metal Mutfak eşyası imalatı
 - ☐ Mobilya imalatı
 - ☐ Gıda ürünleri imalatı
 - ☐ Çimento imalatı
 - ☐ Zeytinyağı imalatı
 - ☐ Ayakkabı imalatı
 - ☐ Kuyumculuk ürünleri imalatı
 - ☐ Kağıt ürünleri imalatı
 - ☐ Diğer
 - ☐ TARIM VE HAYVANCILIK
 - ☐ MADENCİLİK
 - ☐ İNŞAAT
 - ☐ PERAKENDE VE TOPTAN TİCARET
 - ☐ LOJİSTİK (YÜK VE YOLCU TAŞIMA)
 - ☐ OTEL VE LOKANTA
 - ☐ EĞİTİM
 - ☐ EĞLENCE, SPOR SAHALARI, KÜLTÜR
 - ☐ DİĞER
- 5- İşletmenizin ana faaliyeti nedir?(Biliyorsanız NACE kodu, bilmiyorsanız kısaca hizmet alanını yazınız)
- 6- İşletmenizin çalışan sayısı nedir?
- ☐ 10' dan az
 - ☐ 10-49
 - ☐ 50-249
 - ☐ 250+
- 7- İşletmenizin yaşı nedir?
- 8- İşletmenizin cirosu nedir?
- ☐ 3 milyondan az

- ☐ 3-25 milyon
- ☐ 25-125
- ☐ 125+
- ☐ Covid-19 salgını işletmenizi ekonomik olarak ne düzeyde etkiledi.
- ☐ Çok kötü
- ☐ Kötü
- ☐ Etkilemedi
- ☐ İyi
- ☐ Çok iyi

9- İşletmenizin Covid-19 salgını nedeniyle yaşadığı **olumsuz** etkiler nelerdir? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- ☐ Siparişlerde azalma
- ☐ Girdi teminindeki sıkıntılar
- ☐ Lojistik süreleri
- ☐ İç pazarda daralma
- ☐ Dış pazarda daralma
- ☐ Geciken alacaklar
- ☐ Finansman sağlama(kredi)
- ☐ Stok maliyetleri yükseldi.
- ☐ Çalışan ve müşteri sağlığına yönelik kaygılar
- ☐ Gümrük işlemlerinde yavaşlama
- ☐ Şoförlerin karantinaya alınması (Lojistik sektörü)
- ☐ Kira giderleri (kapanan işletmeler için)
- ☐ Rezervasyon iptalleri (Otel ve Tur şirketleri)
- ☐ diğer()

10- Yaşanan süreçte faaliyetinizi değerlendiriniz.

- ☐ Faaliyete 10 günden az ara verildi
- ☐ 10-20 gün ara verildi
- ☐ 20-30 gün ara verildi
- ☐ 30 günden çok ara verildi
- ☐ Faaliyete ara verilmedi ancak kapasite düşürüldü
- ☐ Normal faaliyet sürüyor.

11- İşletme kapasiteniz bu süreçte ne kadar etkilendi?

- ☐ %75' den fazla düştü
- ☐ %50-75 düştü
- ☐ %25-50 düştü
- ☐ %25' den az düştü
- ☐ Arttı

12- Covid-19 süresince aldığınız operasyonel tedbirler nelerdir? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- ☐ Ürün çeşitliliğini artırıldı.
- ☐ Ürün çeşitliliği azaltıldı.
- ☐ Bazı departmanların bütçeleri azaltıldı (Ar-Ge, Ürün geliştirme, vb.)
- ☐ Yeni pazar arayışlarına gidildi.
- ☐ İthalata bağlı girdiler için yerli alternatif arayışlarına gidildi.

☐ Diğer()

13- İşletmenize iç pazardan gelen talep nasıl etkilendi?

- ☐ %25 azaldı
- ☐ %25-50 azaldı
- ☐ %50-75 azaldı
- ☐ %75' den fazla azaldı
- ☐ Etkilenmedi
- ☐ Arttı

14- İşletmenize dış pazardan gelen talep nasıl etkilendi?

- ☐ %25 azaldı
- ☐ %25-50 azaldı
- ☐ %50-75 azaldı
- ☐ %75' den fazla azaldı
- ☐ Etkilenmedi
- ☐ Arttı

15- İşletmenizde Satış ve Pazarlama yöntemleri açısından ne gibi değişimler yaşandı? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- ☐ Online satış, dijital teknolojiler vb. kullanımına geçtik
- ☐ Toplantılar web üzerinden gerçekleştirilmeye başlandı (zoom vb.)
- ☐ Telefon fax e-posta gibi mevcut teknolojilerin kullanımını sıklaştırdık
- ☐ Değişim olmadı
- ☐ diğer()

16- Türkiye'de kurulu bir işletme olmanız dış siparişler açısından avantaj oluşturdu mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

16.2 Türkiye'de kurulu olmanız işletmenize ne gibi avantajlar sağladı?

17- İşletmenizde tedarik zinciri (Tedarikçi-Üretici-Distribütör-Perakendeci-Tüketici) açısından yaşanan sorunlar nelerdir? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- ☐ Hammadde temini
- ☐ Gümrükte yaşanan sorunlar
- ☐ Sevkiyat sorunları
- ☐ Navlun bedelindeki artış
- ☐ Fikrim yok
- ☐ Diğer

18- Bu süreçte sektörünüzde girdi fiyatlarında değişim yaşandı mı?

- ☐ Arttı
- ☐ Azaldı
- ☐ Değişmedi

19- Yaşanan süreçte işletmenizin personel yapısı nasıl etkilendi? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- ☐ Ücretli izinler kullanıldı
- ☐ Evden çalışmaya geçildi
- ☐ Ücretsiz izin kullanıldı

- ☐ Kısa çalışma ödeneği kullanıldı
- ☐ İşten çıkarmalar yaşandı
- ☐ Etkilenmedi
- ☐ Diğer ()

20- Salgın döneminde ortaya çıkan bilişim ihtiyaçları için altyapınız yeterli oldu mu?

- ☐ Yeterli
- ☐ Yetersiz
- ☐ Kısmen yeterli

21- İşletmenizin alışkanlıklarında ne gibi değişimler yaşandı? (Birden çok seçenek işaretlenebilir)

- ☐ Çalışma saatleri değiştirildi
- ☐ Vardiyalı çalışma sistemine geçildi
- ☐ Uzaktan çalışma sistemine geçildi (idari personel için)
- ☐ Sosyal mesafeyi sağlamak için tesis düzeni değiştirildi
- ☐ Sağlık taramaları artırıldı
- ☐ Randevu ile çalışma başladı
- ☐ Evlere servis hizmeti başladı
- ☐ Herhangi bir değişim olmadı
- ☐ Diğer ()

22- Covid-19'un ekonomik durumunuz üzerindeki etkisinin ne zaman sona ereceğini düşünüyorsunuz?

- ☐ 1 ay
- ☐ 3 ay
- ☐ 6 ay
- ☐ 1 yıl ve üzeri

23- Salgın nedeniyle işletmenizin 2020 cirosunda düşüş bekliyor musunuz?

- ☐ Ciddi bir düşüş bekliyoruz (%10' den fazla)
- ☐ Az bir düşüş bekliyoruz (%10' dan az)
- ☐ Şu anda bir değerlendirme yapmak mümkün değil
- ☐ Artış bekliyoruz.

24- Ulusal düzeyde uygulanan tedbirlere(kısa çalışma ödeneği, beyannamelerin ertelenmesi, vs.) ilaveten hangi tedbirlere ihtiyaç duyuyorsunuz?(vergi indirimi finansmana erişim vb.)

25- Salgın sürecinde ortaya çıkan ihtiyaçlar ve fırsatlar göz önüne alındığında hangi alanlarda yeni yatırımlar yapılabilir?